

พิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือในกลุ่มชาวประมงพื้นบ้าน
ตำบลปากน้ำปราณ อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

โดย
นางสาวชญาณี ประกอบชาติ
นางสาวสุภาพร หมายมุง

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการชุมชน คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากรวิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี
ปีการศึกษา 2552

ที่ประชุมสาขาวิชาการจัดการชุมชน คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร
พิจารณาแล้วอนุมัติให้สารนิพนธ์ของ นางสาวชญาณี ประกอบชาติ และนางสาวสุภาพร หมายมุง
เรื่อง “ พิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือในกลุ่มชาวประมงพื้นบ้าน ตำบลปากน้ำปราณ
อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ” มีคุณภาพเพียงพอที่จะเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการชุมชน คณะวิทยาการจัดการ

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

(อาจารย์ที่ปรึกษา)

(อาจารย์ ดร.ธีรพงษ์ บัวหล้า)

(หัวหน้าสาขาวิชาการจัดการชุมชน)

(อาจารย์ ดร.ธีรพงษ์ บัวหล้า)

บทคัดย่อ

ชื่อเรื่อง พิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือในกลุ่มชาวประมงพื้นบ้าน
ตำบลปากน้ำปราณ อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
ผู้ศึกษา นางสาวชญาณี ประกอบชาติ
นางสาวสุภาพร หมายมุ่ง
อาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ ดร .ธีรพงษ์ บัวหล้า

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือและความเชื่อที่เกี่ยวกับอาชีพประมง รวมทั้ง ศึกษาถึงสัญลักษณ์ในพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือ ในกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านตำบลปากน้ำปราณ อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เก็บข้อมูลภาคสนาม เป็นหลัก และทบทวนเอกสารงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับแม่ย่านางเรือ ความเชื่อ พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพทั้งทางบกและทางน้ำเป็นส่วนประกอบ

ผลการศึกษาพบว่า แม่ย่านางเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดบนเรือ โดยสิงสถิตอยู่ที่หัวเรือ ระบบ พิธีกรรม เกี่ยวกับแม่ย่านาง เรือในกลุ่มชาวประมง ปากน้ำปราณ เป็นพิธีกรรมความเชื่อที่มีมาแต่โบราณ ซึ่งเป็นการแสดงความเคารพและบูชาแม่ย่านางประจำเรือ เพื่อทดแทนบุญคุณของเรือซึ่งเป็นสิ่งซึ่งช่วยในการทำมาหากิน ให้เกิดความเป็น สิริมงคล ให้ช่วยคุ้มครองความปลอดภัย และเพื่อให้กิจการประสบความสำเร็จ จะมีการประกอบพิธีกรรมเมื่อมีการสร้างเรือ การขึ้น โขนเรือ การนำเรือลงสู่น้ำครั้งแรก ก่อนการ ออกเรือ ทุกครั้ง และ เมื่อมีการบนบานศาลกล่าวแล้วได้ผลตามสิ่งที่ขอไว้

ส่วนอุปกรณ์ใช้ในการเช่นไหว้แม่ย่านางเรือ เจ้าของเรือแต่ละลำจะมีการบูชาด้วยอาหารคาวหวาน พิษผลธัญญาหารที่เป็นสิริมงคลต่างๆมากมาย และสิ่งเหล่านี้ต่างก็เป็นสัญลักษณ์ของพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือที่มีความหมาย แสดงถึงความเป็นสิริมงคล และความสำคัญในการนำสิ่งนั้นมาเป็นส่วนประกอบในพิธีกรรม

เมื่อมีการ ออกเรือ ไปกลางทะเล ชาวประมงปากน้ำปราณก็จะตั้งข้อห้าม ซึ่งเป็นกฎที่ใช้ควบคุมพฤติกรรมของลูกเรือ ซึ่งลูกเรือประมงทุกคนจะปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด เพราะความเกรงกลัวต่อการกระทำในสิ่งที่ไม่ดีงาม ตามความเชื่อที่จะทำให้แม่ย่านางไม่พอใจ เป็นการตั้งข้อห้ามเพื่อให้ คนในเรือ เกิดความรักและสามัคคีกัน ซึ่ง ก็เป็นอุบาย ที่แฝงไว้เพื่อความปลอดภัยของคนที่อยู่ในเรือ เพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวประมง

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์เรื่อง พิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือในกลุ่มชาวประมงพื้นบ้าน ตำบลปากน้ำปราณ อำเภอบางขัน จังหวัดระยองศิริจันทร์ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ผู้ศึกษาได้รับความกรุณาและความเมตตาจาก อาจารย์ ดร. ชีรพงษ์ บัวหล้า อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ซึ่งได้ให้คำแนะนำแนวทางในการศึกษา อันเป็นประโยชน์ในเก็บข้อมูล ตลอดจน การวิเคราะห์และสรุปผลการศึกษา รวมทั้งการแก้ไขงานให้เสร็จสมบูรณ์เป็นอย่างดี นอกจากนี้ต้องขอขอบพระคุณ อาจารย์ ดร.สวรรยา ชื่อเต็ม อาจารย์เกษราพร พรหมนิมิตกุล และอาจารย์จิตติมา เวชพงศ์ กรรมการสอบสารนิพนธ์ ที่กรุณาให้คำปรึกษาในการปรับปรุงแก้ไข สารนิพนธ์เรื่องนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยความเรียบร้อย

ขอขอบคุณ คุณหอมสมพร , คุณจรัส พุ่มจันทร์ , คุณนวลทิพย์ ลูกตุ้มทอง , คุณชานาญ หงส์บิน และชาวประมงพื้นบ้านทุกท่าน ที่คอยช่วยเหลือในการเก็บข้อมูลและให้ข้อมูลต่างๆอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา ตลอดจนพี่พายเรือยาวมงคลโสภิตทุกคนและผู้ร่วมพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือที่เสียสละเวลาอันมีค่าและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการเก็บข้อมูลเพื่อศึกษาในครั้งนี้

ขอขอบคุณครอบครัวประกอบชาติ และครอบครัวหมายมุง ที่ให้คำปรึกษา คำแนะนำ คอยดูแล และคอยเป็นกำลังใจ อีกทั้งขอบคุณเพื่อนๆ ที่คอยให้ความช่วยเหลือ

สำหรับคุณค่าและประโยชน์จากสารนิพนธ์นี้ ผู้ศึกษาขอมอบคุณความดีทั้งหมดให้แก่ผู้มีพระคุณดังกล่าวข้างต้นและคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้แก่ผู้ศึกษา

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

ชญาณี ประกอบชาติ
สุภาพร หมายมุง
กุมภาพันธ์ 2553

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ.....	ก
กิตติกรรมประกาศ.....	ข
สารบัญ.....	ค

บทที่ 1 บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ในการศึกษา.....	4
ขอบเขตการศึกษา.....	4
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5

บทที่ 2 วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับไสยศาสตร์.....	6
แนวความคิดเกี่ยวกับความเชื่อ.....	9
แนวความคิดเกี่ยวกับพิธีกรรม.....	25
แนวความคิดเกี่ยวกับการทำประมงพื้นบ้าน.....	30
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	31

บทที่ 3 วิธีดำเนินการศึกษา

วิธีการดำเนินการศึกษาและเครื่องมือ.....	37
การเลือกพื้นที่ที่ศึกษา.....	38
กลุ่มผู้ให้ข้อมูล.....	38
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	38
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	39
ระยะเวลาในการศึกษา.....	39

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

บทที่ 4 ผลการศึกษา

ตอนที่ 1 ประวัติ ความเชื่อ และลักษณะเกี่ยวกับแม่ย่านางเรือ.....	40
ตอนที่ 2 พิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือและประเพณีที่เกี่ยวข้อง.....	45
ตอนที่ 3 ความเชื่อที่เกี่ยวกับประมงในด้านอื่นๆ.....	51
ตอนที่ 4 สัญลักษณ์และความหมายในพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือ.....	55

บทที่ 5 สรุปผลการศึกษา อภิปรายผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษา	58
อภิปรายผลการศึกษา	62
ข้อเสนอแนะ.....	64
บรรณานุกรม.....	65
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก แนวคำถามที่ใช้ในสัมภาษณ์.....	69
ภาคผนวก ข รูปภาพประกอบการศึกษา.....	71
ประวัติผู้ศึกษา.....	79

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ตำบลปากน้ำปราณเป็นตำบลเล็กๆ อยู่ใน อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีลักษณะเป็น พื้นที่ลุ่ม มีพื้นที่และแม่น้ำลำคลองติดต่อกับทะเล เดิมมีชื่อเรียกว่าปากคลองปราณ ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็นปากน้ำปราณ เนื่องจากมีแม่น้ำปราณบุรีไหลผ่านลงสู่ทะเลอ่าว ไทย และเป็นที่ตั้งสมาคมประมงแห่งแรกของประเทศไทย ดังนั้นวิถีชีวิตชาว ประมงปากน้ำปราณ จึงมีความผูกพันกับสายน้ำมาตั้งแต่อดีตทั้งการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพและการสัญจรไปมา ส่งผลให้พื้นที่ในส่วนที่ติดแม่น้ำลำคลองมีกิจกรรมการใช้เรือ โดยเฉพาะ ใช้เป็นเครื่องมือ ในการประกอบอาชีพการประมง ปัจจุบันสภาพเศรษฐกิจโดยส่วนรวมของตำบลปากน้ำปราณ มีอัตราการเจริญเติบโตค่อนข้างสูง เกิดจากการประมงเป็นการผลิตที่มีความสำคัญ อาชีพประมง จึงเป็นอาชีพสำคัญที่ทำรายได้ให้กับตำบลปากน้ำปราณ ประชากรส่วนใหญ่ จึงประกอบอาชีพ ทำการประมง และแปรรูปผลิตผลจากการประมง ทำให้อาชีพประมง เป็นอาชีพที่สำคัญ ของประชาชนในตำบลปากน้ำปราณ ซึ่งเป็นอีกอาชีพหนึ่งที่ต้องพึ่งพาธรรมชาติสูง ทำให้วิถีชีวิตของชาวประมงมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับธรรมชาติคือทะเล ด้วยสภาพแวดล้อม ของตำบลปากน้ำปราณที่มีพื้นที่ติดทะเลเป็นส่วนใหญ่ จึงทำให้เป็นปัจจัยสำคัญต่อการทำมาหากิน ความคิด ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมของคนในตำบลปากน้ำปราณ จึงทำให้ลักษณะความเชื่อ ของชาวประมงในตำบลปากน้ำปราณ เป็นความเชื่อที่มีบทบาทและอิทธิพลในการกำหนด วิถีชีวิตของคนในชุมชน โดยเฉพาะความเชื่อมั่นศรัทธาในศักดิ์สิทธิ์ที่จะคอยปกป้อง คุ้มครองตนเอง

เนื่องจากอาชีพประมงยังคงต้องพึ่งพิงธรรมชาติ และจำเป็นต้องประกอบอาชีพประมงต่อไป จึงทำให้เกิดความไม่แน่นอนในการประกอบอาชีพประมง เนื่องจากเป็นผลิตผลที่เกิดจากธรรมชาติ ที่เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อม ลมพายุ ฤดูกาล ความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งส่งผลกระทบต่อ ความพยายามทำมาหากินของชาวประมงซึ่งถูกควบคุมโดยธรรมชาติจากความไม่แน่นอนที่เกิดขึ้น ในการประกอบอาชีพ ทำให้คนในชุมชนส่วนใหญ่เชื่อว่าเกิดจากการกระทำของภูตผีปีศาจ ที่สิงสถิตอยู่ในธรรมชาติ ที่ไม่พอใจต่อการกระทำต่างๆของมนุษย์ ซึ่งอาจแสดงออกมา

ในรูปของปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ทรัพยากรที่น้อยลง หรืออุบัติเหตุต่างๆที่เกิดขึ้น ระหว่างการประกอบอาชีพ จึงเกิดความเกรงขาม และระมัดระวังที่จะใช้ทรัพยากร ในการทำมาหากิน ความกลัวและความไม่รู้เป็นเหตุให้เกิดความเชื่อ และความเชื่อ ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดศาสนาในสังคมมนุษย์สมัยโบราณ (Primitive Society) อย่างไรก็ตาม แม้ในปัจจุบันนี้วิทยาศาสตร์เจริญก้าวหน้าไปมาก แต่มนุษย์ก็ยังมีพฤติกรรม แสดงออกทางความเชื่อกันอยู่ในชีวิตประจำวัน (ภิญโญ จิตต์ธรรม 2522:2) ด้วยเหตุนี้ จึงส่งผลให้คนในชุมชนไม่ค้นคว้าที่จะเอาชนะธรรมชาติ แต่จะเป็นไปในเรื่องของการบนบาน ศาลกล่าว ภูตผีที่สิงสถิตอยู่ในธรรมชาติ ขอมจํานนต่อธรรมชาติที่ยากแก่การเอาชนะ ซึ่งระบบความเชื่อในเรื่องผีในธรรมชาติ จะเป็นประโยชน์แก่ทรัพยากรต่างๆทางธรรมชาติ และมนุษย์ในอนาคต

จะเห็นได้ว่าความเชื่อในเรื่องผีในสังคมไทยเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในภาคการเกษตร ด้วยความเชื่อดังกล่าว ทำให้คนปฏิบัติต่อธรรมชาติด้วยความเคารพยำเกรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเชื่อมโยงความเชื่อเรื่องผีกับทรัพยากรป่าไม้ และเป็นที่น่าสนใจว่าการเชื่อมโยงทั้งสองเรื่องนี้ได้มีผลกระทบต่อการทำมาหากินของประชาชน แต่ในทางตรงกันข้าม กลับส่งเสริมให้คนใช้ประโยชน์จากป่าอย่างเหมาะสม เช่น ความเชื่อเรื่องต้นไม้ใหญ่ มีผืนางตะเคียนคนก็จะไม่กล้าตัด หรือกำหนดว่าเดือนใดผีจะสิงต้นไม้ก็จะห้ามตัดต้นไม้ ในเดือนนั้น เป็นต้น นอกจากนี้จะเป็นอุบายที่ดีแล้ว ยังเป็นการเปิดโอกาสให้คนอยู่กับป่า ได้อย่างยั่งยืน ไม่เบียดเบียน หรือหากจำเป็นต้องเบียดเบียนก็จะมีน้อยที่สุด ซึ่งเป็นอุบายที่ดีเยี่ยม ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มิให้เสื่อมโทรม และไม่ถูกทำลายไปมากกว่า นี้ (ธีรพงษ์ บัวหล้า 2545:303)

อาชีพประมงเป็นอาชีพที่ต้องสัมพันธ์อยู่กับธรรมชาติ ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็น น้ำ ลม หรือฤดูกาลต่างๆ เป็นอาชีพที่ต้องเสี่ยงอันตราย เพราะแหล่งประกอบอาชีพ คือ ท้องทะเล อันกว้างใหญ่ไพศาล จึงเป็นสิ่งที่ชาวประมง พื้นบ้าน ในตำบลปากน้ำปราณ จะต้องตระหนัก ว่าอย่าได้ประมาทในการเดินทางทางทะเลเป็นอันขาดดังนั้นชาวประมงพื้นบ้านของตำบลปากน้ำปราณ ในสมัยก่อนต้องอาศัยการเรียนรู้จากธรรมชาติ ในการประกอบอาชีพจับสัตว์ในท้องทะเล เช่น ต้องเรียนรู้ทิศทางลม เพื่อที่จะได้หลบมรสุมพายุร้ายที่จะเกิดขึ้น ดังนั้น ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาว จึงเป็นสัญลักษณ์ของธรรมชาติที่ชาวประมงขาดไม่ได้ในการประกอบอาชีพ เพราะจะเป็นเครื่องหมายในการบอกทิศทาง แทนเข็มทิศของชาวประมงในสมัยก่อน ส่วน การเกิดปรากฏการณ์น้ำขึ้น-น้ำลง การเกิดลมพายุเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่มีผลกับการทำมาหากินอยู่กับท้องทะเล ซึ่งส่งผลต่อความคิดและสภาพแวดล้อมของชาวประมง

ปากน้ำปราณ ก่อให้เกิดความเชื่อทางไสยศาสตร์ในท่ามาหากินของอาชีพประมง
 ก่อให้เกิดความเชื่อ พิธีกรรมต่างๆที่ชาวประมงปากน้ำปราณยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมา
 คติความเชื่อเรื่องผีก็เป็นหนึ่งในความเชื่อที่โยงใยอยู่ในวิถีชีวิตของชาวประมงปากน้ำปราณ
 อย่างแน่นแฟ้น โดย เฉพาะ ผีแม่ย่านาง เรื่องที่ชาวประมงพื้นบ้านตำบลปากน้ำปราณ
 ให้ความเคารพนับถือกันมาก เนื่องจากการเดินทางในสมัย ก่อนมีเพียงทาง บกและทางน้ำเท่านั้น
 ซึ่งทางบกจะเดินทางด้วยเท้าหรือเกวียน ส่วนทางน้ำจะเดินทาง ด้วยเรือ ฉะนั้นเพื่อเป็นการ
 ระลึกถึงบุญคุณในสิ่งของที่อำนวยความสะดวกให้แก่ตน จึงเกิดคติความเชื่อเรื่องแม่ย่านางเรือ ขึ้น
 และสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่ราชสำนักลงมาจนถึงสามัญชน เช่น แต่ก่อนนี้เรือรบลำใดจะยাত্রา
 ออกทะเลแล่นที่ก็ต้องมีพิธีรีตองถือกันเป็นประเพณีของชาวเรือ โดยมากมักจะเป็นเรือรบขนาดใหญ่
 ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการเสริมกลั่นเอง

ความเชื่อเรื่องแม่ย่านางเรือ เป็นความเชื่อที่เกิดจากความกลัวภัยพิบัติและหายนะต่างๆ
 ซึ่งแฝงไปด้วยความคิดและเหตุผล ที่เป็นไปในทางบวก คือการปฏิบัติในสิ่งที่ดี เพื่อ การอยู่ร่วมกัน
 อย่างมีความสุข ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ถึงแม้ว่า การสร้างความเชื่อเรื่องแม่ย่านางเรือ
 จะมาจากสาเหตุใดก็ตาม แต่สิ่งที่เกิดขึ้นก็คือการสืบทอดต่อกันมาจวบจนปัจจุบัน แม้ว่าสภาพ
 สังคมจะเปลี่ยนแปลงไปจากสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมอุตสาหกรรม แต่ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่อง
 แม่ย่านางก็มีได้เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย สังคมชาวประมงปากน้ำปราณยังคงยึดมั่น
 ถึงความศรัทธาในแม่ย่านางเรือกันอย่างเหนียวแน่น เพราะว่าแม่ย่านางเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์
 ที่สถิตอยู่ประจำเรือ และอยู่ใกล้ตัวชาวประมงปากน้ำปราณมากที่สุด แม่ย่านาง จึงถือเป็น
 สิ่งที่สำคัญที่สุดบนเรือ ดังนั้น จึงมีการเคารพ กราบไหว้ และทำพิธีบวงสรวงเช่นไหว้แม่ย่านาง
 เพื่อตอบแทนแม่ย่านางเรือที่ได้ทำคุณประโยชน์ให้แก่ชาวประมง ปากน้ำปราณ ก่อให้เกิด
 พิธีกรรมเกี่ยวกับเรือ ตั้งแต่การบูชาเรือ การต่อเรือ และการใช้เรือ ดังนั้น จึงมีการเคารพกราบไหว้
 และทำพิธีบวงสรวงเช่นไหว้แม่ย่านาง ตั้งแต่เริ่มต้นการสร้างเรือ เพื่อขอตัดไม้มาทำเรือ
 ซึ่งต้องดูแลรักษามายามดี ที่เป็นพิธีกรรมความเชื่อที่มีมาแต่โบราณ และเมื่อออกเรือไปกลางทะเล
 ชาวประมงปากน้ำปราณก็จะตั้งข้อห้ามต่างๆ ซึ่งเป็นข้อห้ามตามความเชื่อที่จะทำให้
 แม่ย่านางไม่พอใจ ซึ่งชาวประมง ปากน้ำปราณ ทุกคนจะต้องปฏิบัติ ตาม การตั้งข้อห้ามทั้งหมด
 ก็เพื่อให้ผู้คนเกิดความรักและสามัคคีกัน แต่ชาวประมงสมัยโบราณกลับเชื่อว่า
 เป็นความต้องการของแม่ย่านางเรือ ความเชื่อของชาวประมงปากน้ำปราณ ที่นอกจากจะบนบาน
 ต่อแม่ย่านางเรือแล้ว ยังมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้คนให้การนับถือมาก คือ เจ้าแม่ ทับทิม
 และกรมหลวงชุมพร เขตอุดมศักดิ์ ที่มีอิทธิพลสำคัญต่อการประกอบอาชีพประมงเช่นกัน
 เรื่องการบูชาแม่ย่านางเรือนี้ปัจจุบันอาจพบเห็นได้น้อยลง จะมีก็เฉพาะผู้มีอาชีพประมงเท่านั้น

ถึงแม้ว่าปัจจุบันผู้คนหันมาใช้รถยนต์ในการเดินทางมากกว่าทางเรือ แต่อย่างไรก็ตามเชื่อเกี่ยวกับแม่ย่านางก็ยังคงดำรงอยู่ทั่วไป ดังเช่นที่เชื่อว่ารถยนต์ทุกคันนั้นต้องมีแม่ย่านางรถคอยคุ้มครองอยู่ เช่นเดียวกัน

จากพิธีกรรมและความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับแม่ย่านาง เป็นสัญลักษณ์สำคัญที่แสดงออกถึงความเป็นชุมชนประมง ทำให้เข้าใจถึงวิถีชีวิต ความคิดและมุมมองของชาวประมงที่มีต่อสังคม เพราะการประกอบพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือเป็นกิจกรรมที่ชาวประมงมักจะทำร่วมกัน จึงเป็นที่น่าสนใจอย่างยิ่งว่า ใ้แม่ย่านางเรือ เป็นส่วนที่จะสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชาวประมงในชุมชนปากน้ำปราณกับธรรมชาติให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขได้อย่างไร มีความสำคัญต่อความเป็นอยู่และการประกอบอาชีพของชาวประมงในตำบลปากน้ำปราณได้แค่ไหน เพราะการเข้าถึงความเชื่อในเรื่องใ้แม่ย่านางเรือของชาวประมงในชุมชนปากน้ำปราณจะเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการพัฒนาชุมชน ให้เจริญขึ้น และยังคงความดีงามของความเชื่อใ้แม่ย่านางที่ช่วยสร้างจริยธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม ผู้ศึกษาจึงได้เลือกศึกษาถึงพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือในกลุ่มชาวประมงพื้นบ้าน บริเวณตำบลปากน้ำปราณ อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ทั้งนี้เนื่องจากชาวประมงพื้นบ้านในตำบลปากน้ำปราณมีความเชื่อทางการประกอบพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือมาช้านานแล้ว โดยสังเกตได้จากพิธีกรรมและความเชื่อในด้านต่างๆที่เกี่ยวข้องกับอาชีพประมง ที่ยังคงดำรงอยู่มาจนถึงปัจจุบันนี้

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาถึงพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือ และความเชื่อที่เกี่ยวกับอาชีพประมงในกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านตำบลปากน้ำปราณ
2. ศึกษาถึงสัญลักษณ์ ในพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือในกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านตำบลปากน้ำปราณ

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ ผู้ศึกษาจะมีขอบเขตการศึกษาด้วยกัน 4 ส่วน คือ ขอบเขตเชิงประชากร ซึ่งมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลด้วยกัน 4 กลุ่ม ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน หมอขวัญ ใต้คงเรือ และชาวประมงพื้นบ้าน ขอบเขตเชิงเนื้อหา จะมีขอบเขตอยู่ในเรื่องพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือ และความเชื่อในด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน ขอบเขตเชิงพื้นที่ โดยศึกษาในเขตพื้นที่บริเวณที่อยู่อาศัยของชาวประมงพื้นบ้าน ตำบลปากน้ำปราณ อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ขอบเขตเชิงเวลา การศึกษาข้อมูลเริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2552 ถึงเดือนมกราคม พ.ศ.2553 มีระยะเวลารวม 4 เดือน

นิยามศัพท์เฉพาะ

แม่ย่านาง คือ เป็นคำศัพท์เฉพาะที่ใช้เรียกสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่ประจำ หัวเรือแต่ละลำที่ชาวประมงพื้นบ้านในตำบลปากน้ำปราณให้ความเคารพนับถือ และ บูชากราบไหว้ เป็นประจำ เพราะเชื่อว่าแม่ย่านางจะคลบน้าคาลให้มีโชคลาภ หรือประสบความสำเร็จตามปรารถนาได้

หมอขวัญ หมายถึง ผู้นำในการประกอบพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือ

พิธีกรรม หมายถึง พฤติกรรมที่ชาวประมงพื้นบ้าน พึ่งปฏิบัติต่อความเชื่อ ความศรัทธา ในแม่ย่านางเรือของตน เป็นการปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์และโชคลาภมาสู่เรือของตนเอง

ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งมีอยู่จริง และมีอำนาจที่จะบันดาลให้เกิดผลดีหรือผลร้ายต่อการ ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านตำบลปากน้ำปราณ แม้ว่าสิ่งนั้นไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่เป็นที่ยอมรับในกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านตำบลปากน้ำปราณ นับตั้งแต่ความเชื่อในธรรมชาติ ความเชื่อในผีบางเทวดา ความเชื่อในวิญญาณบรรพบุรุษ เป็นต้น

ความเชื่อเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ หมายถึง สภาพที่บุคคลให้ความเชื่อมั่น เห็นคล้อยตาม เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ เพื่อให้เกิดความสบายใจ ความมั่นใจ และมีความเจริญรุ่งเรือง ในการประกอบอาชีพ

สัญลักษณ์ หมายถึง ความหมายของสิ่งของหรืออุปกรณ์ต่างๆที่ใช้ประกอบในพิธีกรรม การบูชาแม่ย่านางเรือ ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงความสำคัญในการนำสิ่งนั้นมาเป็นส่วนประกอบ ในพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือ

ชาวประมง หมายถึง ผู้ที่ประกอบอาชีพจับสัตว์น้ำทุกชนิดบริเวณชายฝั่งทะเล ของตำบลปากน้ำปราณ เพื่อวัตถุประสงค์ในการบริโภค และการค้าขาย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. มีความรู้และเข้าใจถึงพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือและความเชื่อต่างๆ ในกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านชายฝั่งตำบลปากน้ำปราณ
2. มีความเข้าใจถึงสัญลักษณ์ในพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ในกลุ่มชาวประมงปากน้ำปราณได้
3. สามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชน ชนบทให้เจริญขึ้น ที่นักพัฒนา จำเป็นจะต้องคำนึงถึงความเชื่อในด้านต่างๆซึ่งเป็นบทบาทสำคัญต่อความเป็นอยู่ของชุมชนชนบท

บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง พิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือในกลุ่มชาวประมงพื้นบ้าน ตำบลปากน้ำปราณ อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกัน เพื่อเป็นเครื่องมือในการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล ดังมีรายละเอียดตามลำดับต่อไปนี้

แนวคิดเกี่ยวกับไสยศาสตร์
แนวความคิดเกี่ยวกับความเชื่อ
แนวความคิดเกี่ยวกับพิธีกรรม
แนวความคิดเกี่ยวกับ การทำประมงพื้นบ้าน
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับไสยศาสตร์

1.1 ความหมายของไสยศาสตร์

คำว่า ไสยศาสตร์ มีนักวิชาการหรือท่านผู้รู้หลายท่าน ได้ให้ความหมายของคำว่า ไสยศาสตร์แตกต่างกันไป ผู้ศึกษา ได้ประมวลทรรศนะดังกล่าวมาแสดงไว้ เพื่อให้เห็นทรรศนะที่หลากหลายและนำไปสู่ข้อสรุปที่ถูกต้องยิ่งขึ้น ดังนี้

รัชนิกร เศรษฐ (2523:227) ได้อธิบายไว้ว่า ไสยศาสตร์ เป็นเรื่องของเวทมนต์คาถา เป็นเรื่องของอำนาจลึกลับของผีบางเทวดาหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น เครื่องรางของขลัง น้ำมันต์เคล็ด คาถา ละอาคม เป็นต้น

พระญาณ โมลี (2520:39) ได้นิยามความหมาย ไสยศาสตร์ แปลว่า ความรู้เรื่องการนอนใจได้แก่ ทำใจให้สงบจากอารมณ์ที่ปรารถนาบ้างจนใจวางอารมณ์นิ่งอยู่กลางๆหรือที่เรียกว่าวางเฉย

ชม สุคนธ์ (2514:279-280) ไสยศาสตร์ คือ วิชาที่เกี่ยวกับการสวดอ้อนวอน และพิธีกรรมต่างๆ ที่เป็นการเคารพบูชาต่อพระผู้เป็นเจ้าของเจ้า ตลอดจนวิชาการ เสกป่า หรือทำพิธีให้เกิดผลตามความประสงค์ของตน

เทพย์ สาริกบุตร (2514:13) ได้อธิบายไว้ว่า ไสยศาสตร์ เป็นวิทยาการสาขาหนึ่ง อันว่าด้วยการใช้เวทมนต์คาถาเสกป่าทำให้เกิดอิทธิฤทธิ์ขึ้น สามารถบันดาลให้เป็นไป ตาม

ปรารถนา เช่น การรักษาโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ ให้หายไปได้ด้วยการเสกปา การรดน้ำมนต์ การประกอบพิธีกรรมต่างๆ เพื่อให้ประสบความสำเร็จ ความมีโชค ความเจริญรุ่งเรือง

มานิต มานิตเจริญ (2514:1416) ได้นิยามความหมายไว้ว่า ไสยศาสตร์ คือ ศาสตร์ลึกลับเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ เวทมนต์ อำนาจจิต

พระยาอนุমানราชชน (2505:52-54) ได้อธิบายความหมายไว้ว่า ไสยศาสตร์ คือวิชาที่เกี่ยวกับลัทธิอันเนื่องด้วยการใช้เวทมนต์คาถา เพื่อบังคับ หรือป้องกัน สิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ สิ่งลึกลับ หรือไม่สามารถจำทราบได้ เช่น ผีसाงเทวดา โชคลาง ให้เป็นตามปรารถนาของมนุษย์

สรุปได้ว่า ไสยศาสตร์ เป็น ศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง กับสิ่งที่ เป็น อำนาจเหนือธรรมชาติ ไม่ว่าจะ เป็นความเชื่อในเรื่องผีสางเทวดา อิทธิปาฏิหาริย์ เวทมนต์ อำนาจจิต โชคลาง หรือการทำพิธีเพื่อให้เกิดผลตามความประสงค์ของตน

1.3 แนวคิดหรือทฤษฎีเกี่ยวกับไสยศาสตร์

ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิน (2548:19) อาจารย์ประจำภาควิชามานุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ได้จัดแบ่งเรื่องของไสยศาสตร์ไว้กว้างๆและน่าสนใจ เป็น 3 ระดับ คือ ไสยศาสตร์ในระดับสูง ระดับกลาง และระดับล่าง

1. ไสยศาสตร์ในระดับสูงหรือไสยศาสตร์แห่งอภิปรชญาเป็นไสยศาสตร์ ในทางความคิด มีอิทธิพลต่อความเชื่อของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเป็นจำนวนมาก ที่สำคัญคือลัทธิกรรมเก่าและลัทธิวันสิ้นโลก

1.1 ลัทธิกรรมเก่าของชนชั้นปกครอง จะอธิบายสถานะของคนในชาติปัจจุบัน เชื่อมโยงกับ กรรมเก่า ในอดีตชาติว่า ผู้มีอำนาจเงินทองชาตินี้เป็นผลมาจากเขาสร้างกรรมดีมาก่อน ในอดีตชาติ พวกเขาจนไร้อำนาจ เพราะทำบุญมาน้อยหรือไม่ก็ทำกรรมชั่วมาก่อน ซึ่งก็เป็นการสร้างความชอบธรรมในระบบสังคมที่เป็นอยู่และอยากให้คนยอมรับสถานะของชนชั้นของตน ในปัจจุบัน

1.2 ลัทธิวันสิ้นโลกของชนชั้นล่าง ก็จะเชื่อเรื่องวาระสุดท้ายของโลก ว่ากำลังจะมาถึงแล้ว สังคมที่เป็นอยู่ในปัจจุบันกำลังจะถึงกาลอวสาน ผู้คนจะล้มตาย สิ่งต่างๆจะกลับตาลปัตรไปหมด ผู้มีบุญจะมากเกิดเพื่อช่วยเหลือคนที่เชื่อคำสอนนี้ เป็นการสร้างความหวังหรือปลอบใจคนทุกข์ยากหรือคนสิ้นหวังว่าสังคมใหม่กำลังจะมาถึง ลัทธินี้จะเกิดในยุคสมัยที่ผู้คนมีปัญหาทางด้านจิตใจ มีความไม่พอใจต่อสภาพชีวิต และสังคมที่เป็นอยู่ เช่น ลัทธิโอมชินริเคียวในญี่ปุ่น หรือกรณีกบฏผีบุญในไทยระหว่าง ปี พ.ศ. 2445-2502 ฯลฯ

2. โสยศาสตร์ระดับกลางหรือโสยศาสตร์แห่งความศักดิ์สิทธิ์ และการทำนายทายทัก ก นั้นเป็นโสยศาสตร์แห่งความเชื่อและความศรัทธาของคนทุกชนชั้น ซึ่งมีหลายรูปแบบ ได้แก่ ลัทธิเกจิอาจารย์ ลัทธิรูปเคารพและลัทธิโหราศาสตร์

2.1 ลัทธิเกจิอาจารย์ เป็นลัทธิบูชาความศักดิ์สิทธิ์ของพระภิกษุหรือนั้บบุญ ที่ยังมีชีวิตอยู่ ซึ่งเชื่อว่ามีอิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ สามารถบันดาลสิ่งต่างๆปกป้องคุ้มภัย ให้แก่ผู้ที่เคารพได้ อย่างพระเกจิอาจารย์ชื่อดังที่เรารู้จักกันทั่วไป

2.2 ลัทธิรูปเคารพ เป็นลัทธิกราบไหว้บูชาวัตถุมงคลต่างๆที่เราพากันสร้างสมมุติ กันขึ้นมา โดยเชื่อว่าศักดิ์สิทธิ์มีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ สามารถบนบานศาลกล่าวขอให้ปกป้อง คุ้มครองให้รอดพ้นจากอันตราย ความเจ็บป่วย บันดาลโชคลาภ เช่น พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ ศาลเจ้า เทวรูป เครื่องรางของขลัง พระเครื่อง ตะกรุด ฯลฯ

2.3 ลัทธิโหราศาสตร์เป็นลัทธิความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจของดวงดาวที่มีต่อชะตาชีวิต ของมนุษย์หรือบ้านเมือง ซึ่งตอบสนองต่อความต้องการของผู้คนในเชิงจิตวิทยาได้ในบางครั้ง ด้วยการทำนายทายทักเรื่องราวต่างๆ การดูดวงชะตาเสริมราศี การตั้งชื่อเป็นมงคลนาม ซึ่งเป็น ที่นิยมกันในทุกชนชั้น

3. โสยศาสตร์ในระดับต่ำหรือโสยศาสตร์แห่งการทรงเจ้าเข้าผีและคุณไสยนั้นเป็ นโสย ศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการติดต่อกับอำนาจลึกลับโดยตรง หรือการใช้อำนาจลึกลับในควบคุม คน อื่น มีหลายรูปแบบเช่นกัน ได้แก่ ลัทธิทรงเจ้าเข้าผี ลัทธิทนต์สวรรค์ ลัทธิไสยดำ

3.1 ลัทธิทรงเจ้าเข้าผี เป็นลัทธิที่ติดต่อกับอำนาจลึกลับโดยตรง ซึ่งอำนาจนั้น จะเป็นเทพหรือผีที่มนุษย์ต้องการติดต่อด้วย เช่น การเข้าทรงโดยอ้างชื่อบุคคลสำคัญ ในประวัติศาสตร์ การเข้าทรงเทพ ตามเทพนิยายซึ่งไม่มีจริงในประวัติศาสตร์ การเล่นผีถ้วยแก้ว หรือผีตะกร้า รวมถึงการแทงลิ้น แทงแก้ว ลุยไฟ และพฤติกรรมน่าหวาดเสียวอื่นๆในระหว่าง ทำพิธีกรรมก็จัดอยู่ในลัทธินี้

3.2 ลัทธิทนต์สวรรค์ เป็นลัทธิที่เชื่ออำนาจลึกลับของศาสดาองค์ใหม่ เจ้าของลัทธิ มักอ้างว่าตัวเองเป็นศาสดาองค์ใหม่หรือไม่ก็เป็นทนต์สวรรค์สามารถติดต่อกับศาสดาองค์ใหม่ ได้โดยตรง

3.3 ลัทธิไสยดำ เป็นลัทธิที่เกี่ยวกับการใช้อำนาจลึกลับในการควบคุม คนอื่นโดยตรง ไม่ว่าจะเป็นเสน่ห์เพื่อให้นักอื่นหลงไหลหรือเป็นคุณไสยเพื่อทำร้ายคนอื่น เช่น การเสกหนังหรือตะปูเข้าท้อง การฝังรูปฝังรอย การทำเสน่ห์ยาแฝด ฯลฯ

แต่ก่อนนั้นมนุษย์เรานับถือผีสางเทวดา ก็เป็นธรรมดาว่าจะต้องมีเรื่องโสยศาสตร์ ควบคุมกันไป แยกออกจากกันยาก การถือโสยศาสตร์ไม่ใช่มีแต่คนไทยเท่านั้น ชนชาติอื่นๆ

ไม่ว่าจะเจริญแล้วหรือไม่ก็ตามก็ยังคงนับถือด้วยกันทั้งนั้น เพราะเป็นความเชื่อที่สืบทอดกันมา ตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ และยังคงเหลือตกค้างมาจนถึงปัจจุบันทุกวันนี้

อย่างพิธีเช่นผี หรือสังเวชนียสถาน แต่เดิมนั้นก็ง่ายขึ้นเรื่อยๆ ต่อมาจึงมีพิธีรีตองวางเป็นกฎเกณฑ์ ไขว่มาหมายว่าจะต้องทำอย่างนั้นอย่างนั้นจึงจะถูกพิธี เป็นเรื่องซับซ้อนยุ่งยากยิ่งขึ้นทุกที ใครไม่ได้เรียนรู้ก็ทำไม่ได้ทำได้ก็ไม่ขลังจนเกิดมีตำราว่าด้วยเรื่องพิธีกรรมขึ้นมามากมีทั้งเวทมนตร์ และคาถาอาคม เลขยันต์และเครื่องป้องกัน เครื่องปิดรังควาน ฯลฯ และต้องทำให้ถูกเวลาถูกสถานที่ จึงเกิดมีการดูฤกษ์ดูยาม ซึ่งเรื่องเหล่านี้ต้องมีผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้คำนวณให้ เช่น หมอผี หมอดู นักพยากรณ์ พระอาจารย์ หรือพวกปุโรหิตในศาสนาพราหมณ์ ซึ่งไสยศาสตร์ประเภทนี้ เป็นเรื่องใกล้ตัวพวกเราเป็นอย่างยิ่ง

2. แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ

2.1 ความหมายของความเชื่อ

ชัยยुทธ สมประดี (2546 :16) กล่าวว่า ความเชื่อเป็นทางวัฒนธรรมประเภทหนึ่ง ซึ่งแสดงออกให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ มาแต่ดั้งเดิมและพฤติกรรมดังกล่าวของมนุษย์ได้สืบทอดกันมาจนกลายเป็นวัฒนธรรม ความเชื่อของกลุ่มชนแต่ละกลุ่มชน

ประชิด สกฤษณ์พัฒน์ (2546:42) กล่าวว่า ความเชื่อ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิด ของคนในอดีตที่สืบทอดต่อกันมา และมีผลต่อพฤติกรรมการแสดงออกของบุคคล หรือกลุ่มชนโดยไม่คำนึงถึงเหตุผล ความเชื่อจะมีลักษณะสอดคล้องกับสภาพสิ่งแวดล้อม ของแต่ละท้องถิ่น

ขนิษฐา จิตชินะกุล (2545 :33) กล่าวว่า ความเชื่อ คือ การยอมรับนับถือหรือเกิดการยึดมั่น ในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจให้เกิดความรู้สึกอบอุ่น ปลอดภัย และมั่นคงในชีวิต นั่นอาจมีเหตุผลที่เพียงพอต่อการยอมรับหรือไม่ก็ได้และเมื่อมนุษย์ เกิดการยอมรับในเรื่องใดเรื่องหนึ่งแล้วมักจะมีการแสดงออก ไม่ว่าจะทางกายหรือทางใจ

อุดม เขยทิววงศ์ (2545 :187) กล่าวว่า ความเชื่อ เป็นความรู้สึกศรัทธาของมนุษย์ที่มีต่อ สิ่งต่างๆว่าจะบันดาลให้เกิดทุกข์หรือสุขได้ หากการกระทำหรือปฏิบัติต่อความเชื่อ ในทางที่ถูกที่ควรความสุขก็จะเกิดตามมา ในทางตรงกันข้ามหากกระทำสิ่งที่ไม่ถูกต้อง หรือละเลยความทุกข์ร้อนอาจจะเกิดขึ้นได้

ทัศนีย์ ทานตวนิช (2523 :4) กล่าวว่า ความเชื่อ คือ การยอมรับนับถือว่าเป็นความจริง หรือมีอยู่จริง การยอมรับหรือการยึดมั่นนี้อาจมีหลักฐานเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้ หรืออาจไม่มีหลักฐานที่จะพิสูจน์สิ่งนั้นให้เห็นจริงได้

สรุปได้ว่า ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งมีอยู่จริง และมีอำนาจที่จะบันดาลให้เกิดผลดีหรือผลร้ายต่อ มนุษย์ แม้ว่าสิ่งนั้น ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่ก็เป็นที่ยอมรับใน สังคม นับตั้งแต่ความเชื่อในธรรมชาติ ความเชื่อในผีบางเทวดา ความเชื่อในวิญญานบรรพบุรุษ เป็นต้น

2.2 ลักษณะของความเชื่อ

ความเชื่อที่ปรากฏในสังคมไทยมีมากมายหลายประเภท ซึ่งความเชื่อบางอย่าง สามารถหาเหตุผลมาอธิบายได้ แต่ความเชื่อบางอย่างไม่สามารถหาเหตุผลมาอธิบายได้ ซึ่งมีผู้แบ่งลักษณะของความเชื่อไว้หลายท่าน ดังนี้

สุนันท์ อุดมเวช (2524 :114-115 ,อ้างถึงในขนินฐา จิตชินะกุล 2545 :33) ได้แบ่ง ลักษณะความเชื่อที่ปรากฏในสังคมไทยได้ 2 ลักษณะ คือ

1. ความเชื่อที่มีเหตุผล เช่น

- 1.1 ห้ามผู้หญิงมีครรภ์ผ่าไม้ลวก เชื่อว่าลูกจะมีอันเป็นไป (ด้วยเกรงว่าไม้ลวก ซึ่งมีความคมจะบาดท้อง อาจก่อให้เกิดอันตราย)
- 1.2 ห้ามกวาดบ้านตอนกลางคืน เชื่อว่ากวาดเงินกวาดทองออกจากบ้าน (ด้วยเกรงว่าจะกวาดไม่สะอาดและอาจจะ โคนข้าวของแตกเสียหาย เพราะในอดีตไม่มีไฟฟ้าใช้)
- 1.3 ห้ามปิ่นต้นกล้วย เตี้ยขาโต (เพราะต้นกล้วยมีความลื่นเกรงว่าจะตกลงมา)
- 1.4 ห้ามตัดเล็บตอนกลางคืนเชื่อว่าเป็นการแข่งพ่อแม่ (เกรงว่าจะตัดถูกเนื้อ)
- 1.5 ไปงานศพกลับมาต้องล้างหน้า (เกรงว่าภาพและสิ่งไม่ดีจะติดตากลับมา)

2. ความเชื่อที่ไม่มีเหตุผล เช่น

- 2.1 คนกินกล้วยเผดจะออกลูกเป็นแฝด
- 2.2 หญิงครรภ์แก่ให้กินลูกคราบจะได้คลอดง่าย
- 2.3 ถ้าใครถ่ายรูปเรา เราจะอายุสั้น
- 2.4 คนตาเอกคบไม่ได้
- 2.5 คนมีเล็บเป็นดอกเป็นคนมีบุญ
- 2.6 ห้ามชี้รุ่งกินน้ำมือจะกูด
- 2.7 เด็กไม่ยอมพูดให้เอาดินกบตบปากเด็ก จะทำให้พูดเร็ว

2.3 แนวคิดหรือทฤษฎีเกี่ยวกับความเชื่อ

ความเชื่อเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมซึ่งเป็นวัฒนธรรมทางจิตใจ มีบทบาทในการกำหนดวิถีชีวิตหรือค่านิยมมนุษย์ในสังคม นักวิชาการและผู้รู้จำนวนมากได้แสดงทฤษฎีเกี่ยวกับความเชื่อในแง่มุมต่างๆ ดังนี้

ไพโรจน์ นราชาติธำรงวิทย์ (2532:4) กล่าวว่าความเชื่อ มีบทบาทและความสำคัญต่อมนุษย์ทุกยุคทุกสมัย เป็นสิ่งที่ยึดและปฏิบัติร่วมกันในสังคม เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของบุคคลในสังคมให้อยู่ร่วมกันด้วยดีเป็นปกติสุข ความเชื่อบางอย่างช่วยส่งเสริมกำลังใจ และเป็นเครื่องเตือนใจไม่ให้บุคคลตั้งอยู่ในความประมาท เช่น การฝันดีหรือการเสกเป็งผัดหน้า จะช่วยให้มีขวัญกำลังใจและเกิดความเชื่อมั่นในตนเองยิ่งขึ้น การฝันร้ายเกิดกลางสังหรณ์ จะทำให้ผู้นั้นไม่ประมาท เพิ่มความระมัดระวังตัวเพิ่มขึ้น ด้วยเหตุนี้เองความเชื่อจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญและมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ในทุกยุคทุกสมัย

เพ็ญศรี ติกุ และคณะ (2531:11) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของความเชื่อไว้ดังนี้

1. ความเชื่อทำให้เกิดความมั่นใจ
2. ความเชื่อทำให้เกิดพลัง
3. ความเชื่อทำให้เกิดความสร้างสรรค์
4. ความเชื่อทำให้เกิดความสามัคคี
5. ความเชื่อทำให้เกิดรูปธรรม
6. ความเชื่อเป็นพื้นฐานให้เกิดปัญญา

แสง จันทร์งาม (2531:96) ได้เสนอแนวความคิดว่า ความเชื่อเป็นกิจกรรมหรือพฤติกรรมทางจิตที่ค่อนข้างสลับซับซ้อน เราสามารถแยกความเชื่อออกเป็นประเภทต่างๆ ได้หลายอย่าง ดังต่อไปนี้

1. ปสาทศรัทธา เป็นความเชื่อที่ประกอบด้วยอารมณ์ เช่น ความรัก หรือความกลัว ประกอบด้วยความเชื่อที่ไว้วางใจ ความจงรักภักดี บางทีอาจจะถึงขั้นหลงใหลมั่นใจ และมั่นใจ และมักเป็นความเชื่อแบบ อัตวิสัย คือเป็นความเชื่อของผู้เชื่อ
2. ความเชื่อชนิดศรัทธา หมายถึง การยอมรับในสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่ามีอยู่หรือเป็นอยู่ โดยมีหลักฐานสนับสนุนอยู่บ้าง มีเหตุผลอยู่บ้าง เนื่องจากมีเหตุผลมากขึ้นอารมณ์ย่อมจะลดน้อยลง มีความเป็นอัตวิสัยน้อยลง
3. ความรู้ หมายถึง การยอมรับสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่ามีอยู่จริง เพราะได้เข้าสัมผัสกับสิ่งนั้นโดยตรง มีประสบการณ์ตรง มีหลักฐานพยานเต็มที่

ลูธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2529:467-468) ได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับความเชื่อของชาวภาคใต้ไว้ว่าความเชื่อเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านประเภทหนึ่ง ซึ่งมีอิทธิพลต่อแนวความคิดและพฤติกรรมของชาวบ้านกลุ่มนั้นอย่างลึกซึ้ง เพราะการสืบทอดความเชื่อมีการปลูกฝังสืบทอดกันหลายชั่วคน ความเชื่อของภาคใต้ จำแนกตามการเกิด ได้ 4 ประเภทใหญ่ๆคือ

1. ความเชื่อเกี่ยวกับลัทธิศาสนา
2. ความเชื่อทางไสยศาสตร์
3. ความเชื่อเกี่ยวกับจริยวัตร
4. ความเชื่อเกี่ยวกับยากลางบ้านและปัดเป่ารักษาไข้

ความเชื่อทั้ง 4 ประเภทนี้อาจจะผสมผสานกันอยู่ในเรื่องเดียวกันมากกว่า 1 ประเภท เช่น ความเชื่ออันสืบเนื่องมาจากศาสนาอาจมีความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ปนอยู่ด้วยศาสตร์อยู่ด้วย

จิราภรณ์ ภัทรานุกัทร (2528: คำนำ) ได้กล่าวถึงความสำคัญของความเชื่ออย่างใดอย่างหนึ่งอย่างใดแล้วยอมเป็นเหตุจูงใจให้เกิดการกระทำที่ตอบสนองความเชื่อมั่น ถ้าเปลี่ยนความเชื่อ พฤติกรรมจะเปลี่ยนไปด้วย ดังนั้น คติความเชื่อของคนในสังคมใดสังคมหนึ่งจึงมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนในสังคมนั้นๆและพฤติกรรมเหล่านั้นจะสะท้อนให้เห็นได้ในรูปข้อห้ามและข้อปฏิบัติในการดำรงชีวิตของคนในสังคม

ชัยพร พิบูลศิริ (2524:13) กล่าวถึงลัทธิความเชื่อไว้ในบทความชื่อ “ลัทธิความเชื่อในสังคมไทย” ดังนี้

ลัทธิความเชื่อเกิดจากสัญชาตญาณทางจิตสำนึกของมนุษย์เป็นที่ยอมรับกันว่า ความกลัวเป็นสัญชาตญาณทางธรรมชาติอย่างหนึ่ง เพราะความกลัวเป็นเหตุของความเชื่อ ในพลังลี้ลับลึกลับหรือวิญญาณ ภูตผีปิศาจจึงเกิดขึ้นตามมา เมื่อลี้ลับลึกลับเกิดขึ้น จากความเชื่อของมนุษย์เอง จำเป็นที่จะต้องมีสื่อกลางทำหน้าที่ เป็นผู้ทำพิธีติดต่อร้องขอหรือขอแจ้งความประสงค์ระหว่างมนุษย์กับลี้ลับลึกลับเหล่านั้น สิ่งเหล่านี้คือความเชื่อดั้งเดิมของไสยศาสตร์ เป็นระบบความเชื่อมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ซึ่งมีอายุอย่างต่ำ 4,000 ปีมาแล้วที่บ้านเชียง

บุญลือ วันทายนต์ (2524:47) ได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับความเชื่อไว้ สรุปได้ว่า ความเชื่อมีความกลมกลืน เกื้อกูล สนับสนุน ควบคู่กับชีวิตมนุษย์มาเป็นเวลานาน แม้ปัจจุบันวิทยาศาสตร์จะมีอิทธิพลต่อชีวิตมากขึ้น แต่มนุษย์ไม่อาจปฏิเสธความเชื่อทางไสยศาสตร์และคาถาอาคมที่มีอยู่ได้ จึงยอมรับค่านิยมในการปฏิบัติต่อความเชื่อในรูปแบบต่างๆ

มารยาท กิจสุวรรณ (2524:6,4) ได้กล่าวว่าถึงความเชื่อคั้งนี้ ความเชื่อของชนชาติไทย คั้งเดิมก็เหมือนกับชนชาติอื่นในสมัยโบราณ คือ เชื่อในสิ่งที่มองไม่เห็นตัวตน โคนเข้าใจว่า ฤทธิ์อำนาจอยู่เหนือคน อาจะบันดาลให้ดี หรือร้ายแก่คนได้ ความเชื่ออันนี้คือความเชื่อ ในสิ่งเหนือธรรมชาติ ที่ไม่อาจพิสูจน์ได้ด้วยวิธีการวิทยาศาสตร์ใดๆ แต่ความเชื่อเช่นนี้ก็มีอิทธิพล เหนือความคิดและการกระทำของตน ไม่ว่าจะเป็ในยุคใดสมัยใดก็ตาม ความเชื่อในสิ่ง ที่เหนือธรรมชาติบางชนิดก็อาจจะจัดอยู่ในรูปของศาสนา คั้งเดิม ก่อนที่จะพัฒนา มาเป็นศาสนาใหม่ๆ ในปัจจุบัน

ประทุม ชุ่มเพ็งพันธ์ (2520:30-41) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อของชาวภาคใต้ไว้ว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่อยังคงอยู่ในสิ่งแวดลอมทางธรรมชาติ ซึ่งปกติจะมองไม่เห็นตัว แต่เชื่อว่าสิ่งแวดลอมคั้งกล่าว มีอำนาจเหนือคนสามัญธรรมดาสามารถบันดาลให้คนได้รับคุณ หรือโทษได้ เราเรียกความเชื่อเหล่านี้ว่า ลัทธิผีสิงเทวดา (animism) ถึงปัจจุบันเราจะมี ศาสนาประจำใจอันประณีตก็ ตาม แต่ความเชื่อคั้งเดิมก็ยังมีอิทธิพลเหนือมนุษย์ ตามพื้นบ้านตลอดเวลา เช่น การนับถือเทวดาอารักษ์ พระภูมิเจ้าที่ ผีบรรพบุรุษ ผีเรือน อันเป็ผลแสดงให้เห็นว่าอิทธิพลของความเชื่อคั้งเดิมยังสืบทอดต่อกันมา

กั้งแก้ว อุตถากร (2518:118) ได้เสนอแนวความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีว่าแบ่งออกเป็ 3 ชั้น คือ

1. ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีหรือข้อปฏิบัติเกี่ยวกับศาสนา
2. ความเชื่อเกี่ยวกับข้อปฏิบัติในลัทธิยอยตลอดจนเครื่องรางของขลังตรงกับภาษาอังกฤษ ว่า Magic
3. เกี่ยวกับไสยศาสตร์ดำเนินหนักในเรื่องการทำลายล้างผลาญ ความเชื่อทั้ง 3 ชั้นนี้ จะอยู่ร่วมกันแบบผสมผสานไม่ได้แยกแอกจากกันอย่างเด็ดขาด

เดอ ย้ง (De Young, John F.) (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม 2518:8) ได้ศึกษาการดำเนินชีวิตของชาวชนบทไทยสมัยใหม่ และสรุปได้ว่า การดำเนินชีวิตของคนไทยนั้น มักจะเกี่ยวข้องกับศาสนาและพิธีกรรมบางอย่างที่เกี่ยวกับความเชื่อเรื่อง โชค ความเชื่อ เรื่องการปฏิบัติต่อวิญญาณทุกสถานการณ์จะแสดงออกให้เห็นตั้งแต่เกิดจนตาย

ปราณี วงษ์เทศ (2518:241) ความเชื่อในเรื่องผีสิงเทวดาบางครั้งมักจะเรียกว่า Magic ซึ่งคนคั้งเดิมมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องนี้มาก ส่วนคนปัจจุบันในบางกลุ่มมักจะเห็น เป็นเรื่องงมงาย ผิดกับ Religion อันเป็ความเชื่อที่ค่อนข้างมีเหตุผลมากขึ้นเป็รูปธรรมมากขึ้น เพราะเกี่ยวข้องกับศีลธรรมจรรยาในการดำเนินชีวิตอันจะมีระดับความเจริญมากกว่าสังคมคั้งเดิม แต่จากการศึกษาเปรียบเทียบของนักมนุษย์วิทยาที่ยังไม่สามารถสรุปชี้ชัดลงไปได้ว่า 2 รูปแบบนี้ สามารถแยกออกจากกันอย่างเด็ดขาดไว้

ปราสาท อิศรปริดา (2518:69) ได้กล่าวถึงอิทธิพลของความเชื่อไว้ว่า ความเชื่อ และสิ่งที่ยึดเหนี่ยวต่างๆ อาจกลายเป็นสิ่งที่สำคัญซึ่งเกี่ยวพันกันอย่างแยกไม่ออก กล่าวคือ ความเชื่อและสิ่งที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวบ้าน จะเป็นมาตรการที่ควบคุมความประพฤติ ของชาวบ้านมิให้ออกนอกจารีตประเพณี ละยังเป็นเครื่องชี้การดำรงชีวิต ทั้งทางด้านการเกษตร การรักษาโรค การบริโภค การสร้างที่อยู่อาศัย เศรษฐกิจ และสังคมส่วนร่วม

พระยาอนุมานราชชน (2515:38-39) กล่าวถึงมูลเหตุความเชื่อของมนุษย์ไว้ สรุปดังนี้ มูลเหตุของความเชื่อของมนุษย์ เกิดจากความไม่รู้ทำให้เกิดความกลัว ก็เกิดเป็นความเชื่อขึ้น นักมานุษยวิทยาบอกว่า ความเชื่อครั้งดั้งเดิมของมนุษย์ก่อนที่จะคลี่คลายออกมาเป็นศาสนาต่าง ๆ นั้น แบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ ระยะแรก มนุษย์มีความเชื่อว่าสิ่งต่างๆ จะเป็นสิ่งมีชีวิต หรือไม่มีชีวิตก็ตามที่ย่อมมีอะไรอย่างหนึ่ง เป็นแรงอำนาจในตัวของสิ่งนั้นเอง อาจให้คุณโทษ แก่ตนได้ คติความเชื่อในภาษาอังกฤษเรียกว่า Animatism ในภาษาไทยชื่อว่า ความเชื่อ ความหวัง ความศักดิ์สิทธิ์ ระยะต่อมามนุษย์มีความเชื่อว่าตลอดจนสิ่งอื่นๆ ที่มีชีวิตหรือไม่มีชีวิตก็ตาม ย่อมมีสิ่งหนึ่งที่มองไม่เห็นตัวสิ่งอยู่ในนั้น คือผี วิญญาณ ซึ่งพัวพันกับอย่างใกล้ชิดจน แยกออกจากกัน ได้ยาก

วิทย์ พินคินเงิน (2515:397-403) ได้กล่าวถึงถึงความเชื่อไว้ว่า ความเชื่อของมนุษย์ เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม มนุษย์โดยทั่วไปต้องการความปลอดภัยทั้งทางร่างกาย และจิตใจ มาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ ความเชื่อต่างๆ นั้นมักได้รับบอกเล่าจากคนรุ่นก่อนว่ามีอำนาจลึกลับที่ จะช่วยคุ้มครองรักษาตน จึงมีการประกอบอาชีพ เพื่อแสดงความเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้น และเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์จําทกให้เกิดเหตุร้าย และช่วยให้เกิดผลดีได้ ความเชื่อเรื่องเทพเจ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ภูตผีปิศาจ วิญญาณ บรรพบุรุษ ที่มีอยู่ในสังคมนั้นเป็นส่วนหนึ่งที่จะปรับปรุงคน ให้เจริญ

โครเบอร์ (A.L.Krober มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม 2514:7) ได้กล่าวถึง ความเชื่อของมนุษย์ ที่มีต่ออำนาจเหนือธรรมชาติตลอดเวทมนต์คาถาเป็นการตอบสนอง ความต้องการของมนุษย์ เมื่อมนุษย์รู้สึกไม่มั่นคงปลอดภัยจากอำนาจ ดังกล่าว ดังนั้นมนุษย์ จึงคิดเครื่องยึดเหนี่ยวโดยตรง เช่น สรวง บูชาต่างๆ เพื่อเป็นกำลังใจในการต่อสู้กับอุปสรรคต่างๆ การกระทำดังกล่าวอาจจะประสบความสำเร็จ หรือถ้าขัดแย้งก็อาจประสบเคราะห์กรรม จะเห็นได้ว่าความเชื่อจะมีอิทธิพลต่อการแสดงออกทางพฤติกรรมของมนุษย์ พฤติกรรมดังกล่าว จะมากขึ้นเพียงใดขึ้นอยู่กับระดับความรู้สึกที่ไม่มั่นคงที่มีอยู่ และจะแสดงสิ่งใดอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับความเชื่อของแต่ละกลุ่มจะเห็นความเหมาะสม

ไซเบอร์ (2513:40) ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อไว้ว่า สิ่งที่คุณคลั่งกระทำขึ้น จากแนวคิดที่ว่าเขาต้องการอะไรนั่นเป็น “ความเชื่อ” ความเชื่อดังกล่าวนี้มีลักษณะคล้ายกับ สิ่งที่คุณคิดแน่นอนอยู่ในความคิดในความเข้าใจ เป็นรูปหนึ่งของความรู้และการกระทำ เมื่อคุณคลั่ง มีความเชื่อต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด ก็จะเป็นเครื่องกำหนดความ โน้มเอียงในการกระทำสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างแน่นอน

จรัส พัทธมราชศักดิ์ (ม .ป.ป.:34) ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับความเชื่อไว้ พอสรุปได้ว่า มนุษย์จำเป็นต้องผูกพันอยู่กับความเชื่อโดยมีอาจขาดความเชื่อได้ ชีวิตมนุษย์มีทั้งสิ้น ชีวิตมนุษย์มี ทั้งสิ่งที่คุณมองไม่เห็น เข้าใจได้ และพิสูจน์ได้ ความเชื่อทำให้ชีวิตมนุษย์เกิดความมั่นใจทำให้เกิดความ สบายใจ และความเชื่อทำให้มนุษย์บรรลุถึงความสำเร็จ

มิลตัน (Milton) ได้กล่าวว่าธรรมชาติของบุคคลมีแนวโน้มที่จะแสดงหาความเชื่อ มากกว่าความจริง ถ้าบุคคลเชื่อในสิ่งใดก็ตามก็จะแสดงให้เห็นถึงรูปของการกระทำ หรือคำพูด เกี่ยวกับสิ่งพูด เกี่ยวกับสิ่งนั้นๆ จะ โดยรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตาม และความเชื่อในสิ่งนั้นๆ อาจเป็นไปได้ในทางที่ถูกต้องหรือผิดก็จริงก็ได้ แต่ในทางกลับกัน ความเชื่อ เป็นความนึกคิด ความเข้าใจ หรือความคาดหวัง หรือเป็นสมมติฐาน ซึ่งอาจมีหรือไม่มีเหตุผลก็ได้

2.4 สาเหตุของความเชื่อ

บุปผา ทวีสุข (2520:156-158) ได้กล่าวไว้ในหนังสือจิตวิทยาว่าสาเหตุ 2 ประการ ที่มนุษย์สร้างความเชื่อขึ้นมา กล่าวคือ

1. ความเชื่อเกิดจากความกลัวของมนุษย์ หรือความไม่รู้ของมนุษย์หาเหตุผลไม่ได้แต่มนุษย์ ก็เชื่อว่าผลทั้งหลายต้องมาจากการกระทำของผู้ใดผู้หนึ่ง แต่ไม่ทราบว่าเป็นใคร จึงอาจสมมติ ว่าเป็นการกระทำของเทพ กูตผีปีศาจ เช่นฝนตก ฟ้าผ่า น้ำท่วม ไฟไหม้ ก็เป็นเรื่องของธรรมชาติ มนุษย์สมัยก่อนอยู่ภายใต้อิทธิพลเหล่านี้จึงสมมติให้มีเทพต่างๆ ประจำ เช่น พระพิรุณ พระแม่คงคา พระเพลิง นางเมขลา รามสูร เป็นต้น หรือการเกิดโรคต่างๆ ซึ่งมนุษย์ไม่ทราบสาเหตุ เช่น โรคทำ กิจจะมีการทำพิธี อาพาธพินาศ เพื่อให้โรคภัยไข้เจ็บทั้งหมดนี้หายไป เป็นความเชื่อเนื่องจากไม่รู้ ข้อเท็จจริงความเชื่อที่มีสาเหตุมาจากความกลัวและความไม่รู้เมื่อวิทยาการต่างๆเจริญขึ้น ก็สามารถอธิบายเหตุผล สืบหาข้อเท็จจริงได้ ความเชื่อบางอย่างจึงอาจเสื่อมคลายหรือค่อยๆหมดไป เลิกล้างไปในที่สุด เช่น การแห่นางแมวขอฝน เป็นต้น

2. ความเชื่ออันเกิดจากมนุษย์ที่มีความฉลาด มีประสบการณ์มากกว่ามีเจตนา ที่จะให้คนอื่น ๆ ในกลุ่มชนหรือสังคมนั้นเชื่อฟังและเอาไปปฏิบัติตาม จึงตั้งความเชื่อขึ้น โดยเหตุผลต่างๆกันไป เช่น

- 2.1 เพื่อความเป็นระเบียบของสังคม เช่น ห้ามฉีกรดจอมปลวก อวัยวะเพศจะบวม
- 2.2 เพื่อสุขภาพอนามัย การป้องกันโรคและรักษาความปลอดภัย เช่น
ไม่ให้นอนตอนเย็นตะวันตก้า ห้ามนอนใต้ชื้อฝึจะอ้า
- 2.3 เพื่อความเป็นอยู่มิรยวท มีความรอบคอบและประณีต เช่น
ไม่ให้กินข้าวหม้อ ห้ามเย็บฝ้าในตัว ห้ามร้องเพลงในครัว
- 2.4 เพื่อผลทางด้านจิตใจ เช่น กำล้งใจ เกิดความหวัง เกิดความอดศวหะ
หรือเพื่อความมุงมั่นที่จะทำควมดี เช่น ให้ต้กบวตร่วมขัน ได้พบกันอีกชวติหน้า ก่อนออกจากบ้าน
ให้ศวคมนตรีการเดินทางจะปลอดภัย
- 2.5 อื่นๆ เช่น ต้องการให้ผู้มีเมตตา มีความห้กห้ามใจอื่นๆนอกจาก
ที่กล่าวมมาแล้ว เช่น ไม่ให้ร้องไห้ น้ำตารดศพจะทำวิญญวนของผู้ตยไม่เป็นศุข
กล่าวโดยสรุปแล้ว ความเชื่อของคนมีมูลเหตุสองประการดังนี้
ประการแรก คือ ความไม่รู้ เพราะจากความไม่รู้จึงทำให้เกิดความกลัว เมื่อมีความกลัว
จึงต้องคิดสร้างศวเชื่อขึ้นมาเพื่อเป็นที่พึ่งทางใจ ทำให้เกิดศวรู้สึกมั่นคงและอบอุ่นใจขึ้น
ประการสอง คือ มนุษย์มีความฉลาด มีประศบการณ์ จึงศวเชื่อขึ้นมาซึ่งมีเจตนา
จะให้ผู้อื่นในกลุ่มชนหรือสังคมนั้นเชื่อฟังและปฏิบัติตามโดยเฟงเหตุผลไว้เพื่อศวศุข
และเป็นระเบียบของการอยู่ร่วมกันในสังคม
3. ศวเชื่อกับการประศบพิธีกรรม การดำเนินชีวิตของมนุษย์ต้องต่อสู้กับธรรมชาติ
เพื่อเอาชีวิตรอด ธรรมชาติมีอิทธิพลทำให้มนุษย์มีความหวาดกลัวขณะเดียวกันก็กระตุ้นคิด
สงสัยใครรู้ศวจริง แต่โดยที่มนุษย์ยังขาดศวรู้และศวเข้าใจในธรรมชาติอย่างถ่องแท้
ทำให้ศวเชื่อว่าเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นตามธรรมชาตินั้น เป็นเพราะมีอำนาจลึกลับ
หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์บันดาลให้เกิดขึ้น ดังนั้นมนุษย์จึงคิดหาวิธีการที่จะทำให้ได้รับศวปลอดภัย
โดยการประศบพิธีกรรมต่างๆ ขึ้นเพื่อจะทำให้อำนาจเหล่านั้นเมตตาปราณี และประศบพิธีกรรม
เพื่อศวศักดิ์ญกตเวทิมื่อได้รับประโยชน์จากอำนาจเหล่านั้น
- หม่อมเจ้าหญิงพูนพิศมัย ดิศกุล (2520:34 อ้างถึงใน กิ่งแก้ว อัถถการ 2502:92)
ได้ทรงอธิบายไว้ว่า ศวเชื่อเกิดจากสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ที่แต่เดิมยึดถือธรรมชาติ
เป็นที่พึ่ง ต่อมาเมื่อมีศาสนาเกิดขึ้นมุงยึดถือเหล่าเทพเจ้า ภูตผีปีศาจ ซึ่งคิดว่าตนเป็นศวระ
สามารถช่วยเหลือในยามทุกข์ยาก

ภิญโญ จิตต์ธรรม (2518:54-55) ได้กล่าวถึงสาเหตุของความน่าเชื่อถือว่าจะมีที่มา จากความกลัวความทุกข์และจะทำอย่างไรจึงจะมีความสุข ต่อมาได้มีผู้ปัญญานำเอาเรื่องความกลัว มาใช้ประกอบการอบรมสั่งสอนบางเรื่องอาจมง่ายไร้สาระ แต่บางเรื่องเมื่อปฏิบัติกันไปนาน ๆ ย่อมกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของสังคมแล้วเป็นมรดกสืบทอดกันมา

พระยาอนุমানราช (2502:28-29) ได้กล่าวถึงมูลเหตุความเชื่อไว้ว่า มีความเป็นธรรมดา อยู่อย่างหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอะไรหรือสิ่งใด ถ้ามีลักษณะที่ยังปกปิด เป็นเรื่องลึกลับอยู่ไม่เผยออก ให้ปรากฏเห็น เรื่องนั้นหรือสิ่งนั้นย่อมทำให้เกิดความสงสัยอยากรู้อยากเห็น ยิ่งปิดบังมากเท่าใด ก็ยิ่งเร้าใจให้อยากรู้อยากเห็นมากขึ้นเท่านั้น เมื่อไม่สามารถรู้ได้เห็นได้ ก็ต้องใช้เอา หรือเดาเอาให้สบายใจว่า คงจะเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ โดยอาศัยเปรียบเทียบกับสิ่งที่เห็นว่าใกล้เคียง กับที่ตนเคยรู้เคยเห็นมาก่อนหรือไม่ก็นึกเอาเดาตามเรื่องราวที่เคยกล่าวหรือบอกเล่าไว้ก่อน ถ้าเรื่องราวที่ได้รับบอกเล่าไปตรงกับอารมณ์ที่ต้องการจะเชื่ออยู่แล้วก็จะเชื่อทันที

จากที่กล่าวมานี้แสดงให้เห็นว่า พิธีกรรมเป็นรูปธรรมที่มนุษย์ในสังคมคิดขึ้นเพื่อบันทึกผลการเรียนรู้เกี่ยวกับความเชื่อแล้วถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ของคนรุ่นก่อนเพื่อมนุษย์ และคนรุ่นต่อมา ผลจากความเชื่อที่มนุษย์เรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้อื่นประกอบกับความคิด ของตนเอง ทำให้เกิดการประกอบพิธีกรรมขึ้น และพิธีกรรมจะช่วยเสริมให้ความเชื่อ มีความแน่นแฟ้นมั่นคงขึ้นด้วยเช่นกัน

2.5 ประเภทความเชื่อ

นักวิชาการได้จำแนกประเภทของความเชื่อไว้หลายลักษณะดังต่อไปนี้

ผาสุก สุทฺธเมธา (2535: 56) แบ่งความเชื่อไว้ 8 ประเภท ได้แก่

1. ความเชื่อเรื่องธรรมชาติ เช่น ดันโพธิ์ต้นไทรถือว่าเป็นไม้มงคลดีสิริ ดันตะเคียน ต้นกล้วยตานี เชื่อว่ามีผีสิงและเป็นผีผู้หญิง

2. ความเชื่อเรื่องความเป็นความตาย เช่น นกแสก (นกเค้าแมวชนิดหนึ่ง) บินผ่าน หรือบินบริเวณบ้านใครจะมีความตายเกิดขึ้น นกแร้งลงมาเกาะหลังคาและสถานที่ที่จะเกิดความตาย เช่น ดาวหางปรากฏจะเกิดภัยพิบัติ บุคคลสำคัญจะตาย ดาวตกมีคนมาเกิด ใครชี้ไปทางดาวตก และสิ่งให้ไปเกิดในท้องหมาจะมีผลตามวาทะที่กล่าวไป เป็นต้น

3. ความเชื่อเรื่องการทำนายและเสียวทาย เช่น ความฝัน เสี่ยงเทียน ปลูกต้นไม้ เสี่ยงทาย ตีลูกเต๋า จิ้งจกตก ถูกขย้ำในพิธีต่างๆ เป็นต้น

4. ความเชื่อเรื่องคาถาอาคม เครื่องราง เวทมนต์และไสยศาสตร์ เช่น สวดมนต์คาถา ให้แคล้วคลาดจากอันตรายทั้งปวง เครื่องรางของขลังเป็นของติดตัวป้องกันอันตราย เป็นขวัญ

และกำลัง การปล่อยคุณ (การเสกหนังสือ ตะปู เส้นผม เข้าไปอยู่ในท้องคนเพื่อให้เป็นทุกข์ทรมาน) การทำเสน่ห์หยาแฝด ปลุกเสกน้ำมันพรายให้หญิงชายที่หมายปองหลงรักผู้ที่ทำเสน่ห์) เป็นต้น

5. ความเชื่อเรื่องกสิกรรม เช่น พิธีแรกนา พิธีพืชมงคล พิธีแห่นางแมว เป็นต้น

6. ความเชื่อเรื่องครอบครัว เช่น ห้ามแต่งงานกัน (พี่น้องสืบสายโลหิตเดียวกัน) จะเป็นบ้า ห้ามร้องเพลงในครัวเพราะจะได้ผีแว่ก ห้ามกวาดขยะตอนกลางคืนทรัพย์จะหนีหาย เวลาต้อนรับทานข้าวให้ไหว้แม่โพสพก่อน เป็นต้น

7. ความเชื่อเกี่ยวกับขากกลางบ้าน เช่น มีคบาตใช้หยากโยในครัวที่อยู่เหนือเตาหุงข้าว มาผืนแฝด ใบเค็กินแก้ลม ยอดชุมเห็ดเป็นยาละลายพิษ ตะปูตำเอากระเทียมมาร้อยด้ายแขวนที่ข้อเท้า เป็นต้น

8. ความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ หมอดูดวงชะตาราตีและอิทธิพลของดวงดาว อิทธิพลของเทพเจ้าที่สำคัญ ๆ เช่น พระอาทิตย์ พระจันทร์ พระเสาร์ พระราหู เป็นต้น

เสวตลักษณ์ อนันตศานต์ (2530: 73-74) แบ่งประเภทของความเชื่อไว้ 2 ประเภท ได้แก่

1. ความเชื่อทั่วไป หรือ ความเชื่อธรรมดา (Belief) เช่น เชื่อว่ามีนรก สวรรค์ เทวดา เชื่อเรื่องฝัน เชื่อว่าฟ้าแดงจะถูกกั๊ก ฟ้ารุ่งจะถูกปลา เป็นต้น

2. ความเชื่อเรื่องที่แฝงไว้ด้วยความกลัวหรือความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ (Superstition) ความเชื่อ 2 ประเภทข้างต้น อาจแบ่งได้เป็น 12 กลุ่ม ดังนี้

2.1 ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ

2.2 ความเชื่อเกี่ยวกับขากกลางบ้าน

2.3 ความเชื่อโชคลาง

2.4 ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยาม

2.5 ความเชื่อทางไสยศาสตร์

2.6 ความเชื่อลักษณะของคนละสัตว์

2.7 ความเชื่ออันเนื่องมาแต่ศาสนา

2.8 ความเชื่อเกี่ยวกับการทำมาหากินและอาชีพ

2.9 ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณี

2.10 ความเชื่อเรื่องเคล็ดและการแก้เคล็ด

2.11 ความเชื่อเกี่ยวกับนรกสวรรค์

2.12 ความเชื่อเกี่ยวกับเลขดี เลขร้าย วันดี วันร้าย

จิราภรณ์ ภัทธากานู ภัทธ (2528:2-22) ได้แบ่งประเภทของคติความเชื่อไทย ออกเป็น 8 ประเภท คือ

1. ความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติ ได้แก่ ความเชื่อถือปรากฏการณ์ของธรรมชาติที่มนุษย์ยังไม่สามารถอธิบายได้ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับกำเนิดโลกและจักรวาล และสรรพสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ
2. ความเชื่อเรื่องการเกิด การตาย และช่วงเวลาที่สำคัญในชีวิต มักแสดงออกมาในรูปของพิธีกรรมที่เกี่ยวกับชีวิต เช่น การทำขวัญเดือน การโกนจุก การบวช การแต่งงาน การตาย เป็นต้น
3. ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการนับถือผี สามารถแบ่งประเภทของผีได้ 4 ประเภท คือ
 - 3.1 เจ้าพ่อ มีหน้าที่ให้ความคุ้มครองคนและสถานที่
 - 3.2 หลักเมือง หมายถึงผู้พิทักษ์เมือง มีความเชื่อว่าเมื่อสร้างสถานที่ใดขึ้นมาจะต้องมีผีคอยเฝ้าอยู่ ทำให้เกิดการสร้างศาลหลักเมืองขึ้น
 - 3.3 เสือบ้าน หมายถึงภูตผีที่คุ้มครองหมู่บ้าน คอยเป็นผู้ช่วยเหลือ และให้กำลังใจแก่ชาวบ้าน จะมีการสร้างศาลไว้ โดยทางภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จะมีความเคารพเชื่อถือมากกว่าชาวบ้านในภาคกลาง และจะมีพิธีกรรมในการไหว้ผีเหล่านี้ปีละสองครั้ง
 - 3.4 ผีเรือน หมายถึงผีรักษาบ้าน คอยคุ้มครองคนในบ้าน แต่ถ้าทำให้ผีโกรธก็อาจก่อให้เกิดทุกข์ภัยแก่คนในบ้านได้ การเชื่อถือผีเรือนยังมีอยู่มากในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และบางหมู่บ้านในภาคกลาง ส่วนคนในเมืองและในหมู่บ้านภาคกลางส่วนใหญ่จะหันไปนับถือพระภูมิเจ้าที่ ซึ่งเป็นอิทธิพลของศาสนาพุทธและฮินดูแทน
4. ความเชื่อที่เกี่ยวเนื่องกับศาสนา เป็นความเชื่อต่างๆเมื่อคนไทยนับถือพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติแล้ว
5. ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ เป็นความเชื่อดั้งเดิมก่อนที่จะมีการนับถือพุทธศาสนา แบ่งได้หลายอย่างเช่น ไสยศาสตร์ที่มีจุดประสงค์ในทางไม่ดี (black magic) ไสยศาสตร์ที่มีจุดประสงค์ในทางดี (white magic) ไสยศาสตร์เกี่ยวกับคาถาอาคมหรือเครื่องรางของขลัง เป็นต้น
6. ความเชื่อเกี่ยวกับครวเรือนและที่อยู่อาศัย เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องใช้ไม้สอยในครวเรือนว่ามีผีประจำอยู่ ความเชื่อเกี่ยวกับอาหารการกิน ความเชื่อเกี่ยวกับสถานที่ตั้งบ้านเรือน และการก่อสร้างบ้านเรือน ที่สะท้อนให้เห็นความเชื่อเกี่ยวกับผีสาม โฉลก โชคเคราะห์ต่างๆ เป็นต้น
7. ความเชื่อเกี่ยวกับอาชีพ เช่น เชื่อว่าบางอาชีพอาจต้องมีการศึกษาจากครู หรือต้องมีการเสี่ยงอันตรายทำให้ต้องมีพิธีไหว้ครู พิธีลงครู เป็นต้น

8. ความเชื่อที่มีลักษณะผสมผสานกับความเชื่อต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ไม่สามารถแยกศึกษาได้
 มาหาท กิจสุววรรณ (2526: 14-18) แบ่งความเชื่อไว้ 9 ประเภท คือ

1. ความเชื่อเรื่องผีบางเทวดา
2. ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง
3. ความเชื่อเรื่องคาถาอาคมและเวทมนต์
4. ความเชื่อเรื่องความฝัน
5. ความเชื่อเรื่องฤกษ์
6. ความเชื่อเรื่องขวัญ
7. ความเชื่อในสิ่งแวดล้อมและปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ
8. ความเชื่อเรื่องยากกลางบ้าน

ทัศนีย์ ทานตวนิช และคนอื่นๆ (2522:89-99) อ้างถึงใน ภูมิจิตร์ เรื่องเดช 2542:189) ได้กล่าวไว้ในการศึกษาและรวบรวมวรรณกรรมพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียง (ระยะต้น) โดยกล่าวถึงประเภทของความเชื่อสรุปได้ดังนี้

1. ความเชื่อเกี่ยวกับการเกิด-ตาย
2. ความเชื่อเกี่ยวกับโชคกลาง
3. ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยาม
4. ความเชื่อเกี่ยวกับความฝัน
5. ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องราง เวทมนต์
6. ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์และผีบางนางไม้
7. ความเชื่อเกี่ยวกับจำนวนนับ

8. ความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะดี-ชั่ว

9. ความเชื่อเกี่ยวกับยากกลางบ้าน ระดับปริญญาตรี

10. ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ

11. ความเชื่อเกี่ยวกับเคล็ด

12. ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งมงคลและอัปมงคล

13. ความเชื่อเกี่ยวกับอาชีพ

14. ความเชื่อเรื่องบาป-บุญและนรก-สวรรค์

15. ความเชื่อเบ็ดเตล็ด ที่ไม่อยู่ใน 14 ประเภทที่กล่าวมา

กึ่งแก้ว อัครถาทร (2520: 93-94) แบ่งความเชื่อไว้ 11 ประการ คือ

1. ความเชื่อเรื่องบุคคล ได้แก่ การตั้งชื่อ วิญญาณ การเกิด การตาย เป็นต้น
2. ความเชื่อเรื่องสิ่งแวดลอม เป็นความเชื่อในเหตุการณ์ต่าง ๆ เช่น ลายแทง ลายสังหรณ์ เป็นต้น
3. ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น เทพเจ้า เวทมนต์คาถา พระภูมิเจ้าที่ เป็นต้น
4. ความเชื่อเรื่องเพศ เช่น พ่อเจ้าผู้ ลูกชายมักจะเจ้าผู้ เป็นต้น
5. ความเชื่อเรื่องสุขภาพและสวัสดิภาพ เช่น เป็นผีห้ามกินข้าวเหนียว คนหูยานจะอายุยืน เป็นต้น
6. ความเชื่อเรื่องโชคลาง เช่น จิ้งจกตก นกแสกร้อง เป็นต้น
7. ความเชื่อเรื่องฝัน เช่น ฝันว่าถูกหรือรุ่งจะได้คู่ ฝันว่าเห็นผีจะมีโชค เป็นต้น
8. ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง เช่น ความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ คาถาอาคม ผ้ายันต์ พระเครื่อง เป็นต้น
9. ความเชื่อเรื่องภูตผีวิญญาณ เช่น ผีปู่ย่า ตายาย เป็นต้น
10. ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ เช่น การทำนายโชคชะตาราศี เป็นต้น
11. ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์

นุปผา ทวีสุข (2520:156) ได้จัดความเชื่อออกเป็นหมวดหมู่ไว้ 15 ประเภท ซึ่งคล้ายกับทัศนีย์ ทานตวนิช และคณะได้แก่

1. ความเชื่อเกี่ยวกับการเกิด-ตาย
2. ความเชื่อเกี่ยวกับโชคลาง
3. ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยาม
4. ความเชื่อเกี่ยวกับความฝันและทำนายฝัน
5. ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องราง เวทมนต์คาถา ของขลัง เสน่ห์และไสยศาสตร์อื่นๆ
6. ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์และผีนางงามไม้
7. ความเชื่อเกี่ยวกับจำนวนนับและจำนวนเลขต่างๆ
8. ความเชื่อเกี่ยวกับการดูลักษณะดี-ชั่วของคนและสัตว์ต่างๆ
9. ความเชื่อเกี่ยวกับขากกลางบ้าน
10. ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ
11. ความเชื่อเกี่ยวกับเคล็ดและแก้เคล็ดต่างๆ
12. ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งมงคลและอัปมงคล
13. ความเชื่อเกี่ยวกับอาชีพ

14. ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องนรก-สวรรค์ ชาติใหม่และภพใหม่

15. ความเชื่อเบ็ดเตล็ด ที่ไม่อยู่ใน 14 ประเภทที่กล่าวมา

นอกจากนั้น บุญผา พิรุณ ยังได้แบ่งความเชื่อออกเป็นสองประเภทง่ายๆได้แก่

1. ความเชื่อที่มีเหตุผล

2. ความเชื่อที่ไร้เหตุผล

อานนท์ อภากิริม(2519:132) แยกความเชื่อออกเป็น 6 ประเภท ได้แก่

1. ความเชื่อเกี่ยวกับนามธรรมของสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต

2. ความเชื่อเกี่ยวกับรูปธรรมของสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต

3. ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องความฝัน

4. ความเชื่อเกี่ยวกับประสพการณ์

5. ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ

6. ความเชื่อเกี่ยวกับพิธีการ

ภิญโญ จิตต์ธรรม(2518:55) จำแนกความเชื่อออกเป็น 6 ประเภท ได้แก่

1. ความเชื่อที่เกิดจากความกลัว

2. ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ

3. ความเชื่อเกี่ยวกับยากลางบ้าน

4. ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์

5. ความเชื่อเกี่ยวกับโชคกลาง

6. ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยาม นิมิตฝัน

พหลยุทธ รุณภัย (2516:68 อ้างถึงใน ประสาทอิศรปริดา และคณะ ม.ป.ป:7) แบ่งความเชื่อออกเป็น 2 ประเภทได้แก่

1. ความเชื่อส่วนบุคคล ซึ่งขึ้นอยู่กับรากฐานของความปรารถนาและความศรัทธาของแต่ละบุคคล

2. ความเชื่อของกลุ่มบุคคล อันหมายถึงส่วนที่เป็นวัฒนธรรมของหมู่บ้านที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติของชาวบ้านส่วนร่วม

จากที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ความเชื่อมีการแสดงออกที่แตกต่างกันมากมายหลายประเภท โดยสรุปแล้วความเชื่อของคนไทยสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ ความเชื่อที่มนุษย์มีต่อมนุษย์ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับการเกิดการตาย ความเชื่อเกี่ยวกับการตั้งชื่อ ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องเพศ ฯลฯ ความเชื่อเกี่ยวกับอาชีพ ความเชื่อเกี่ยวกับยารักษาโรค

ความเชื่อเกี่ยวกับการพยากรณ์ ฯลฯ ความเชื่อที่มนุษย์มีต่อสิ่งธรรมชาติ เช่น ความเชื่อ
ในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อในผีบรรพบุรุษ ความเชื่อในพระภูมิเจ้าที่ ฯลฯ

2.6 อิทธิพลของความเชื่อ

ความเชื่อเป็นพื้นฐานให้เกิดการกระทำต่างๆ ทั้งในทางด้านดีและด้านร้าย ถ้าความเชื่อ นั้น
เป็นความเชื่อ ที่ไม่เบียดเบียนผู้ใดและเป็นความเชื่อที่ไม่มั่งงาย การกระทำความเชื่อเท่านั้น
จะเป็นมงคลแก่ชีวิตสังคม

คณัฏ ไชยโยธา (2538 : 71 อ้างถึงใน วีรศักดิ์ วิจิตรโสภณ 2545: 26) ได้กล่าวถึง
อิทธิพลของความเชื่อ สรุปได้ว่า ความเชื่อมีอิทธิพลต่อสังคม เป็นตัวกำหนดการแสดงออก
ทางพฤติกรรมของคนในสังคม โดยอาจสังเกตได้ว่าเมื่อบุคคลมีความเชื่ออย่างใดอย่างหนึ่ง
ย่อมเป็นเหตุจูงใจให้เกิดการกระทำหรือพฤติกรรมที่ตอบสนองความเชื่อ นั้น ๆ
และถ้าเปลี่ยนความเชื่อ ไปจากเดิมพฤติกรรมจะเปลี่ยนตามไปด้วย และพฤติกรรมเช่นนั้น
อาจสะท้อนให้สังเกตเห็นได้ในลักษณะของข้อห้ามและข้อปฏิบัติในการดำเนินชีวิต
ของคนในสังคมไทย

ปราณี วงษ์เทศ (2532:53) กล่าวถึงอิทธิพลความเชื่อและระบบความเชื่อในสังคมไทย
ว่าระบบความเชื่อ โดยเฉพาะในกลุ่มประชาชนที่มีความเจริญทางวิทยาการยังเข้าไปไม่ถึงนั้น
จะมีอิทธิพลครอบคลุมพฤติกรรมทุกอย่างของชีวิตคน เพราะจะบีบตัวอธิบายให้เหตุผล
ต่อการกระทำและกิจกรรมทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็น เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง
หรือแม้แต่เรื่องเล็กน้อยๆ เช่น อาหารการกิน กิริยามารยาทต่างๆ

ผาสุก สุททเมธา (2535 : 5 6) ความเชื่อมีอิทธิพลต่อชีวิตเรามาแต่โบราณ
ในปัจจุบันการศึกษาเจริญขึ้น วิทยาศาสตร์แขนงต่าง ๆ ได้อธิบายให้เหตุผล ทำให้ความเชื่อบางอย่าง
เปลี่ยนแปลงและล้มเลิกไป แต่ความเชื่อบางอย่างก็มีผลทางจิตใจของมนุษย์อยู่ตลอด สิ่งนั้น
คือสิ่งที่วิทยาศาสตร์ตอบให้ไม่ได้ ยังลึกลับอยู่ เช่น ดวงชะดาราตี ภูตผีปีศาจ เครื่องรางของขลัง
โหราศาสตร์ เป็นต้น

ปราณี วงษ์ (2532: 53) กล่าวว่า ระบบความเชื่อ โดยเฉพาะในกลุ่มประชาชนที่มีความเจริญ
ทางวิทยาการยังเข้าไปไม่ถึงนั้น จะมีอิทธิพลครอบคลุมพฤติกรรมทุกอย่างของชีวิตคน
เพราะจะเป็นตัวอธิบายให้เหตุผลต่อการกระทำ และกิจกรรมทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็น เศรษฐกิจ
การเมือง การปกครอง หรือแม้แต่เรื่องเล็กน้อยๆ เช่น การกิน กิริยามารยาทต่าง ๆ

ผาสุก สุททเมธา (2530:58) ได้กล่าวถึงความเชื่อที่มีเหตุผลและไม่มั่งงาย ดังนี้

1. ความเชื่อในเรื่องเทพเจ้า เทวดา นาวฟ้า และพระภูมิที่เพื่อความป็นสิริมงคล
จึงได้เกิดการสร้าง เทวรูป ศาลเจ้าและศาลพระภูมิขึ้นบูชา ทำให้เกิดด้านศิลปกรรมเกิดขึ้น

2. ความเชื่อในเรื่องเทพเจ้า เทวดา นาวฟ้า และภูมิจ้าวทำให้เกิดทางวิจิตรศิลป์อันได้แก่งานแกะสลัก งานดอกไม้ งานประดิษฐ์ เครื่องหอมต่างๆเพื่อเป็นการสักการะ
3. ความเชื่อทำให้เกิดการกำหนดบทสวดอ่อนวอนสรรเสริญและสวดดี เป็นต้น เป็นการแสดงความกตัญญูทวดที่ต่อสิ่งนั้นๆและสวดเพื่อเป็นมงคลกับตนเอง
4. ความเชื่อทำให้เกิดการรวมกลุ่มทางสังคมและวัฒนธรรม มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคมมีขนบธรรมเนียมประเพณีเกิดขึ้น
5. ความเชื่อทำให้เกิดความมั่นใจที่จะกระทำหรือไม่กระทำ ทำให้คนเข้มแข็ง มีหลักยึดเหนี่ยว

ประสาท วิศรปรีดา (2518:69) ได้กล่าวถึงอิทธิพลความเชื่อและสิ่งยึดเหนี่ยวต่างๆ อาจกลายเป็นสิ่งที่สำคัญซึ่งเกี่ยวพันอย่างแยกกันไม่ออกสถาบันอื่นๆของสังคมหมู่บ้าน กล่าวคือ ความเชื่อและสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวบ้านจะเป็นเสมือนมาตรการที่ควบคุมพฤติกรรม และศีลธรรม มิให้ชาวบ้านประพฤติผิดนอกจารีตประเพณี นอกจากนี้ยังเป็นเครื่องชี้ทางการดำรงชีวิต ทั้งทางด้านการเกษตร การรักษาโรค การบริโภค การสร้างที่อยู่อาศัย ฯลฯ รวมทั้ง การแก้ไขปัญหาต่างๆของชาวบ้านซึ่งนับว่ามีความเกี่ยวพันกับระบบการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม อย่างใกล้ชิดมีลักษณะคล้ายกันนี้

2.7 ระดับของความเชื่อในท้องถิ่น

ความเชื่อของคนในท้องถิ่นต่างๆ มีพื้นฐานมาจากความกลัว ทั้งที่อธิบายได้ด้วยเหตุผล และไม่สามารถอธิบายได้ด้วยเหตุผล จึงมีการแบ่งความเชื่อของคนในสังคม ดังนี้ ประชิต สกฤษณ์พัฒน์ (2546:43) กล่าวว่าไว้ว่า ความเชื่อเป็นส่วนหนึ่งของระบบศาสนา ศาสนามีอิทธิพลอย่างมากในการกำหนดความเชื่อในแต่ละท้องถิ่น เพราะศาสนาจะหล่อหลอมความเชื่อของคนในท้องถิ่นนั่นเอง โดยมีผลไปถึงพิธีกรรมต่าง ๆ ในท้องถิ่นและเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น ความเชื่อแต่ละท้องถิ่นจะแตกต่างกันออกไปและผลที่ตามมาคือแนวปฏิบัติก็จะแตกต่างกันออกไปด้วย

ในขณะที่มณี พยอมยงค์ (2536:69-70) กล่าวว่า การสร้างความเชื่อของมนุษย์เกิดขึ้นจากความไม่รู้เป็นประการสำคัญ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่าเป็นอวิชชา เมื่อได้พบเหตุการณ์ทางธรรมชาติ เช่น ฟ้าผ่าคนตาย แผ่นดินถล่ม ก็เกิดความคิดว่าจะต้องมีสิ่งหนึ่งสิ่งใดอยู่เบื้องหลังมาบังคับให้เป็นอย่างนี้ จึงพากันสร้างผี วิญญาณ เทพารักษ์ขึ้น เป็นการสมมติว่าเทพเจ้าหรือผีจะมีรูปร่างเป็นอย่างนั้นอย่างนั้นตามจินตนาการของตน และทำพิธีกรรมต่างๆ บูชาสักการะ เช่น สรง เพื่อให้อะไรที่ตนคิดว่ามีอยู่นั้นผ่อนคลายความรุนแรงและมีเมตตากรุณาไม่ทำร้ายและบันดาลความสุขมาให้ เมื่อแรกเป็นขนบธรรมเนียม ภายหลังเกิดเป็นวัฒนธรรมขึ้น

โดยเฉพาะวัฒนธรรมทางศาสนา คือแนวปฏิบัติการประพฤติตามศาสนา เกิดคัมภีร์ที่สำคัญ
ขึ้นในศาสนาต่าง ๆ

สำหรับทางพระพุทธศาสนา เกิดพระธรรมคำสอนที่จำแนกบุญบาป ว่าคนทำดีมีบุญ
ย่อมจะประสบผลเป็นความสุขสมบูรณ์ได้เกิดในสวรรค์ และจะหมดกิเลสค้นหาเข้าสู่พระนิพพาน
คนทำชั่วคือบาป จะได้รับความทุกข์ทรมานตกนรกไม่มีวันจบสิ้น คนที่เชื่อในคำสอน
ก็ประพฤติปฏิบัติตามด้วยความหวังให้พบกับความสุขในชีวิตของตน

กึ่งแก้ว อรรถาการ และธนรัชฎ์ ศิริสวัสดิ์ (2528:11-12) แบ่งความเชื่อของคนในสังคม
ออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่

1. ความเชื่อที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบศาสนาใหญ่หรือศาสนาประจำชาติ เป็นความเชื่อ
ที่มีเหตุผล และอธิบายสิ่งที่คนสงสัยได้อย่างแจ่มชัด มีระบบ และเป็นตัวกำหนดพิธีกรรม
รวมทั้งวิถีชีวิตของคนในชาติ

2. ความเชื่อพื้นบ้าน เป็นความเชื่อที่สืบทอดกันมาจนถึงปฏิบัติตามประเพณี
สรุปได้ว่า ความเชื่อพื้นบ้าน หมายถึง ความเชื่อที่สืบทอดกันมาเป็นประเพณี
ตลอดจนการถือปฏิบัติต่าง ๆ ตามประเพณี คนที่เชื่อจะมีได้อำระบบเหตุผลของความเชื่อ
ที่ขาดเหตุผลเสียทีเดียว แต่ถ้าเราพิจารณาหรือวิเคราะห์ให้ดีเราอาจจะพบว่ามีเหตุผลดังกล่าว
ที่แฝงอยู่ เช่น ผู้ใหญ่ห้ามเด็กนั่งขวางบันได จะถือว่าเป็นการป้องกันอันตราย
ที่เกิดจากการขึ้นลง และในขณะที่เดียวกันก็เป็นการป้องกันมิให้มีการคิดขวาง
ในการขึ้นลงอีกประเด็นหนึ่งด้วย เช่นนี้เป็นต้น

3. แนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรม

3.1 ความหมายของพิธีกรรม

งาน อดิวัฒนสิทธิ์ (2547:105) กล่าวว่า พิธีกรรม คือแบบอย่างของพฤติกรรมที่กำหนดไว้
ด้วยกฎเกณฑ์หรือธรรมเนียมประเพณีให้กระทำกัน และเพื่อให้มีความขลัง หรือความศักดิ์สิทธิ์
ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้สมาชิก มารวมตัวกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำให้สังคมเป็นปึกแผ่น

บุญมี แท่นแก้ว (2547:2) กล่าวว่า พิธีกรรม คือ การบูชาสักการะ การจัดงานเป็นแบบอย่าง
หรือตามธรรมเนียมของคนในกลุ่มนั้น หรือสังคมนั้น ได้กำหนดจัดขึ้น เพื่อเป็นวิธีการ
นำไปสู่ผลสำเร็จที่ตนตั้งไว้

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2546 :7) กล่าวว่า พิธีกรรม คือ วิธีการที่กระทำ
เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ หรือมีผลสำเร็จตามความต้องการ เป็นการกระทำของบุคคล

เมื่อเป็นที่ยอมรับในสังคมก็จะกำหนดเป็นแบบแผนการกระทำของส่วนรวม กลายเป็นประเพณีของสังคมซึ่งสมาชิกในสังคมรับมาปฏิบัติร่วมกัน

เจลิมรัฐ ขนอม (2544 :11) กล่าวว่า พิธีกรรม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติความเชื่ออย่างมีระเบียบพิธีและขั้นตอน โดยมีความมุ่งหมายให้บรรลุมัตถุประสงค์นำมาซึ่งความปรารถนาในสิ่งที่ต้องการ

สมิท สมักรการ (2539 :53) กล่าวว่า พิธีกรรม คือ พฤติกรรมที่แสดงการคารวะ บวงสรวงต่างๆ เพื่อเปิดทางไปสู่ความศักดิ์สิทธิ์ หรือเพื่อที่จะสร้างพลังอำนาจตามที่ต้องการให้เกิดขึ้น

สมิท สระอุบล (2534:62) กล่าวว่า พิธีกรรม (Rituals) หมายถึง การปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานทางวัฒนธรรมอันเกี่ยวกับสัญลักษณ์ที่กระทำในโอกาสต่างๆ หรือหมายถึงพฤติกรรมทางสังคมอันละเอียดอ่อนที่ถูกกำหนดขึ้น โดยขนบธรรมเนียม กฎหมาย หรือระเบียบของสังคม ซึ่งแสดงออกถึงสัญลักษณ์ของคุณค่านิยม หรือความเชื่อ พิธีกรรมเป็นรูปแบบหนึ่งของพิธีการ แต่ไม่ได้มีความหมายตรงกันนัก ข้อแตกต่างที่สำคัญคือพิธีการเป็นการปฏิบัติในสังคมที่มีคนจำนวนมากว่าหนึ่งคน แต่พิธีกรรมอาจจะปฏิบัติเพียงคนเดียวก็ได้ นอกจากนี้พิธีการมักจะจัดให้มีขึ้นในเหตุการณ์สำคัญๆ ลักษณะสำคัญของพิธีกรรมคือส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับศาสนา และมักเกี่ยวข้องกับการใช้สัญลักษณ์ต่างๆ ในการแสดงความหมาย และมีการแสดงให้เห็นความมหัศจรรย์ หรือความสำคัญของสิ่งต่างๆ เพื่อให้บุคคลเกิดความเกรงขาม หรือเคารพนับถือด้วย

แสง จันทร์งาม (2531 :131) กล่าวว่า พิธีกรรม หมายถึง การปฏิบัติทางกาย ทางวาจา ต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในศาสนา ตามวันและเวลาที่กำหนด และเป็นบรรยากาศของความศักดิ์สิทธิ์อยู่ด้วยการปฏิบัตินั้นอาจจะเป็นเรื่องส่วนตัวก็ได้

ประมวล คิดกินสัน (2521 :137 – 138) กล่าวสรุปว่า พิธีกรรมเป็นการถ่ายทอดความรู้ และประสบการณ์ของคนรุ่นก่อนให้กับคนรุ่นต่อมา โดยวัตถุประสงค์เพื่อความอยู่รอดของเผ่าพันธุ์ และการรวมกลุ่มรวมจิตใจจะมีกำลังใจที่จะดำเนินชีวิตต่อไป

สรุปได้ว่า พิธีกรรม คือแบบอย่างของพฤติกรรม ที่ถูกกำหนดขึ้นโดยขนบธรรมเนียมให้กระทำกัน อย่างมีระเบียบพิธีและขั้นตอน ส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับศาสนา ความเชื่อ โดยมีความมุ่งหมายให้บรรลุมัตถุประสงค์นำมาซึ่งความปรารถนาในสิ่งที่ต้องการ

3.2 แนวคิดหรือทฤษฎีเกี่ยวกับพิธีกรรม

เดือน คำดี (2541 :28) ได้ให้ทฤษฎีเกี่ยวกับพิธีกรรม ไว้ดังนี้ ในศาสนาแต่ละศาสนาย่อมมีเครื่องหมายแตกต่างกันไป โดยใช้สิ่งที่เป็นรูปธรรมแทนสิ่งที่เป็นนามธรรม หรือความหมายอันละเอียดลึกซึ้งโดยผ่านทางพิธีกรรมบ้าง ศิลปกรรมที่แสดงเป็นปฏิมากรรมบ้าง สลักฝาผนังบ้างเมื่อพบ สัญลักษณ์ เหล่านี้ทำให้เข้าใจทันทีว่านั่นเป็นเรื่องของศาสนานั้นๆ เช่น พบธรรมจักรหรือพืชรอดกฐินหรือการกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ทราบทันทีว่านี่คือสัญลักษณ์ในพุทธศาสนา หรือพบไม้กางเขนก็เข้าใจทันทีว่านั่นคือเครื่องหมายในศาสนาคริสต์ ดังนั้น พิธีกรรมในฐานะเป็น สัญลักษณ์ อย่างหนึ่งซึ่งเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับศาสนา ซึ่งอาจจะเป็นพิธีกรรมที่ปฏิบัติเป็นส่วนบุคคล เช่น สวดมนต์หรือพิธีกรรมส่วนรวม เช่น การทำพิธีอุปสมบทและการบูชาในโบสถ์ในโอกาสต่างๆ ซึ่งจะต้องมีบรรยากาศแห่งความศักดิ์สิทธิ์อยู่ด้วย พิธีกรรมเป็น สัญลักษณ์ ศาสนาเพราะเป็นกรอบสำหรับถนอมรักษา ศาสนธรรมและเป็นเครื่องเสริมศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้เกิดความสัมพันธ์กับความจริงในศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นเครื่องหมายแสดงออกของศาสนาที่เห็นชัดเจนที่สุดเป็นรูปธรรม แบ่งออกได้หลายประเภทตามหลักการของศาสนานั้นๆ เช่นด้าน ปฏิมากรรม สถาปัตยกรรม และจิตรกรรม เป็นต้น

พิธีกรรมเป็นทางนำไปสู่การบรรลุธรรม ในแต่ละศาสนาเริ่มจากพิธีกรรมการปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนคือการปฏิบัติตนนับถือศาสดาหรือคำสอนของศาสนานั้นๆ เช่น พิธีบูชามิสา พิธีศีลล้างบาป พิธีละมอด พิธีบูชาวิญญาณหรือพิธีพุทธมามกะ เป็นประกาศาว่าตน ขอนับถือพระรัตนตรัยว่าเป็นที่พึ่งที่เคารพสูงสุดของตน เป็นต้น พอ พิธีกรรมมีเริ่มตั้งแต่ พระศาสดาทรงพระชนม์ชีพเป็นพิธีกรรมรับสมาชิกเข้าสู่สังฆมณฑล เช่น พิธีการบวช หรือการบรรพชา อุปสมบท ในพระพุทธศาสนาเป็นการประกาศและรับรองการเข้าสู่สังฆมณฑลตามเงื่อนไขและกติกาของสังคมนั้นๆ ทุกศาสนาจะต้องมีพิธีกรรมเป็นของตนเอง ซึ่งเป็นเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ที่แตกต่างกันไปตามอุดมคติของแต่ละศาสนา

พิธีกรรมในฐานะกิจกรรมทางโลกมีความหมายเป็นจุดนัดพบ และเป็นจุดนัดหมาย โดยเฉพาะสำหรับชุมชนหรือในหมู่ชนนั้นๆ ให้มองเห็นความสำคัญที่จะเริ่มการใดๆ กันอย่างจริงจัง เพราะการกระทำที่สำคัญของชุมชนหรือของส่วนรวมก็ต้องมีพิธีกรรม เช่น ในการประชุมการเล่นกีฬา หรือแม้แต่งานสังสรรค์ต่างๆ ของส่วนรวมล้วนแต่เป็นเรื่องพิธีกรรม ถ้าเกี่ยวกับศาสนาเรียกว่า ศาสนพิธี

3.3 คุณสมบัติของพิธีกรรม

เดือน คำติ (25 41:27) ได้กล่าวไว้ว่า พิธีกรรมทุกอย่างมีความสำคัญต่อจิตใจ มีความศักดิ์สิทธิ์และมีอำนาจมากสามารถสะกดให้ผู้อยู่ในพิธีกรรมทุกคนสงบเงียบ หยุดกิจกรรมอื่น ๆ หันมาสนใจทำสิ่งเดียวกันอย่างเอาใจจริงเอาใจทุกคนเตรียมตัวเตรียมใจไว้ให้พร้อมที่จะทำเรื่องนั้น พิธีกรรมอาจเริ่มจากคนสองคน สามคน คือ คนสองคนสามคน ทำอย่างใดอย่างหนึ่งอย่างพร้อมเพรียงกันอาจจะชักจูงให้คนจำนวนร้อยจำนวนพันทำตามไปได้ ในระยะแรกอาจจะทำตามเพียงสักแต่ทำตามโดยเสียไม่ได้แต่ถ้าทำหลายครั้งหลายหนทำนานๆ ไปจิตใจจะพลอยโน้มน้อมตามไปด้วย ดังนั้นพิธีกรรมจึงมีคุณค่าหลายประการ คือ

1. เป็นเครื่องสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น ในศาสนาเทวนิยม หมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า ในศาสนาอเทวนิยมหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์หรือผู้ปฏิบัติกับพระธรรม ในส่วนของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกกับจุดมุ่งหมายสูงสุดของกิจกรรมนั้น ๆ

2. เป็นเครื่องสร้างศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ กิจกรรมหรือการปฏิบัติในพิธีกรรม ในลักษณะต่าง ๆ เช่น กิริยาอาการ คือ การประนมไหว้การสวดมนต์เสียงดังน่าเกรงขาม การรำรำและการแสดงท่าทางอันจริงจังหรืออ่อนช้อย รวมทั้งการใช้ สัญลักษณ์ อุปกรณ์ เช่น ดอกไม้ ธูปเทียนในลักษณะเป็นสีต่างกันจัดเป็นคู่ ๆ ให้สวยงาม ธูปเทียนที่ใหญ่หรือยาวเป็นพิเศษรวมทั้งเครื่องเช่นบูชาในพิธีกรรม ย่อมกระตุ้นจิตใจให้เกิดความน่าเชื่อ น่าเกรงขาม หรือน่าเลื่อมใสได้ ทำให้ผู้อยู่ในพิธีมีโอกาสสำรวม ตั้งจิตแน่วแน่มั่นคงเป็นเอกภาพมุ่งตรงต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเป้าหมาย พิธีกรรมจึงเป็นรูปแบบที่สื่อธรรมะสำหรับคนหมู่มาก ได้โดยอาศัยศรัทธาเป็นเครื่องนำทาง

3. เป็นเครื่องชักจูง ดึงดูดอารมณ์ ทำให้เกิดความสบายใจ เอิบอิ่มใจ บรรณา ที่จะรักษารูปแบบเนื้อหา และอุดมคติของพิธีกรรมนั้นๆ ซึ่งเป็นการอนุรักษ์แก่นของศาสนา และข้อปฏิบัติทางจริยธรรมไว้ได้ โดยอาศัยความศักดิ์สิทธิ์และความเลื่อมใสเป็นเครื่องสื่อ เพราะผู้ปฏิบัติ

ศาสนาจะเข้าสู่อุดมคติของศาสนาได้โดยอาศัยศรัทธาในพิธีกรรมเป็นขั้นแรก คือระดับพิธีกรรม ซึ่งเป็นเครื่องฝึกฝนพัฒนาผู้ปฏิบัติให้เลื่อมใสพอใจเข้าถึงพระธรรมขั้นสูง ขึ้นไปได้

สมิทซ์ สระอุปถ (2534:62) ได้กล่าวว่า พิธีกรรม (Rituals) หมายถึง การปฏิบัติ ที่เป็นมาตรฐานทางวัฒนธรรมอันเกี่ยวกับสัญลักษณ์ที่กระทำในโอกาสต่างๆ หรือหมายถึง พฤติกรรมทางสังคมอันละเอียดอ่อนที่ถูกกำหนดขึ้นโดยขนบธรรมเนียม กฎหมาย หรือระเบียบของสังคม ซึ่งแสดงออกถึงสัญลักษณ์ของคุณค่านิยม หรือความเชื่อ

พิธีกรรมเป็นรูปแบบหนึ่งของพิธีการ แต่มิได้มีความหมายตรงกันนัก ข้อแตกต่างที่สำคัญคือพิธีการเป็นการปฏิบัติในสังคมที่มีคนจำนวนมากกว่าหนึ่งคน แต่พิธีกรรมอาจจะปฏิบัติเพียงคนเดียวก็ได้ นอกจากนี้ พิธีการมักจะจัดให้มีขึ้นในเหตุการณ์สำคัญๆ ลักษณะสำคัญของพิธีกรรมคือส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับศาสนา และมักเกี่ยวข้องกับการใช้สัญลักษณ์ต่างๆ ในการแสดงความหมาย และมีการแสดงให้เห็นความมหัศจรรย์ หรือความสำคัญของสิ่งต่างๆ เพื่อให้บุคคลเกิดความเกรงขาม หรือเคารพนับถือด้วย

กึ่งแก้ว อรรถาการ (2525 :5-6 อ้างถึงใน วีรศักดิ์ วิจิตร โสภา 2545:28) ได้กล่าวว่า คุณสมบัติของพิธีกรรม สรุปได้ว่า การกระทำที่จัดเป็นพิธีกรรมคุณสมบัติ ดังนี้

1. เน้นเรื่องจิตใจ

1.1 การอ้างถึงบุคคล หรือสิ่งที่ใจเท่านั้นสัมผัสหรือพิสูจน์ เช่น จิตใจยอมรับว่าแม่โพสพมีจริงทั้งๆที่แม่โพสพจะไม่ใช่ที่ประจักษ์ด้วย หู ตา จมูก ลิ้น กาย แม่โพสพก็เป็นที่ประจักษ์ด้วยใจการอ้างถึงบุคคลหรือสิ่งที่ประจักษ์ด้วยใจดังกล่าว ทำให้พุดิ กนัยหนึ่งได้ว่า องค์ประกอบของพิธีกรรมก็คือภาวะเหนือธรรมชาติ หรือภาวะเหนือปรกติวิสัย

1.2 การแสวงหาผลอันเป็นอารมณ์ที่เกิดขึ้นกับจิตใจ ผู้ประกอบพิธีกรรมย่อมหวังผลคือความสบายใจ ความมีกำลังใจ ความเชื่อมั่น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องหล่อเลี้ยงจิตใจและกายอย่างหนึ่ง ถ้าคนเราขาดสิ่งนี้ทำให้เกิดความกังวลและความหวาดระแวง ด้วยเหตุนี้พิธีกรรมจึงเป็นสิ่งที่สำหรับปลุกฝังอารมณ์อันพึงปรารถนาต่าง ๆ

1.3 การยอมรับว่าใจมีอิทธิพลต่อกายและวัตถุภายนอกชีวิตของคนเรา มีส่วนประกอบใหญ่อยู่ 2 ประการ คือ กายจับใจ ในยามที่กายอ่อนแอฝ่ายจิตใจก็อ่อนแอ เสร้าหมอง และขณะเดียวกันเมื่อใจอ่อนแอ เสร้าหมอง กายก็พลอยป่วย กายจับใจจึงมีความสัมพันธ์ต่อกันและกัน แต่จะอย่างไรก็ตามที่จะพัฒนาชีวิตให้มีความเจริญก้าวหน้า จุดสำคัญอยู่ที่การพัฒนาใจ เมื่อใจมีความเข้าใจ มีความรู้เห็นที่ถูกต้อง การแสดงออกทางรูปกายหรือวัตถุย่อมถูกต้องไปด้วย การเสริมสร้างกำลังใจเพื่อความเข้าใจ การตัดสินใจและกระทำที่ถูกต้อง และพิธีกรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อการนี้

1.4 การเห็นวัตถุเป็นสาขาของจิต กล่าวคือ มิให้มองวัตถุเป็นเพียงวัตถุ หากแต่มองวัตถุเป็นองค์แห่งการรับรู้ มีชีวิตจิตใจเยี่ยงมนุษย์สัตว์เมื่อเจ้าของรู้นั้นในความคิดหรือคุณค่าของสิ่งใดเขาขอมแสดงของซึ่งความสำนึก ด้วยการปรนนิบัติต่อสิ่งเหล่านั้น เหมือนกับว่าสิ่งเหล่านั้นเป็นสิ่งที่ชีวิตที่อาจรับรู้การกระทำของเขาได้

2. เน้นเรื่องสัญลักษณ์

สัญลักษณ์ หมายถึง สิ่งที่ใช้แทนค่าอีกสิ่งหนึ่ง เป็นต้นว่าดอกกุหลาบใช้แทนสื่อความรัก ในการจัดพิธีกรรมต่างๆ จะมีอุปกรณ์ ตลอดจนกิริยาท่าทางและถ้อยคำ ซึ่งใช้สัญลักษณ์ การใช้สัญลักษณ์ช่วยแผ่ขยายพฤติกรรมทางจิต คือ ช่วยให้จิตเกิดมโนภาพ ความคิดรวบยอด จินตนาการและเป้าหมายที่ชัดเจน มั่นคง เพราะลำพังตรงไปตรงมานั้น พลังทางอารมณ์เกิดยาก จึงต้องใช้สัญลักษณ์เพียงพอ “สะกิด ” ให้อีกฝ่ายหนึ่งรู้สึก เพื่อขยายจินตนาการและมโนภาพตามผู้ที่ประกอบพิธีกรรมปรารถนา

3.4 องค์ประกอบของพิธีกรรม

ชัยยุทธ สมประดี (2546 :12) องค์ประกอบของพิธีกรรม หมายถึง สิ่งประกอบกัน เป็นภาพรวมของพิธีกรรม ได้แก่ บุคคล เวลา สถานที่ เครื่องดนตรี บทสวด เครื่องเช่น เครื่องแต่งกาย และเครื่องประกอบอื่น ๆ ที่ปรากฏในพิธีกรรม

เดือน คำดี (2541:26) กล่าวว่า การกระทำที่ถือว่าเป็นพิธีกรรมย่อมมีองค์ประกอบ ที่สำคัญ คือ

1. การกระทำที่มีความสำคัญต่อจิตใจ คือเป็นการกระทำที่สัมพันธ์กับความจริง ที่จิตใจสัมผัสได้ซึ่งเป็นสิ่งเหนือธรรมชาติโดยมุ่งสร้างอารมณ์ที่ผดุงจิตใจ ให้เกิดความสบายใจ กำลังใจความมั่นใจเป็นผลตามมา ซึ่งแสดงให้เห็นว่าจิตใจอยู่นิวัตถุและร่างกายภายนอก เป็นส่วนหนึ่งของจิตใจและเมื่อได้กระทำพิธีกรรมแล้วเกิดความสบายใจ

2. การใช้ สัญลักษณ์ ในการจัดทำพิธีกรรมแบบต่าง ๆ จะต้องมีอุปกรณ์เช่น ดอกไม้ รูปเทียนหรือเครื่องเช่นต่างๆ เริ่มตั้งแต่สิ่งไม่มีชีวิต มีสัตว์และคนเป็นต้น ตลอดจนกิริยาท่าทาง เช่น การรำรำ การประนมมือ การไหว้ กิริยาขึงขัง การกระทืบเท้า และถ้อยคำหรือบทสวดต่างๆ ซึ่งใช้เป็น สัญลักษณ์ บอกให้ทราบถึงความรู้สึก การวะและความตั้งใจแน่วแน่ที่จะจัดทำสิ่งต่างๆ ให้ถูกต้องตามกระบวนการแห่งพิธีกรรมนั้น ๆ อันบ่มถึงมโนภาพจินตนาการ เป้าหมายที่ชัดเจน พลังจิตอารมณ์ในความสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์แห่งองค์ประกอบพิธีกรรมนั้นๆ

4. การทำประมงพื้นบ้าน

ปลอดประสพ สุรัสวดี (2535: ไม่ปรากฏเลขหน้า) ได้ให้ความหมายการทำประมงพื้นบ้าน ว่าหมายถึง ประกอบอาชีพประมงโดยใช้แรงงานในครอบครัวเป็นหลัก ใช้เรือขนาดยาวไม่เกิน 10 เมตร ขนาดเครื่องยนต์ไม่เกิน 30 แรงม้า ทำการประมงไม่ไกลจากชายฝั่งมากนัก เฉลี่ยห่างจาก ชายฝั่งประมาณ 5 กิโลเมตร กำหนดเครื่องมือที่ใช้ออกเป็น 4 ประเภท

1. อวนลอยปลาจระเม็ด อวนลอยกุ้ง อวนลอยปู อวนลอยปลา อวนลอยปลากระบอก อวนลอยปลาทะเล อวนลอยปลาดาบราว อวนลอยปลาทราย อวนลอยปลากด อวนลอยปลาหมึก และอวนลอยปลาอื่นๆ
2. ประเภทเครื่องมือเคลื่อนที่ ประกอบด้วย แหหมึกที่ใช้ไฟล่อ แหอื่นๆ ซ้อนต่างๆ เรือตีลอก อวนอื่นๆ และเครื่องมือเคลื่อนที่อื่นๆ
3. ประเภทเบ็ด ประกอบด้วย เบ็ดราว เบ็ดตกจะนะ
4. ประเภทเครื่องมือประจำที่ ประกอบด้วย ลอบหมึก ลอบปู ลอบปลา ไชมาน โพงพาง โม่ระระ ตะมู และเครื่องมือประจำที่ต่างๆ

สุทธินา ชัยรักษา (2517:5) กล่าวว่า นักวิชาการ ผู้มีความรู้ และผู้ที่เกี่ยวข้องในด้านประมงพื้นบ้าน ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้ ประมงพื้นบ้าน หมายถึง การทำประมงแบบดั้งเดิม ที่ยังไม่ได้มีการพัฒนาการผลิต การขนส่ง การเก็บรักษาคุณภาพสัตว์น้ำ การใช้ประโยชน์ และการตลาด นอกจากนี้การทำประมงพื้นบ้านอาจมีความหมายและขอบเขตแตกต่างกัน ตามสภาพท้องถิ่นหรือปัจจัยพื้นฐานในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต เช่น อาจเป็นแบบพื้นบ้าน แบบขนาดเล็ก แบบดั้งเดิม เครื่องมือที่ใช้ในการทำประมงพื้นบ้าน เป็นเครื่องมือที่มีขนาดเล็กคิดแปลกไปจากประมงเชิงพาณิชย์ ซึ่งเป็นการทำประมงแบบง่ายๆ แบบดั้งเดิมไม่ทันสมัย เช่น อวนจม เบ็ดลอบ เป็นต้น เรือที่ใช้ในการทำประมงพื้นบ้าน มีความยาวไม่เกิน 10 เมตร ขนาดเครื่องยนต์ไม่เกิน 30 แรงม้า และจะมีการจับสัตว์น้ำ ไม่ห่างจากชายฝั่งมากนัก ส่วนแรงงานที่ใช้ในการทำประมงพื้นบ้านจะใช้แรงงานจากครัวเรือนเป็นหลัก

ดังนั้นประมงพื้นบ้าน หมายถึง การทำประมงขนาดเล็กหรือทำประมงชายฝั่ง ที่ทำการประมงโดยการใช้เรือไม่ติดเครื่องยนต์ เช่น เรือพายเรือแจว หรือเรือติดเครื่องยนต์ เช่น เรือหางยาว เรือท้ายตัด เรือกอลและ ซึ่งเรือที่ติดเครื่องยนต์ดังกล่าวมีขนาดเครื่องยนต์ ไม่เกิน 30 แรงม้า และมีลำเรือยาวไม่เกิน 10 เมตร ใช้เครื่องมือในการจับสัตว์น้ำไม่ซับซ้อน ทั้งเครื่องมือที่ใช้ประจำที่ เช่น ไช โพงพาง และเครื่องมือเคลื่อนที่ เช่น อวน เป็นต้น

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเกี่ยวกับไสยศาสตร์กับการประกอบอาชีพ เกี่ยวกับพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือ ในกลุ่มชาวประมงพื้นบ้าน ในครั้งนี้ ผลงานที่ผู้ศึกษาได้พยายามรวบรวมส่วนใหญ่จะเป็นผลงาน การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อต่างๆของการประกอบอาชีพบนบก ส่วนผลงานที่เกี่ยวข้อง กับความเชื่อทางทะเล พบว่ายังไม่มีผู้ใดได้ศึกษาไว้ จึงทำให้ข้อมูลที่ผู้ศึกษาได้รวบรวมมามีน้อย

อย่างไรก็ตาม ผู้ศึกษา ได้พยายามค้นคว้า และรวบรวมเอกสารงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกัน เพื่อเป็นเครื่องมือในการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล ดังมีรายละเอียดตามลำดับต่อไปนี้

มนัสศิริ ภูกรักษ์ (2543 :บทคัดย่อ) ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำประมง เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง และกระบวนการเกิดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำประมง เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง ของชุมชนประมงพื้นบ้าน บ้านแหลมมะขาม อำเภอลิเกา จังหวัดตรัง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ คือชาวประมงพื้นบ้าน วิธีการศึกษา ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูล โดยวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และแบบไม่มีส่วนร่วม ควบคู่กันไป เพื่อความสมบูรณ์ของข้อมูล การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ การวิเคราะห์ข้อมูล โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) และนำมาเขียนรายงานเชิงพรรณนา การตรวจสอบข้อมูลเพื่อความถูกต้องของข้อมูลแบบสามเส้า ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

1. ชาวประมงพื้นบ้าน ได้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการดำเนินตามวิถีชีวิต ตามแบบชุมชนประมงพื้นบ้านและการแก้ไขปัญหาในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งของชุมชน พบว่าชุมชนมีการดำเนินชีวิตแบบชาวมุสลิม โดยสอดคล้องกับระบบการผลิตของชุมชน เป็นระบบที่ไม่ทำลายทรัพยากรชายฝั่ง มีการใช้แรงงานทั้งในครัวเรือน และจากการช่วยเหลือ จากกลุ่มเครือญาติและแรงงานรับจ้างที่มีฝีมือเฉพาะด้าน การร่วมกันจัดการในชุมชน ทำให้ประมงพื้นบ้าน บ้านแหลมมะขามเป็นชุมชนที่มีการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งที่เป็นรูปธรรม และเป็นประโยชน์ต่อชุมชนประมงพื้นบ้านและชุมชนอื่นๆ
2. กระบวนการเกิดภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการทำประมงเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง นั้นพบว่า ชุมชนมีการเรียนรู้จากประสบการณ์ภายในและภายนอกชุมชน มีการสั่งสม และการถ่ายทอดความรู้ ตลอดจนการประยุกต์ใช้ความรู้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ทั้งในกรณีของการทำประมงอันเป็นกิจกรรมหลักของการผลิต และระบบคุณค่าในการทำประมง เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง

ปรารธนา จันทรุพันธ์ (2542 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง “ความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าแม่ ในชุมชนประมง: กรณีศึกษาเจ้าแม่เกาะจิก จังหวัดจันทบุรี”

ผลการศึกษาพบว่า ความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าแม่และชุมชนประมงที่บ้านเกาะจิก จังหวัดจันทบุรี พบว่าระบบความเชื่อในเจ้าแม่ มีความเชื่อมโยงกับกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ซึ่งประกอบด้วย ชาวจีนกลุ่มใหญ่และชาวไทยที่มาจากหลายแห่ง เมื่อมาอยู่ร่วมกันต่างก็ต้องปรับตัวเข้าหากัน เพื่อความเป็นปึกแผ่นและมั่นคงของชุมชน

ความเชื่อในเจ้าแม่เกาะจิกมีการปรับตัวไปตามสภาพสังคม การเปลี่ยนแปลง ที่เกี่ยวกับความเชื่อในเจ้าแม่เกาะจิก มีการถ่ายทอดผ่านทางผู้สูงวัย หรือปู่ย่าตายายที่อยู่ในครัวเรือน

พ่อแม่ก็เป็นตัวแบบในการประกอบพิธีกรรมหรือแสดงออกถึงความศรัทธาให้ลูกหลานเห็น จึงมีความสืบเนื่องต่อกันมา แต่จะเปลี่ยนในด้านรูปแบบการประกอบพิธีกรรมต่างๆมากกว่า จะเป็นการเปลี่ยนแปลงในตัวความเชื่อเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ และวิถีชีวิตของชาวบ้านที่ยังอาศัยอยู่บนเกาะ

สำหรับบทบาทหน้าที่ของความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าแม่เกาะจิก สามารถตอบสนองความต้องการของชาวบ้านทั้งในระดับปัจเจกบุคคล คือ การตอบสนองความต้องการทางใจ รวมทั้งในระดับสังคม โดยทำหน้าที่ยึดเหนี่ยวคนในชุมชน สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

เพชรภรณ์ โสลำเภา (2537:บทคัดย่อ อ) ได้กล่าวถึงเรื่อง “พิธีกรรมแซนโดนตา ” ว่าเป็นพิธีกรรมที่ชาวไทย -เขมร แสดงออกถึงความกตัญญูตวาทิต่อบรรพบุรุษ และพิธีกรรมนี้จะเป็นความสัมพันธ์ต่อวิถีชีวิตของชาวไทย -เขมรทุกช่วงชีวิต ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ซึ่งถือว่าเป็นพิธีกรรมที่ทำให้คุณในด้านควบคุมความประพฤติของคนในชุมชน ให้มีระเบียบวินัย มีศีลธรรม อันก่อให้เกิดความรักความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันสืบไป

ตุเมธ คงสวัสดิ์ (2531:บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความเชื่อของชาวบ้านพลวง ตำบลก้งแอน อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ” พบว่า ชาวบ้านพลวงทุกหลังคาเรือนพูดภาษาเขมร นับถือศาสนาพุทธ ชาวบ้านมีความเชื่อเรื่อง โชค ลางฤกษ์ เครื่องรางของขลัง และเชื่อเรื่องความฝัน ว่ามีส่วนทำนายเหตุการณ์ได้ เชื่อปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เกิดขึ้นแล้วมีผลต่อมนุษย์ สัตว์ พืช เชื่อเกี่ยวกับข้อห้ามเพื่อให้สุขภาพดี เชื่อเรื่องภูตผีปิศาจ เชื่อเกี่ยวกับลักษณะบุคคลว่าดีหรือไม่ดี เชื่อเรื่องหมอคู่ เชื่อเรื่องเวทมนต์คาถา เชื่อเรื่องยากลางบ้าน และมีการนับถือผีตายาย ผีปู่ตา มีการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ความเชื่อที่มั่นคงคือความเชื่อเรื่องผีตายาย ผีปู่ตา ผู้ที่มีบทบาทในการถ่ายทอดคือผู้สูงอายุอันเป็นผลให้ชาวบ้าน ได้ยอมรับกันต่อมาอย่างไม่ขาดสาย และเป็นส่วนประกอบของกิจกรรมต่างๆในสังคมของชาวบ้าน ทำให้สังคมดำรงอยู่ ด้วยความสงบสุขตลอดมา

ชื่น ศรีสวัสดิ์ (2530:30) ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความเร้นลับในหมู่ชาวไทยเขมร : กรณีศึกษา คาถาอาคม” โดยศึกษาในจังหวัดสุรินทร์ ทำให้ทราบว่าชาวบ้านพลวงมีการนับถือผีตายตา ผีบ้าน ผีกระท่อมตา (ชาวบ้านเรียกเนี่ยะตา อยู่ที่ศาลปู่ตา) ใกล้บ้านพลวง ส่วนผีอื่นๆไม่มีการนับถือที่เด่นชัด ชาวบ้านเชื่อว่าผีตายายเป็นผีที่ดี คอยคุ้มครองลูกหลาน พิธีกรรมที่เด่นชัดที่แสดงออกถึงการนับถือผีตายาย คือ เทศกาลเดือน 10 ในวันแรม 15 ค่ำ มีการเช่นผีตายายที่เรียกว่า แซนโดนตา

ธวัช ภูณโณทก (2528:353) ได้ศึกษาเรื่อง “ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมอีสาน ” โดยมุ่งศึกษาความเชื่อพื้นฐานของสังคมอีสาน ด้วยวิธีการยึดตำนาน และนิทานปรัมปรา ผลการศึกษาพบว่าความเชื่อต่างๆของชาวอีสานได้รับอิทธิพล

มาจากพุทธศาสนาเป็นหลักสำหรับความเชื่อเรื่องการรักษาโรคภัยไข้เจ็บนั้น โรคบางชนิด
 สังคมอิสลามยังรักษาด้วยวิธีกาพื้นบ้านอยู่ และความเชื่อว่าโรคบางชนิดมีวิธีการแพทย์สมัยใหม่
 ไม่สามารถรักษาให้หายขาดได้นอกจากนี้ ชาวอิสลามยังมีความเชื่อในเรื่องของรัฐ
 และวีรบุรุษปรากฏให้เห็นในนิทานเรื่องขุนบรมเป็นการแยกระหว่างผู้ปกครองและประชาชน
 ว่ามีสถานภาพต่างกัน ความเชื่อประการหนึ่งที่เป็นพื้นฐานในสังคมอิสลาม คือ ความเชื่อ
 เรื่องภูตผีวิญญาณ ซึ่งก่อให้เกิดพิธีกรรมต่างๆ เช่น ความเชื่อเรื่องผีเถนหรือผีฟ้า เถน ก่อให้เกิด
 พิธีแห่บั้งไฟ การเทศน์เรื่องพญาคันคาก และการรำผีฟ้าเพื่อรักษาโรค ความเชื่อเรื่องผีปู่ตา
 ซึ่งเป็นวิญญาณของบรรพบุรุษ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเชื่อของประชาชนอิสลาม
 เกี่ยวกับเรื่องของการแบ่งแยกระหว่างโลกของผีและโลกของมนุษย์ และผีสามารถช่วยเหลือมนุษย์
 ได้โดยผ่านคนทรง การเช่นสร้างผีปู่ตาทำให้ประชาชนเกิดความมั่นใจในชีวิตและการนับถือผีปู่ตา
 ก็เป็นการควบคุมความประพฤติของคนอิสลามเป็นอย่างดี ถึงแม้ศาสนาพุทธจะเข้าไปมีบทบาท
 ต่อสังคมอิสลาม ก็ไม่ทำให้ความเชื่อนี้ลบลงไป มีพิธีกรรมที่เนื่องด้วยความนับถือผีบางพิธี
 ชาวบ้านก็ประกอบพิธีที่วัด และพระภิกษุก็เป็นผู้นำในการประกอบกิจกรรมของพิธีกรรมด้วย
 เช่น การแห่บั้งไฟ จึงเห็นได้ว่าชาวบ้านไม่ได้แยกความเชื่อในเรื่องการนับถือผีออกจากพุทธศาสนา
 เขาจะทำตามจารีตประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา โดยเชื่อว่า การประกอบพิธีกรรมเหล่านั้น
 จะทำให้เกิดสิริมงคลแก่ตัว และครอบครัวมากกว่าที่จะคิดเป็นพิธีที่เนื่องมาจากความเชื่อถือเรื่องใด
 กิตติมา รุ่งแดง (2526:162) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “อิทธิพลของปัจจัยด้านความเชื่อ
 และความสัมพันธ์ภายในครอบครัวต่อภาวะสุขภาพจิตของประชาชน ในอำเภอบัวเขต
 จังหวัดสุรินทร์ ” เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องบาป -บุญและนรก -สวรรค์ และความสัมพันธ์
 ภายในครอบครัวที่ส่งผลต่อภาวะสุขภาพจิตของประชาชนในเขตอำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์
 กลุ่มตัวอย่างเป็นประชากรอายุ 20-60 ปี จำนวน 437 คน พบว่า ความเชื่อเกี่ยวกับการเกิดการตาย
 ความเชื่อเกี่ยวกับอาชีพ ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องบาปละนรกสวรรค์และความสัมพันธ์
 ภายในครอบครัวมีผลต่อภาวะสุขภาพจิตในระดับปานกลาง ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยาม
 อยู่ในระดับมาก ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยาม ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวความเชื่อ
 เกี่ยวกับเรื่องบาป-บุญและนรก-สวรรค์ สามารถร่วมกันทำนายภาวะสุขภาพจิตของประชาชนได้
 ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ (2526:บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง “คติความเชื่อและพิธีกรรมของคนไทย
 ในจังหวัดนครปฐม” และแบ่งความเชื่อของชาวนครปฐมออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. คติความเชื่อเดิม คือ ความเชื่อดั้งเดิมของคนไทย ได้แก่ ความเชื่อเรื่องวิญญาณนิยม
 ที่ปรากฏในเรื่องเจ้าที่และคนไทยในนครปฐมซึ่งเป็นคนไทยเชื้อสายจีนจะนิยมทำพิธีไหว้เจ้าที่
 ที่ศาลพระภูมิ และปฏิบัติกันถึงร้อยละ 80 ทั้งคนไทยและคนไทยเชื้อสายจีน นอกจากนี้ชาวนครปฐม

ยังนิยมการทรงเจ้า ซึ่งผู้เขียนได้ข้อสังเกตจากการศึกษาว่า อาจมีสาเหตุมาจากภาวะของสังคมที่ซับซ้อนขึ้น และภาวะทางเศรษฐกิจการเมืองที่ทำให้รู้สึกไม่มั่นคง ประชาชนจึงหันไปนิยมความเชื่อทางนี้มากขึ้น

2. คติความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนา พบว่าการปฏิบัติตามความเชื่อทางศาสนาของคนไทยในนครปฐมส่วนใหญ่ ปฏิบัติไปตามประเพณีโดยขาดความเข้าใจในแก่นแท้ของธรรม เช่น ชาวนครปฐมนิยมให้ลูกหลานบวชและจะมีพิธีที่ใหญ่โต ส่วนการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาพบว่า ประชาชนนิยมทำบุญวันเข้าพรรษามากที่สุด เป็นเพราะต้องทำบุญในช่วงที่ลูกหลานบวชเป็นพระสงฆ์อยู่นั่นเอง วันวิสาขบูชา นอกจากนี้จะมีการทำบุญกันในตอนเช้าจะมีการเวียนเทียนในตอนกลางคืน วันสงกรานต์จะมีการตักบาตรทำบุญแล้ว ก็ยังนิยมสรงน้ำพระและผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ

3. ความเชื่อและการปฏิบัติศาสนาจีน เนื่องจากชาวจีนอพยพมาอยู่ในจังหวัดนครปฐม มีจำนวนค่อนข้างมาก และยังมีการปฏิบัติตามประเพณีและความเชื่อของชาวจีนแต่ดั้งเดิมอย่างเคร่งครัด แต่ที่เกิดในเมืองไทยจะมีความนับถือในธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ นี้ลดลง พิธีที่ปฏิบัติกันมากคือ พิธีกินเจเดือนเก้า จะมีการจัดพิธีใหญ่โตเพราะชาวจีนเชื่อว่า เทพเจ้าจะเสด็จจากสวรรค์มาตรวจโลกมนุษย์ ดังนั้นในเวลาดังกล่าวจึงพร้อมใจรักษาศีล ทำบุญ นอกจากนี้ก็มีพิธีสารทจีนเป็นพิธีทำบุญให้กับวิญญาณบรรพบุรุษ วิญญาณทั่วไป พิธีตรุษจีนเป็นเทศกาลขึ้นปีใหม่ของจีน เทศกาลเซ็งเม้ง และการจัดทำพิธีศพก็ทำแบบจีน และนิยมการฝังศพ ไม่เผา

วิวัฒน์ เตเมียพันธ์ (2526:108) ได้ศึกษาเรื่อง “คติความเชื่อและประเพณีบางประการเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน การปลูกสร้าง และวางผังที่พักอาศัยในล้านนา ” โดยได้ชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบวัฒนธรรมเชิงพฤติกรรมและคติความเชื่อ พร้อมทั้งพิธีกรรมและประเพณีบางประการที่สัมพันธ์กัน โดยได้เสนอข้อสังเกต

เกี่ยวกับคติความเชื่อที่เห็นได้จากพงศาวดารการก่อสร้างบ้านเมืองว่า จะต้องดูลักษณะภูมิประเทศที่เป็นพิเศษ มีการตั้งเสาหลักเมืองมีความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจของภูตผีที่มีฐานะเป็นเสื่อเมืองที่คุ้มครองชาวเมือง และคติความเชื่อทางโหราศาสตร์เกี่ยวกับฤกษ์ยาม ความเชื่อเหล่านี้เกี่ยวโยงถึงความเชื่อในการปลูกเรือนพักอาศัยในล้านนาด้วย นอกจากนี้ยังได้รวมเอาความเชื่อและพิธีกรรมที่ชาวบ้านกระทำในขั้นตอนระหว่างการปลูกสร้างบ้านตั้งแต่การออกไปตัดไม้ในป่า จนกระทั่งยกเสามงคลเรือน

ศิริพันธุ์ จุริมาศ และกฤตยา อาจวนิจกุล (2522:112) ได้ศึกษาความเชื่อของชาวอีสานในเรื่อง “ข้อห้าม” พบว่า สำหรับคนอีสาน ขะล่า คือสิ่งที่ไม่ควรทำ ถ้าทำอาจเกิดผลร้ายต่อผู้ทำได้

และบางเรื่องก็อาจมีผลร้ายต่อส่วนร่วมด้วย เป็นตัวใช้ควบคุมความประพฤติของบุคคลนั้นเอง แบ่งออกเป็น

1. จะล้ากับการบริโภค พบว่ามีมากที่สุด เช่น ห้ามกินเนื้อควายเพราะถือว่าเป็นสัตว์มีบุญคุณ สำหรับคนป่วยมีในเรื่องอาหารพิเศษ เช่น กิน ได้เฉพาะข้าวต้มกับเกลือหรือปลาแห้ง และจะล้าสำหรับผู้ป่วย จะล้าหลังคลอดเกี่ยวกับการบริโภคการปฏิบัติตน

2. จะล้าเกี่ยวกับวิถีชีวิต เป็นข้อกำหนดทางสังคมเพื่อวางแผนปฏิบัติตนระหว่างบุคคลในสังคมข้อห้ามในกิจวัตรประจำวันก็เป็นเรื่องของมารยาททางสังคมและไม่ถือว่าเป็นข้อห้ามที่ร้ายแรงมากนัก แต่สำหรับผู้ที่อยู่เวทมนต์คาถา เช่น พวกหมอธรรมหรือหมอไสยศาสตร์จะมีข้อห้ามเป็นกฎเกณฑ์ที่แตกต่างออกไปเฉพาะแล้วแต่อาชีพหรือครูของตน เช่น ไม่กินเนื้อไม้ค้ำเหล่า เป็นต้น ผู้ศึกษาได้ศึกษาพบว่าบางอย่างก็มีประโยชน์และบางอย่างก็ก่อให้เกิดผลเสียแก่ร่างกาย ปัจจุบันการถือเรื่องจะล้ามีน้อยลงในหมู่คนที่มีการศึกษาสูง และเด็กรุ่นใหม่จะเชื่อถือน้อยกว่าผู้ใหญ่

สุธีรา ชัยรักษา (2517 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “วิถีชีวิตของครัวเรือนประมงพื้นบ้าน ” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของครัวเรือนประมงพื้นบ้าน ด้านการทำมาหากิน ด้านความสัมพันธ์ในครัวเรือนและเครือญาติ และด้านความเป็นอยู่ โดยศึกษาเปรียบเทียบระหว่างชุมชนประมงพื้นบ้านที่มีสภาพแวดล้อมและทรัพยากรสัตว์น้ำแตกต่าง คือ พื้นที่อ่าวไทยกับพื้นที่ทะเลสาบสงขลา

ผลการศึกษาพบว่า วิถีชีวิตของครัวเรือนประมงพื้นบ้านด้านการทำมาหากินหรือการทำประมง ระหว่างพื้นที่ที่มีสภาพแวดล้อมและทรัพยากรสัตว์น้ำที่แตกต่างกัน พบว่าทั้งสองพื้นที่ ความแตกต่างกันในด้านช่วงเวลาในการทำมาหากิน ระยะทาง ระยะเวลาที่ใช้ในการทำประมง ตลอดจนอุปกรณ์เครื่องมือที่ใช้ในการทำประมง รวมถึงการลงทุนในการทำประมง

วิถีชีวิตด้านความสัมพันธ์ในครัวเรือนและเครือญาติ ทั้งสองพื้นที่มีส่วนที่ต่างกัน คือ ในด้านบทบาทของสมาชิกในครัวเรือนที่ร่วมทำประมงกับหัวหน้าครัวเรือนพบว่า ผู้หญิงหรือภรรยาในพื้นที่ท่าเสาจะมีบทบาทดังกล่าวมากกว่าพื้นที่บ่ออิฐ ทั้งนี้เนื่องจากสภาพแวดล้อมทางทะเลและทรัพยากรสัตว์น้ำแตกต่างกัน กล่าวคือ ในพื้นที่บ่ออิฐมีคลื่นลมแรงกว่าพื้นที่ท่าเสา

วิถีชีวิตด้านความเป็นอยู่ของครัวเรือนประมงพื้นบ้านทั้งสองพื้นที่ พบว่า ทั้งสองพื้นที่มีสภาพความเป็นอยู่ที่ไม่มีความแตกต่างกันมากนัก

บทที่ 3 วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาเรื่อง พิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือในกลุ่มชาวประมงพื้นบ้าน ตำบลปากน้ำปราณ อำเภอบางขัน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผู้ศึกษามีวิธีการดำเนินการศึกษาดังต่อไปนี้

1. วิธีการดำเนินการศึกษาและเครื่องมือ

การศึกษานี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลภาคสนาม เป็นหลัก และ ทบทวนเอกสารงานวิจัยต่างๆที่เกี่ยวกับไสยศาสตร์ ความเชื่อ พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพทั้งทางบกและทางน้ำเป็นส่วนประกอบ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นองค์รวม (Holistic) และเชื่อถือได้ (Reliability)

ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้ศึกษาใช้วิธีการสังเกต แบบมีส่วนร่วม โดยที่ผู้ศึกษาได้มีการทำกิจกรรมร่วมกับชาวบ้าน และบันทึกข้อมูลทั้งภาพและเสียงขณะประกอบพิธีกรรม เพื่อความเข้าใจในการศึกษาข้อมูลมากยิ่งขึ้น และสังเกตพฤติกรรมต่างๆของผู้เข้าร่วมพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือ เพื่อนำไปสู่การตั้งแนวคำถามเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์ ซึ่งผู้ศึกษาได้ใช้วิธี การสัมภาษณ์ ข้อมูลในเรื่องที่เกี่ยวกับพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือของชาวประมง ใช้การสัมภาษณ์แบบ ชิงลึก โดยการสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้าง ซึ่งเป็นการซักถามพูดคุยกันระหว่างผู้สัมภาษณ์และผู้ให้สัมภาษณ์ เป็นการถามเจาะลึกถึงคำตอบอย่างละเอียดถี่ถ้วน นอกจากจะให้ข้อบอแล้ว จะต้องถามถึงเหตุผลด้วย การสัมภาษณ์แบบนี้ ผู้ศึกษาได้กำหนดแนวคำถามไว้ล่วงหน้า และเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นออกมาอย่างเต็มที่อย่างอิสระ เพื่อให้ผู้ศึกษาจะได้รับข้อมูลเพิ่มเติมที่เป็นประโยชน์แก่งานศึกษามากยิ่งขึ้น โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ในการศึกษานี้ ประกอบด้วย 4 กลุ่มได้แก่ ผู้นำในชุมชน 1 ท่านซึ่งเป็นตัวแทนของกลุ่มชาวประมงพื้นบ้าน ตำบลปากน้ำปราณ ซึ่งจะให้ข้อมูลแก่ผู้ศึกษาในเรื่องข้อมูลทั่วไปของพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือ ประวัติของแม่ย่านางเรือ ลักษณะของแม่ย่านางเรือ เป็นต้น และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่สอง คือ หมอขวัญ 1 ท่าน ซึ่งเป็น ผู้นำในพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือ จะเป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับขั้นตอนและอุปกรณ์ในพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลต่อมาคือ ไต้ก๋งเรือ 2 ท่าน ซึ่งเป็นเจ้าของเรือแต่ละลำ ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลในเรื่องสัญลักษณ์ในการประกอบพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือ

และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อื่นประจำเรือ และผู้ให้ข้อมูลกลุ่มสุดท้าย ก็คือ ชาวประมงพื้นบ้าน ซึ่งเป็นลูกเรือประมงพื้นบ้าน ตำบลปากน้ำปราณ จำนวน 6 ท่าน โดยไม่จำกัดเพศและความรู้ ที่มีอายุตั้งแต่ 20 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป เพราะเป็นผู้ที่บรรลุนิติภาวะที่จะสามารถถ่ายทอดประสบการณ์ด้านการประกอบพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือได้ อีกทั้งยังให้ข้อมูลในเรื่องของความเชื่อต่างๆ ที่เกี่ยวกับอาชีพประมงพื้นบ้าน รวมทั้งประสบการณ์ด้านการสัมผัสกับสิ่งเหนือธรรมชาติดังกล่าว

2. การเลือกพื้นที่ที่ศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ได้เลือกพื้นที่ของตำบลปากน้ำปราณ อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งมีการประกอบพิธีกรรม การบูชาแม่ย่านางเรือ ในกลุ่มชาวประมงพื้นบ้าน ทั้งนี้เนื่องจากชาวประมงพื้นบ้านในตำบลปากน้ำปราณ มีความเชื่อทางด้านการประกอบพิธีกรรม การบูชาแม่ย่านางเรือมาช้านานแล้ว โดยสังเกตได้จากพิธีกรรมและความเชื่อในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับอาชีพประมง ที่ยังคงดำรงอยู่มาจนถึงปัจจุบันนี้

3. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย 4 กลุ่มได้แก่ ผู้นำในชุมชน 1 ท่าน ซึ่งเป็นตัวแทนของกลุ่มชาวประมงพื้นบ้าน ตำบลปากน้ำปราณ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่สอง คือ หมอขวัญ 1 ท่าน ซึ่งเป็น ผู้นำ ในพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลต่อมา คือ ไต๋ทองเรือ 2 ท่าน ซึ่งเป็นเจ้าของเรือแต่ละลำ และผู้ให้ข้อมูลกลุ่มสุดท้าย ก็คือ ชาวประมงพื้นบ้าน ซึ่งเป็นลูกเรือประมงพื้นบ้าน ตำบลปากน้ำปราณ จำนวน 6 ท่าน โดยไม่จำกัดเพศและความรู้ ที่มีอายุตั้งแต่ 20 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป เพราะเป็นผู้ที่บรรลุนิติภาวะที่จะสามารถถ่ายทอดประสบการณ์ด้านการประกอบพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือได้

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ ในช่วงแรกของการรวบรวมข้อมูล จะเป็นการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์ ความเชื่อและพิธีกรรมในการประกอบอาชีพทุกประเภท โดยการศึกษา ค้นคว้า จาก อินเทอร์เน็ต บทความ หนังสือ และงานวิจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องกัน เพื่อใช้ประกอบและเป็นแนวทางในการศึกษา จากแหล่งข้อมูล ต่างๆ เช่น หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม หอสมุด มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี หอสมุดมหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ และหอสมุดแห่งชาติ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้ศึกษา ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก โดยการสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้าง และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม จะถูกนำมาวิเคราะห์ข้อมูล สรุปผล และจัดหมวดหมู่ของข้อมูลตามประเด็นการศึกษา และนำเสนอในรูปแบบของการพรรณนาความ (Descriptive) ในเรื่องการประกอบพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือ และความเชื่อต่างๆที่เกี่ยวกับอาชีพประมง ในกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านตำบลปากน้ำปราณ พิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือและสัญลักษณ์จากการประกอบพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือ

6. ระยะเวลาในการศึกษา

การศึกษารั้ง นี้เริ่มตั้งแต่เดือน ตุลาคม พ.ศ.2552 ถึงเดือน มกราคม พ.ศ.2553 ใช้ระยะเวลาการศึกษาประมาณ 4 เดือน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ขั้นตอนการศึกษา	ปี พ.ศ.2552			ปี พ.ศ.2553	
	ตุลาคม	พฤศจิกายน	ธันวาคม	มกราคม	
การรวบรวมข้อมูลทุกขุม	←————→				
การเก็บข้อมูลปฐมภูมิ		←————→			
วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลการดำเนินงาน			←————→		
จัดทำรูปเล่ม				←————→	

บทที่ 4 ผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง พิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือในกลุ่มชาวประมงพื้นบ้าน ตำบลปากน้ำปราณ อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ครั้งนี้ เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ผู้ศึกษาได้ทำการสังเกต สัมภาษณ์และรวบรวมข้อมูล โดยสามารถนำเสนอผลตามประเด็นในการศึกษาได้ ดังนี้

- ตอนที่ 1 ประวัติ ความเชื่อ และลักษณะเกี่ยวกับแม่ย่านางเรือ
- ตอนที่ 2 พิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือและประเพณีที่เกี่ยวข้อง
- ตอนที่ 3 ความเชื่อที่เกี่ยวกับประมงในด้านอื่นๆ
- ตอนที่ 4 สัญลักษณ์และความหมายในพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือ

ตอนที่ 1 ประวัติ ความเชื่อ และลักษณะเกี่ยวกับแม่ย่านางเรือ

แม่ย่านาง เป็นวิญญาณที่ติดมากับต้นไม้ที่เอามาทำเรือหรือผู้ทำเรือบวงสรวงเชื่อเชิญมา ซึ่งชาวประมงเชื่อกันว่าอาศัยสิงสถิตอยู่กับเรือบริเวณหัวเรือหรือ โชนเรือ เรียกกันว่า แม่ย่านางเรือ ถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อกันว่าสถิตอยู่ประจำเรือแต่ละลำ และชาวประมงที่ออกเรือทุกคนจะต้องมีการกราบไหว้บูชา ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำมาหากิน เป็นการบอกกล่าวให้แม่ย่านางประจำเรือแต่ละลำรับรู้ เพราะเชื่อว่าแม่ย่านางจะคุ้มครอง ลูกเรือให้ปลอดภัยในการเดินทางและแม่ย่านางจะคลบน้าคาลให้ชาวประมงมีโชคลาก ช่วยให้อาหารปลาได้มากๆ หรือประสบความสำเร็จตามปรารถนาเพื่อความเป็นสิริมงคลต่อการทำมาหากิน ชาวประมงปากน้ำปราณจึงให้ความเคารพนับถือแม่ย่านางประจำเรือของตน เปรียบเสมือนแม่บังเกิดเกล้าหรือเทพธิดาประจำเรือ แม่ย่านางจึงถือเป็นสิ่งสำคัญที่สุดบนเรือ

1.1 ประวัติของแม่ย่านางเรือ

เมื่อมนุษย์มีความเชื่อในสิ่งใดก็มักจะสร้างเรื่องราวขึ้นประกอบความเชื่อนั้น ด้วยเหตุนี้ประวัติของแม่ย่านางจึงมีหลายกระแสความ ทั้งในเชิงเทพนิยายและเชิงวิทยาศาสตร์ ดังนี้

1.1.1 เชิงเทพนิยาย

ในสมัยก่อนชาวประมงมีความเชื่อกันว่าทุกสิ่งทุกอย่างบน โลกรวมทั้งมนุษย์เกิดจากพระอินทร์ เป็นผู้คลบน้าคาลให้เกิดขึ้นมาและกำหนดชะตาของมนุษย์ เมื่อมนุษย์ได้รับความเดือดร้อน

จึงต้องร้องทุกข์ไปยังพระอินทร์บนสวรรค์ ซึ่งพระองค์จะรับรู้ได้จากที่ประทับของพระองค์ จะแจ้งกระดังงั้นเอง และพระองค์จะช่วยคลายความทุกข์ของมนุษย์ให้หมดสิ้นไป แต่เมื่อมนุษย์ มาเกิดมากขึ้น ความเดือดร้อนก็มากขึ้นเช่นกัน ทำให้พระอินทร์หมดความอดทนเนื่องจากปัญหา ของมนุษย์มากเกินไปพระองค์จะช่วยได้อย่างทั่วถึง ในขณะที่เดียวกันนางฟ้าตนหนึ่ง ก็ได้รับทราบถึง ปัญหาและความเดือดร้อนของมนุษย์ ด้วยจิตใจเมตตาและอยากจะช่วยปลดปล่อย ความเดือดร้อน ของมนุษย์ให้หมดสิ้นไป พระอินทร์จึงส่งนางฟ้าองค์นี้ให้มาเกิดใน โลกมนุษย์ ซึ่งจะเป็นผู้ที่คอย ปลดปล่อยความทุกข์ของมนุษย์แทนพระอินทร์ โดยนางฟ้าองค์นี้ได้ไปเกิดเป็นหญิงสาวชาวอินเดีย ที่มีความสามารถพิเศษในการจำความในชาติก่อนของตนเองได้ เวลาผ่านล่วงเลยมาหญิงสาว ชาวอินเดียผู้นี้ได้มีโอกาสท่องเที่ยวไปในมหาสมุทรด้วยเรือประมง ครั้นถึงเวลากลับเข้าฝั่งก็เกิดพายุ โหมกระหน่ำอย่างรุนแรงเกินที่เรือประมงจะต้านคลื่นน้ำของท้องทะเลได้และจวนจวนล่มเต็มที อีกทั้งยังพัดพาเอาเรือหลงทาง เหล่าบรรดาผู้ที่ร่วมเดินทางมากับหญิงสาวชาวอินเดียต่างก็พากัน ก้นกวดตาย และพากันร้องขอให้หญิงสาวชาวอินเดียผู้นั้นช่วยอ้อนวอนให้พระอินทร์ช่วยเหลือ พวกตน นางก็รับปากและขอความช่วยเหลือไปยังพระอินทร์ ซึ่งพระอินทร์ให้ความช่วยเหลือ โดยมีเงื่อนไขว่าจะต้องแลกชีวิตของนางกับความปลอดภัยของทุกคนในเรือ โดยให้ชีวิตของนาง แยกเรือและอาศัยอยู่กับเรือตลอดไป ด้วยความเมตตาของนางจึงยอมแลกชีวิตให้แก่เรือ ทันใดนั้นร่างของนางก็หายวับไปทางหัวเรือ และคลื่นลมก็สงบลง ไปพร้อมกับร่างของนาง ทุกคนบนเรือรอดชีวิตและเรือก็เดินทางกลับได้โดยปลอดภัย หลังจากนั้นนางก็เข้าฝัน ให้ผู้ที่ร่วมเดินทางรับรู้ว่านางเป็นผู้ที่คอยพิทักษ์เรือให้ปลอดภัยและนำโชคมาสู่เรือ จึงขอให้บูชาเช่นสรวงนางและนางก็จะคอยพิทักษ์รักษาเรืออื่นๆทุกลำที่บูชานางด้วย ตั้งแต่นั้นมา ความเชื่อเรื่องแม่ย่านางประจำหัวเรือก็เชื่อกันสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

1.1.2 เชิงวิทยาศาสตร์

ชาวประมงในสมัยก่อน ก่อนที่จะลากเรือลงน้ำจะต้องใช้เชือกเถาว์ลย์ที่ใช้พันต้นตะเคียน ดิ่งหัวเรือให้เรือเคลื่อนที่ เชือกเถาว์ลย์เรียกกันว่าเชือกย่านาง เมื่อใช้เชือกย่านางดิ่งหัวเรือ บ่อยๆเข้า จึงเรียกบริเวณหัวเรือเป็นย่านาง อีกทั้งไม้ที่นำมาใช้ทำเรื่อนั้นมักจะใช้ไม้ตะเคียน ซึ่งชาวบ้านมีความเชื่อกันว่าไม้ตะเคียนเป็นไม้ศักดิ์สิทธิ์ที่มีผีตะเคียนสิงสถิตอยู่ ทำให้ความเชื่อ เกี่ยวกับเรื่องผียังคงติดมากับเรือด้วย ซึ่งเรียกชื่อไปตามชื่อของเถาว์ลย์ที่ใช้พันหัวเรือ เป็นผีย่านางหรือผีแม่ย่านาง

1.1 ลักษณะของแม่ย่านางเรือ

1.2.1 รูปร่างลักษณะของแม่ย่านางเรือ

แม่ย่านางเรือแต่ละลำมีลักษณะที่ไม่เหมือนกัน บางลำมีลักษณะเป็นหญิงสาวบางลำเป็นหญิงวัยกลางคนถึงสูงวัย และบางลำก็เป็นเด็ก แต่งกายแบบไทยโบราณด้วยสีทับทิมสด ห่มสไบเฉียง ทุกครั้งที่มีการเชิญผีแม่ย่านาง ผีแม่ย่านางจะออกไปกับเรือด้วย โดยสถิตอยู่ที่หัวเรือของแต่ละลำ หากไม่มีอะไรผิดปกติผีแม่ย่านางก็จะไม่ออกมาให้เห็น แต่ถ้ามีสิ่งผิดปกติไม่ว่าจะเกี่ยวกับเรือหรือคน ผีแม่ย่านางจะออกมาให้เห็น

1.2.2 การหลอกหลอนของแม่ย่านางเรือ

ผีแม่ย่านางเป็นผีที่มีคุณมากกว่าให้โทษ หากไม่มีการกระทำผิดหรือลบหลู่ผีแม่ย่านางแม่ย่านางก็จะไม่ปรากฏตัวออกมาหลอกหรือทำให้ตกใจ ผีแม่ย่านางจะปรากฏตัวหลอกหลอนบริเวณลำเรือให้ลูกเรือที่พบเห็นตกใจ หากใครเดินไปใกล้ก็จะหายตัวไปเสียเฉยๆ เมื่อลูกน้องนำเรื่องไปบอกหัวหน้าเรือ ก็จะรู้ได้ทันทีว่าผู้หญิงแต่งตัวชุดไทยโบราณนั้นน่าจะเป็นแม่ย่านางและมาเพื่อบอกเหตุต่างๆ เช่น อันตรายที่จะเกิดขึ้น หรือลมพายุต่างๆ

1.2 ความเชื่อเกี่ยวกับแม่ย่านางเรือ

ความเชื่อเรื่องแม่ย่านางเรือในกลุ่มชาวประมงปากน้ำปราณ มีการสืบทอดตั้งแต่บรรพบุรุษมาจนถึงปัจจุบัน เพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวประมง ปากน้ำปราณ ส่วนข้อห้ามต่างๆ ที่ชาวประมงควรปฏิบัติตามที่เฝ้าไว้เพื่อความปลอดภัยของคนที่อยู่ในเรือ

1.3.1 ข้อห้ามเกี่ยวกับแม่ย่านางเรือ

เมื่อชาวประมงตำบลปากน้ำปราณออกเรือไปกลางทะเล จะมีข้อปฏิบัติที่ลูกเรือทุกคนต้องปฏิบัติตามกันอย่างเคร่งครัด เนื่องจากชาวประมงตำบลปากน้ำปราณเชื่อว่า การปฏิบัติตามความเชื่อนี้เป็นสิ่งที่แม่ย่านางเรือต้องการ ซึ่งจะส่งผลให้แม่ย่านางเรือพึงพอใจ ซึ่งมีข้อปฏิบัติดังนี้

ก) ห้ามทะเลาะด่าทอกันขณะอยู่ในเรือ ข้อห้ามนี้ชาวประมงปากน้ำปราณเชื่อว่าเป็นสิ่งที่แม่ย่านางเรือ ไม่ชอบเป็นอย่างยิ่ง เพราะท่านถือว่าเป็นการไม่ให้เกียรติท่าน และคำพูดหยาบถือได้ว่าเป็นอุปมงคลในการทำมาหากิน อีกทั้งการทะเลาะเบาะแว้งกันยังเป็นอุปสรรคในการทำมาหากิน ทำให้ชาวประมงไม่มีความรักใคร่สามัคคีกัน ซึ่งข้อห้ามนี้จะส่งผลให้ชาวประมงตำบลปากน้ำปราณมีความเสียสละ เห็นใจซึ่งกันและกัน และอยู่ร่วมกันในเรือได้อย่างสงบสุข

ข) ห้ามทำให้เรือสกปรกไปด้วยสิ่งสกปรก เนื่องจากลูกเรือประมงเป็นเพศชาย ทำให้ความสามารถในการดูแลรักษาความสะอาดเป็นเรื่องที่มองข้ามไป เพราะชาวประมงถือว่าเป็นเรื่องที่เสียเวลาในการทำมาหากินหากจะมัวมาแต่ดูแลรักษาความสะอาดเรือ

เรือของชาวประมงส่วนใหญ่จึงมีลักษณะที่สกปรกทรุดโทรม และมีกลิ่นเหม็น ซึ่งเกิดจากกลิ่นคาวของสัตว์ทะเลที่ชาวประมงจับมาได้ จึงทำให้กลิ่นนี้ตั้งขึ้นมาเพื่อให้ชาวประมงดับปลากน้ำปราณเอาไว้ใส่ดูแลเรือของตนเองเพื่อยืดอายุการใช้งาน แต่ชาวประมงปากน้ำปราณกลับมีความเชื่อว่าแม่ย่านางเรือเป็นเพศหญิงซึ่งเป็นเพศที่มีความรักสวयรักงามและรักความสะอาด ดังนั้นหากชาวประมงดูแลรักษาเรือของตน ก็เหมือนกับการดูแลเอาใจใส่แม่ย่านางเรือด้วยเช่นกัน ถึงแม้ว่าการปฏิบัติตามข้อห้ามนี้จะเกิดจากการเกรงกลัวต่อแม่ย่านางเรือก็ตาม แต่ผลดีก็กลับเกิดขึ้นแก่เรือของชาวประมงเอง

ค) ห้ามดื่มสุราก่อนออกเรือหรือขณะอยู่บนเรือ ชาวประมงส่วนใหญ่จะหลีกเลี่ยงการดื่มสุราก่อนลงเรือและขณะอยู่บนเรือ เพราะเชื่อว่าเป็นสิ่งที่แม่ย่านางเรือไม่ชอบ แต่ข้อห้ามนี้กลับส่งผลดีแก่ชาวประมงเอง เนื่องจากความมึนเมาจากการดื่มสุราอาจจะก่อให้เกิดอันตรายแก่ชาวประมงในการเดินไปมาบนเรือ

ง) ห้ามเล่นการพนันทุกชนิดบนเรือ เพราะการพนันย่อมก่อให้เกิดการสูญเสียทรัพย์สิน เมื่อมีผู้ที่เป็นฝ่ายได้ก็ย่อมต้องมีผู้ที่เป็นฝ่ายเสีย จึงก่อให้เกิดปัญหาอื่นๆตามมาได้ เช่น การขโมยทรัพย์สินบนเรือ การทะเลาะเบาะแว้งกัน ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นข้อห้ามของชาวประมงที่จะต้องปฏิบัติตามด้วยกันทั้งสิ้น แต่ชาวประมงก็กลับเชื่อในข้อห้ามนี้เช่นกันว่าการเล่นพนันถือเป็นการไม่ให้เกียรติแม่ย่านางเรือ ซึ่งท่านอาจจะไม่พอใจและคลั่งบันดาลความหายนะให้มาเกิดแก่เรือ

จ) ห้ามเสพสังวาล หรือร่วมเพศในเรือ เนื่องจากแรงงานชาวประมงบางส่วนไม่ได้มีถิ่นฐานอยู่ในตำบลปากน้ำปราณ จึงทำให้เรือเป็นที่อยู่อาศัยหลักของลูกเรือประมง ประกอบกับการห่างไกลครอบครัวจึงทำให้มีเพศตรงข้ามเข้ามายุ่งเกี่ยวกับเสมอ ดังนั้นการกระทำการสมสู่ภายในเรือจึงข้อห้ามที่เคร่งครัดมากที่สุดเพราะถือว่าเป็นการกระทำที่อนาจาร การร่วมเพศในเรือถือเป็นการลบหลู่แม่ย่านางเรือ ซึ่งชาวประมงปากน้ำปราณจะมีความเคร่งครัดมากโดยเฉพาะผู้ที่เป็นเจ้าของเรือ เพราะการกระทำเป็นกาลกิณีแก่เรือ ชาวประมงเชื่อว่าจะทำให้การทำมาหากินมีแต่อุปสรรค และปลาน้อยใหญ่จะหลบหนีหมดสิ้นเมื่อเห็นผู้หญิงอยู่ในเรือ ซึ่งเป็นความหายนะที่แม่ย่านางคลั่งบันดาลให้เกิดมา เนื่องจากความไม่พอใจที่มีการร่วมเพศเกิดขึ้นในเรือซึ่งเป็นสถานที่ที่ไม่เหมาะสมอีกทั้งยังเป็นเครื่องมือทำมาหากิน

ฉ) ห้ามใส่รองเท้าในเรือ หากมีการเดินลงเรือ ชาวประมงจะต้องถอดรองเท้าก่อนที่จะลงเรือ จะไม่มีการใส่รองเท้าในขณะที่อยู่บนเรือเด็ดขาด เพราะเรือถือเป็นที่พักพิงและยังมีแม่ย่านางเรืออาศัยอยู่ อีกทั้งรองเท้ายังเป็นของดำที่เหยียบย่ำสิ่งสกปรก จึงควรให้เกียรติแม่ย่านางเรือโดยการถอดรองเท้าเมื่ออยู่บนเรือ ซึ่งข้อห้ามนี้ถือได้ว่าเป็นกุศโลบายที่จะช่วยป้องกัน

อันตรายที่จะเกิดขึ้นกับชาวประมง เพราะการใส่รองเท้าเดินไปมาบนเรืออาจทำให้ชาวประมงไม่ถนัดจึงอาจเกิดอันตรายได้

ข) ห้ามเหยียบ บริเวณหัวเรือ(โชนเรือ) บริเวณหัวเรือเป็นที่สิงสถิตของแม่ย่านางเรือ ดังนั้นการเหยียบหัวเรือจึงถือเป็นการเหยียบย่ำที่อยู่อาศัยของแม่ย่านางเรือ ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงความไม่เคารพต่อแม่ย่านางเรือและเชื่อว่าแม่ย่านางจะทำโทษผู้นั้นให้มีอันเป็นไป เช่น ได้รับความเจ็บป่วยหรือทำมาหากินไม่ขึ้น และถ้าเป็นเช่นนั้นก็จะต้องมีการบนบานศาลกล่าวเพื่อเป็นการไล่โทษที่ได้กระทำการล่วงเกินต่อแม่ย่านางเรือ

ช) ห้ามนำสิ่งของใดๆวางที่หัวเรือ การนำสิ่งของต่างๆไปวางไว้บริเวณหัวเรือ ชาวประมงเชื่อว่าเป็นการทับทิมของแม่ย่านางเรือ ทำให้แม่ย่านางเรืออยู่ไม่มีความสุขและออกมาช่วยชาวประมงได้ยากลำบาก แต่ในข้อห้ามนี้เป็นกุศโลบายอย่างหนึ่งที่ป้องกันไม่ให้ใครนำของไปวางไว้บริเวณหัวเรือเพราะเป็นการบดบังทัศนวิสัยที่อยู่เบื้องหน้า เป็นการอำนวยความสะดวกในการเดินเรือที่ได้กักรือจำเป็นจะต้องมองเห็นทัศนวิสัยโดยรอบบริเวณหัวเรือ เพื่อป้องกันอุบัติเหตุที่จะเกิดขึ้น

ฌ) ห้ามลบหลู่ คู่มิ้นเรือลำอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็เรือลำใดก็ตามแต่เรือทุกลำล้วนแล้วแต่มีแม่ย่านางคอยปกป้องคุ้มครองอยู่ ซึ่งเป็นสิ่งที่ชาวประมงทุกคนให้การนับถือเช่นเดียวกัน ดังนั้นการลบหลู่คู่มิ้นเรือลำอื่น จึงเหมือนการดูถูกแม่ย่านางผู้มีพระคุณของตนเอง โดยเชื่อว่าแม่ย่านางเรือจะโกรธมากจนทำให้กิจการย่ำแย่ แต่อย่างไรก็ตามการตั้งข้อห้ามทั้งหมดก็เพื่อให้ผู้คนเกิดความรักและสามัคคีกัน เพราะชาวประมงแต่ละลำจะรักและหวงแหนเรือของตน เมื่อมีผู้อื่นคู่มิ้นเรือตนจึงยอมมีการโต้เถียงเป็นธรรมดาจนทำให้เกิดการแตกความสามัคคีกัน ข้อห้ามต่างๆที่ตั้งขึ้นมาจึงมีส่วนที่จะช่วยลดความขัดแย้งกันในสังคมเดียวกัน แต่ชาวประมงสมัยโบราณกลับเชื่อว่าเป็นความต้องการของแม่ย่านางเรือ

ญ) ห้ามลักขโมยของบนเรือ เมื่อเรือออกจากฝั่งแล้วขอมไม่มีกฎหมายที่จะสามารถควบคุมพฤติกรรมของลูกเรือได้ ดังนั้นเมื่ออยู่กลางทะเลชาวประมงจึงมีการสร้างข้อห้ามไม่ให้ชาวประมงขโมยของบนเรือ เพราะเชื่อว่าแม่ย่านางเรือจะโกรธ เนื่องจากสิ่งของทุกสิ่งอันที่อยู่ในเรือล้วนแล้วแต่มีแม่ย่านางที่เป็นเจ้าของ ซึ่งเป็นที่ยำเกรงของลูกเรือและง่ายต่อการควบคุมลูกเรือ ซึ่งนานเข้าก็กลายเป็นความเชื่อที่ทุกคนต้องปฏิบัติตามกันมา

1.3.2 ความเชื่ออื่นๆเกี่ยวกับแม่ย่านางเรือ

ก) ฝันเห็นแม่ย่านางหรือมีเสียงจิ้งหรีดร้องที่หัวเรือ ชาวประมงมีความเชื่อกันว่า ถ้าฝันเห็นแม่ย่านางหรือมีเสียงบอกเหตุที่สำคัญคือมีเสียงจิ้งหรีดร้องที่หัวเรือหรือเกิดภาพหญิงสาว

ที่หัวเรือซึ่งก็คือแม่ย่านางเรือ ถือว่าแม่ย่านางเรือมาเตือนภัยร้ายที่จะเกิดขึ้น และจะต้องรีบ เช่นสั่งไหว้แม่ย่านางโดยเร็วไม่เช่นนั้นจะเกิดภัยพิบัติแก่เรือและชีวิตของคนบนเรือ

ข) การนำศพกลับเข้าฝั่ง ถ้าชาวประมงเจอศพในทะเลจะมีด้วยกัน 2 กรณี คือ หากมีการ นำศพกลับเข้าฝั่งก็จะลากเข้าฝั่งในทันที ที่สำคัญจะต้องมีการบอกกล่าวแม่ย่านางเรือก่อน เพื่อขออนุญาตแม่ย่านางเรือและคลุมหัวเรือด้วยผ้าสีขาวก่อนที่จะลากศพเข้าฝั่ง เพื่อแม่ย่านางเรือ จะได้ไม่ต้องเห็นสิ่งไม่ดีที่เกิดขึ้นเพราะไม่เป็นสิริมงคล ผู้ที่เป็นเจ้าของเรือจะต้องขอเป็นเจ้าภาพ ไปด้วยไม่ว่าศพนั้นจะมีญาติพี่น้องหรือไม่ก็ตามเพราะจะทำให้หากินคล่อง แต่ถ้าหากจัดพิธีกรรม ได้ไม่ดีพอ ผลที่ได้ก็จะออกมาเป็นในทางตรงกันข้าม ดังนั้นการนำศพกลับเข้าฝั่งจึงถือว่าเป็นเรื่อง ที่เสี่ยงมาก ส่วนอีกกรณีหนึ่ง หากมีการพบเจอศพแล้วชาวประมงไม่ต้องการนำศพนั้นกลับเข้าฝั่ง เนื่องด้วยความไม่พร้อมทั้งทรัพย์สินและกำลัง ก็จะเบนหัวเรือออกและเดินเรือไปทางอื่น ทำเป็น ไม่รู้ไม่เห็นและไม่พูดถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและเรียกศพนั้นว่า ท่อง เพื่อเป็นการแก้เคล็ด

ค) เมื่อมีการบนบานศาลกล่าว เพราะการอยู่ท่ามกลางทะเลไม่มีสิ่งใดที่จะคอยยึดเหนี่ยว จิตใจของชาวประมง ดังนั้นการบูชาแม่ย่านางเรือจึงเป็นสิ่งเดียวที่คนบนเรือจะเป็นที่พึ่งทางใจได้ ซึ่งเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ลูกเรือว่ายังมีแม่ย่านางที่คอยปกป้องคุ้มครองตนและเรืออยู่ เมื่อเจอเจอคลื่นลมรุนแรงหรือประสบกับเหตุการณ์ที่น่าหวาดกลัว ก็จะตั้งจิตอธิษฐาน เพื่อบนบานศาลกล่าวให้แม่ย่านางช่วยเหลือ ปิดเป่าสิ่งชั่วร้ายให้พ้นไปหรือสามารถหลบหลีก เอาตัวรอดได้ หรืออาจจะมีการบนบานศาลกล่าวเพื่อให้จับปลาได้มากเป็นพิเศษ ซึ่งสิ่งที่ บนบานนั้นก็จะเป็นสิ่ง ที่แม่ย่านางเรือลั่นชอบ เพราะแม่ย่านางเรือแต่ละลำมีความชอบที่ไม่ เหมือนกันและห้ามลืมนับเป็นอันขาดหากได้สมใจปรารถนา เพราะจะทำให้แม่ย่านางไม่พอใจ และไม่ช่วยเหลืออีก

ตอนที่ 2 พิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือและประเพณีที่เกี่ยวข้อง

ชาวประมงปากน้ำปรางค์เชื่อว่าเรือประมงทุกลำมีแม่ย่านางเรือ หากให้ความเคารพนับถือ และจัดพิธีกรรมเช่น ไหว้แม่ย่านางเรือเป็นประจำ จะทำให้เจ้าของเรือและลูกเรือมีสวัสดิมงคล ต่อการประกอบอาชีพ มีความสุขและปลอดภัย ทำให้มีโชคลาก ประสบความสำเร็จสมปรารถนา ที่สำคัญคือแม่ย่านางเรือจะได้คอยช่วยพิทักษ์รักษาเรือให้ตน เชื่อว่าถ้าได้ทำเช่นนั้นจะทำให้มี โชคช่วยในการนำเรือนั้นออกประกอบอาชีพหรือทำการใดๆ ถ้าไม่ทำเช่นนั้นจะมีความหายนะ แก่ลำเรือของตน พิธีกรรมในการออกเรือครั้งแรกนี้ปฏิบัติกันมาอย่างเหนียวแน่นมาก แม้ผู้ที่ ไม่ค่อยมีความเชื่อถือในเรื่องผีแม่ย่านางก็ไม่กล้าที่จะเมินเฉย จะต้องกระทำเช่นเดียวกัน จนกลายเป็นประเพณีอย่างหนึ่งของประมงไปแล้ว นอกจากนี้ยังมีการเช่นสรวงบูชาแม่ย่านางเรือ

ในโอกาสต่างๆ เช่น ในโอกาสประสบความสำเร็จในการนำเรือออกทำกิจการต่างๆ เช่น ชาวประมงจับปลาได้มากเป็นพิเศษซึ่งถือว่าแม่ย่านางให้คุณ และในโอกาสตรงกันข้าม คือการเกิดความหายนะแก่เรือหรือแก่กิจการซึ่งถือว่าแม่ย่านางให้โทษ และชาวประมงก็จะมีการเซ่นไหว้แม่ย่านางเรือทุกครั้งก่อนที่จะออกเรือ หรือตามความฝันและลางบอกเหตุด้วย

2.1 โอกาสและวันสำคัญในการจัดพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือ

แม่ย่านางเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่บนเรือ การเซ่นสรวงบูชาแม่ย่านางเรือจึงกระทำในหลายโอกาส อย่างเช่น ก่อนออกเรือครั้งแรก ซึ่งถือกันว่าเป็นโอกาสที่สำคัญมากเพราะเชื่อว่าแม่ย่านางจะคุ้มครองทุกคนให้ปลอดภัยในการเดินเรือและช่วยให้หาปลาได้มากๆ ดังนั้นก่อนออกเรือจึงต้องมีการกราบไหว้แม่ย่านางทุกครั้งก่อนที่จะนำเรือออกทำกิจการต่างๆ ซึ่งบางคนก็ให้หมอบท้าวเรือมาเชิญแม่ย่านางสู่เรือของตน การบูชาแม่ย่านางมีหลายครั้งด้วยกัน ดังนี้

2.1.1 การตัดไม้มาการสร้างเรือ

ก่อนลงมือต่อเรือ จะมีการ อันเชิญแม่ย่านางขึ้นศาลเพียงตาเป็นการเซ่นไหว้เพื่อขอตัดไม้มาทำเรือ ซึ่งเกิดจากการที่ชาวบ้านมีความคิดที่จะทำเรือจากไม้ตะเคียน เช่น ตะเคียนหิน ตะเคียนทอง ตะเคียนดง ตะเคียนหนู ตะเคียนหยวก เป็นต้น เพราะไม้เหล่านี้มีความลงทนไม่ผุเปื่อยง่าย เป็นไม้เนื้อแข็ง ลอยน้ำได้ดี มีอายุการใช้งานนับร้อยปี แต่ด้วยสาเหตุที่ชาวบ้านเชื่อว่าไม้ตะเคียนทุกต้นจะมีนางไม้ ก็คือนางตะเคียน ซึ่งมีวิญญาณที่แกร่งกล้า จึงมีการตั้งศาลของฆมานางไม้ก่อนที่จะนำมาทำประโยชน์

2.1.2 การขึ้น โขนเรือ

ชาวประมงถือว่าส่วนสำคัญของเรือคือ โขนหัวเรือ คือบริเวณ ไม้ที่ทำมุมตั้งขึ้นจากกระดูกงูของเรือ ส่วนใหญ่จะทำด้วยไม้ตะเคียนทอง ทำหน้าที่ยึดกระดานต่อเรือทั้งลำ และจะต้องติดตั้งอย่างแข็งแรงที่สุด เนื่องจากเป็นส่วนที่จะรองรับแรงกระแทกจากคลื่นหรือการชนกับสิ่งต่างๆ ที่สำคัญคือเชื่อว่า โขนหัวเรือเป็นที่สิงสถิตของแม่ย่านางเรือ มีหน้าที่ปกปักรักษาเรือให้ปลอดภัยทั้งปวง และเฝ้าอำนวยให้เรือที่ใช้ทำมาหากินประสบความสำเร็จเจริญรุ่งเรือง และจะต้องมีพิธีกรรมบูชาแม่ย่านางก่อนการขึ้น โขนเรือ ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่สำคัญมากและใหญ่ที่สุดในการสร้างเรือหนึ่งลำเพราะเป็นการเอาฤกษ์เอาชัยก่อนการทำมาหากินด้วยเรือลำนี้ ส่วนการวางกงเรือจะต้องนับให้ตกเศษทองหรือเงิน โดยเริ่มนับจาก เงิน ทอง นาค ตะกั่ว ตามลำดับตลอดลำเรือ และผู้เป็นเจ้าของเรือจะต้องนำวันเกิดไปให้เจ้าอาวาสดูฤกษ์มงคลที่จะขึ้น โขนเรือการปล่อยเรือลงน้ำ กำหนดออกเรือวันแรก รวมทั้งสีของผ้าที่ใช้ผูก โขนเรือ ในพิธีขึ้น โขนเรือจะต้องเชิญผู้ที่มีนามเป็นสิริมงคล คือ นายเงิน นายทอง นายนาค นายมี นายมาก นายรวย มาร่วมการตอกสลักเพชรเพื่อความเป็นสิริมงคล และผู้ที่จะขึ้นไปผูกผ้าสามสีที่

โขนเรือก็จะต้องเป็นผู้ที่มีความชำนาญทำมาหากิน มีนามที่เป็นสิริมงคล หลังจากขึ้นหัวโขนเรือ ก็จะเชิญแม่ย่านางขึ้นประทับส่วนหัวเรือเป็นอันเสร็จพิธี

2.1.3 การพิธีไหว้เรือน้ำแรก

คือ การเอาเรือลงน้ำวันแรก เป็นการ ทำพิธีเชิญแม่ย่านางมาเพื่อปกป้องรักษาเรือ ก่อนจะนำเรือลงน้ำ จะต้องจัดพิธีกรรมเชิญแม่ย่านางมาประจำลำเรือ เพื่อความเป็นสิริมงคล ในการดำเนินธุรกิจในอนาคต โดยผู้ที่เป็นเจ้าของเรือจะต้องไปดูฤกษ์ของการเอาเรือลงน้ำ หากฤกษ์ของการนำเรือลงน้ำนั้นตรงกับช่วงเวลาของน้ำลงพอดี ทำให้ไม่สามารถนำเรือลงน้ำได้ ผู้ที่เป็นเจ้าของเรือจะต้องขยับเรือออกจากที่ตั้งเดิมเพื่อเป็นการเอาฤกษ์ และหาช่วงเวลาที่น่าขึ้น จึงค่อยนำเรือลงน้ำ

2.1.4 ก่อนที่เรือจะออกจับปลา

จะมีพิธี เช่น ไหว้ แม่ย่านางเรือ ทุกครั้งเมื่อชาวประมงจะออกเรือเพื่อจับปลาทุกน้ำ (การนับน้ำเริ่มนับตั้งแต่แรม 3 ค่ำ ถึงขึ้น 11 ค่ำเรียกว่า 1 น้ำ) เพื่อให้แม่ย่านางเรือช่วยคุ้มครอง คนในเรือให้ปลอดภัยจากภัยอันตราย ไม่เผชิญกับคลื่นลมพายุ และให้ได้ปลามากๆ ซึ่งพิธีกรรม จะไม่ค่อยมีพิธีรีตองมากมาย แต่เจ้าของเรือจะมีการบูชาบริเวณหัวเรือซึ่งเป็นแม่ย่านางเรือ กลางเรือคือนายจิมและท้ายเรือคือนายหว่าง ซึ่งชาวประมงปากน้ำปรางมีความเชื่อกันว่า นายจิมและนายหว่างเป็นไต่กิ่งเรือและนายท้ายเรือสมัยบรรพบุรุษ ดังนั้นการบูชาท่าน จึงถือเป็นการให้เกียรติท่าน และในขณะทำการบูชาแม่ย่านางเรือผู้ที่เป็นเจ้าของเรือจะมีบทบูชาว่า “แม่ย่านางแม่เอ๋ย จงมาสู่นาวาของข้าพเจ้า จะจรดลไปหนทางใด ขอให้เจอโชคเจอลาภอันยิ่งใหญ่ อยู่ข้างหน้านาวาของข้าพเจ้า มาสู่นาวาของข้าพเจ้า ” หลังจากนั้นก็นำธูปปักไว้ที่โขนเรือ และเรือในแต่ละลำก็จะมีการบูชาที่แตกต่างกันไปตามความเชื่อของแต่ละบุคคล อย่างบางลำ ก็จะอธิษฐานว่า “อย่าให้มันขัด อย่าให้มันข้อง ให้คล่อง ให้คล่อง ให้แคล้ว ให้แคล้วทุกอย่าง ออกถึงได้พบปลาทันที ให้สมปรารถนา จะให้รางวัลแก่แม่ย่านาง”

2.2 อุปกรณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือ

อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบพิธี ได้แก่

- 1) ดอกไม้ เช่น ดอกดาวเรือง ดอกกล้วยไม้ ดอกอัญชัน
- 2) ใบไม้ที่เป็นสิริมงคล คือ ใบเงิน ใบทอง ใบนาค กิ่งทับทิม ยอดใบขนุน อย่างละ 9 ยอด
- 3) อาหารคาว คือ ต้มปลา ปลาข่า เป็ดต้ม ไก่ต้ม ไข่ต้ม ปลาหมึกแห้ง เนื้อหมูสามชั้น

ข้าวสวย

- 4) อาหารหวาน คือ ขนมชั้น ทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง เม็ดขนุน ฝักเชื่อม

ขนมต้มแดงต้มขาว ขนมจัญอับ

5) ผลไม้มงคล 5 อย่าง 7 อย่าง หรือ 9 อย่างก็ได้ เช่น กล้วย ชมพู เงาะ สับปะรด มะพร้าว ส้ม มะม่วง ขนุน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีผลไม้มงคลอีกมากมายที่จัดแจงเพิ่มเติมตามฤดูกาลบ้าง ตามลักษณะความหมายที่เป็นนัยแสดงถึงความมงคล

6) อื่นๆ เช่น ผ้าสามสี บายศรี กระดาษเงิน กระดาษทอง รูป 9 ดอก น้มนม 1 ชั้น เหล้าขาว น้ำเปล่า กระเทียม 9 หัว

ทั้งนี้ เครื่องบูชาอาจมีมากกว่านี้หรือน้อยกว่านี้ก็ขึ้นอยู่กับกำลังทรัพย์ของเจ้าของเรือ และความชอบของแม่ย่านางเรือในแต่ละลำ

2.3 ขั้นตอนของพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือ

การประกอบพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือ จะทำโดยเจ้าของเรือ ซึ่งมีขั้นตอนของพิธีกรรมดังต่อไปนี้

- 1) ทำความสะอาดหัวเรือ
- 2) นำผ้าสามสีมาผูกโพกกับโขนหัวเรือ ด้วยเชื่อว่าเป็นการแต่งตัวเพื่อความสวยงามให้แก่แม่ย่านางเรือ
- 3) นำแป้งหอมมาประพรม ปิดทองที่โขนเรือ และเอาน้ำลูบที่หัวเรือเป็นการปลุกให้แม่ย่านางตื่น
- 4) เอาพวงมาลัยหรือดอกไม้มาเหน็บ มาคล้องตามความต้องการ
- 5) นำอาหารคาวหวานและผลไม้ที่เตรียมไว้ใส่ถาดและนำไปตั้งที่หัวเรือ กลางลำเรือท้ายเรือและจะต้องจัดอาหารให้แก่บริวารแม่ย่านาง อีกส่วนหนึ่งด้วย โดยไม่รวมกับของแม่ย่านาง
- 6) จุดรูป 9 ดอก กล่าวคำอัญเชิญแม่ย่านางพร้อมกับบอกชื่อแม่ย่านาง บอกแม่ย่านางตามความต้องการของผู้บูชา โดยกล่าวเชิญมารับเครื่องเช่น ไข่ เครื่องบูชา ขอพรให้คุ้มครองป้องกันอันตรายทุกอย่างและให้ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ
- 7) จุดกระดาษเงิน กระดาษทอง
- 8) พรมน้มนมเพื่อเป็นสิริมงคลต่อตนเองและผู้ร่วมทำพิธี
- 9) เมื่อเสร็จแล้วปล่อยทิ้งไว้สักครู่ และบอกแม่ย่านางเพื่อขอนำของเช่น ไข่ ไปแจกจ่ายรับประทาน
- 10) จุดประทัดแล้วรีบเบี่ยงหัวเรือออกทะเล หรือจุดประทัดขณะที่นำเรือออกสู่ท้องทะเล เพื่อเป็นการปลุกให้แม่ย่านางเรือตื่น

2.4 ความสำคัญของแม่ย่านางเรือ

2.4.1 แม่ย่านางเรือเป็นยึดเหนี่ยวและเป็นที่พักพิงใจในกลุ่มชาวประมง

แม่ย่านางเรือถือเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางใจที่สำคัญของชาวประมงปากน้ำปราณ เมื่อประสบกับปัญหาความเดือดร้อนที่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้เองก็จะพึ่งพาแม่ย่านางเรือ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาที่เกี่ยวกับการเงินหรือปัญหาสุขภาพก็ตาม โดยเฉพาะปัญหาที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพการทำมาหากิน เพราะชาวประมงเป็นกลุ่มที่มักจะประสบกับปัญหาทางเศรษฐกิจแต่เดิมอาจเคยได้ปลาวัวเยอะๆ แต่ในปัจจุบันทรัพยากรอาจน้อยลงทำให้การทำมาหากินลำบากมากขึ้น ซึ่งเป็นปัญหาที่ชาวประมงหาทางออกได้ยากและไม่มีที่พึ่ง จึงมีการบนบานศาลกล่าวกับแม่ย่านาง ชาวประมงบางคนมีการปรับทุกข์กับแม่ย่านางที่หัวเรือ มีการพูดคุยบอกกล่าวให้แม่ย่านางเรือรับรู้ถึงความเดือดร้อน เพื่อขอร้องให้แม่ย่านางช่วยเหลือและคลบ้นดาลให้ชาวประมงจับปลาได้มากขึ้น แม่ย่านางเรือจึงเป็นหนทางสุดท้ายที่ทำให้ชาวประมงเกิดกำลังใจในการทำมาหากิน

2.4.2 แม่ย่านางเรือเป็นเครื่องมือที่จะช่วยสร้างความสัมพันธ์ของชุมชนประมง

แม่ย่านาง มีส่วนที่จะสานความสัมพันธ์ของคนที่อยู่ร่วมกันในชุมชนให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น โดยปราศจากการแบ่งแยกทางเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ เพราะอาชีพประมงยังต้องพึ่งพาแรงงานสูง จึงมีแรงงานชาวต่างชาติเข้ามาประกอบอาชีพประมงในปากน้ำปราณเป็นจำนวนมาก จึงย่อมมีปัญหาความขัดแย้งและความไม่เข้าใจกัน เมื่อมีความเชื่อในแม่ย่านางเข้ามาทุกคนมีการทำกิจกรรมร่วมกันทั้งในพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือ การปฏิบัติตามข้อห้ามเมื่ออยู่ร่วมกันในเรือ ผลที่ได้ก็คือทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ปราศจากการแบ่งแยกทางเชื้อชาติและมีการพึ่งพาอาศัยกัน ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีให้เกิดขึ้นระหว่างคนในชุมชนประมง เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งที่รุนแรง

2.4.3 แม่ย่านางเรือมีส่วนทำให้ชุมชนประมงมีความเป็นเอกภาพ

เมื่อชุมชนประมงมีบุคคลหลายเชื้อชาติเข้ามาอยู่ร่วมกัน ความแตกต่างของวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ในเมื่อทุกคนมาอยู่ร่วมกันในชุมชนเดียวกัน มีความเชื่อในแม่ย่านางร่วมกัน จึงทำให้รู้สึกว่าเป็นคนในชุมชนเดียวกันและพยายามที่จะปรับตัวเข้าหากัน เมื่อมีพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเกิดขึ้นทุกคนก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี สามารถจัดกิจกรรมร่วมกันได้และมีความกระตือรือร้นที่จะร่วมพิธีกรรม มีการแบ่งหน้าที่กันทำเพื่อให้พิธีกรรมออกมาอย่างสมบูรณ์ และทุกคนก็รู้สึกว่าการประมงมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทำให้ชุมชนดำเนินไปอย่างราบรื่น ซึ่งสะท้อนออกมาจากความสัมพันธ์ทางสังคมและพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือ

2.4.4 แม่ย่านางเป็นกุศโลบายแห่งการทำความดี

แม่ย่านางมีส่วนในการควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ เมื่อชาวประมงอยู่ร่วมกันในเรือ จะมีข้อห้ามต่างๆเพื่อปฏิบัติร่วมกัน เนื่องจากชาวประมงตำบลปากน้ำปราณเชื่อว่า การปฏิบัติตามความเชื่อ นี้เป็นสิ่ง ที่แม่ย่านางเรือต้องการซึ่งจะส่งผลให้ แม่ย่านาง เรือพึง พอใจ ผลที่ได้ก็คือ ชาวประมงมีความเสียสละ เห็นใจซึ่งกันและกัน ประพฤติตนเป็นคนดี และอยู่ร่วมกันในเรือได้ อย่างสงบสุข

2.5 ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับแม่ย่านาง

2.5.1 การแข่งเรือยาว

ความเชื่อเกี่ยวกับแม่ย่านางในปากน้ำปราณนั้น ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่เรือประมงเท่านั้น เพราะรวมไปถึงเรือยาวที่ใช้แข่งขันกันในช่วงทอดกฐินของตำบลปากน้ำปราณด้วย ในช่วงทอดกฐินของปากน้ำปราณเป็นช่วงที่มีลมมรสุมทำให้เรือประมงออกจากฝั่งไม่ได้ ด้วยเหตุนี้ จึงมีการจัดกิจกรรมประเพณีแข่งเรือยาวขึ้น เพื่อสร้างความสามัคคีกัน ในชุมชนและใช้เวลาว่าง ในช่วงที่เรือติดมรสุมให้เป็นประโยชน์ ซึ่งเรือยาวเป็นเรือที่ขุดจากไม้ต้นเดียวตลอดทั้งลำ ไม้ที่นำมาขุดเรือยาวหรือเรือแข่ง ได้แก่ ไม้ตะเคียน ไม้สำโรง ไม้มะหาด เป็นต้น แต่ส่วนใหญ่ นิยมเรือขุดจากไม้ตะเคียน ไม้ตะเคียนแต่โบราณนิยมนำมาขุดเรือยาว แต่โบราณเชื่อกันว่ามีนางไม้ หรือนางตะเคียนสถิตอยู่ เมื่อนำมาขุดเป็นเรือยาวก็จะเชิญนางไม้ ไปเป็นแม่ย่านางเรือด้วยเชื่อกันว่า จะนำชัยชนะและความสำเร็จมาให้

การทำเรือยาวแต่ละลำนั้นเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมและความเชื่อ ในแม่ย่านางโดยตรง ตั้งแต่แรกเริ่มหาดันตะเคียนมาขุดทำเรือยาว จากความเชื่อมาแต่โบราณ เชื่อว่า ต้นตะเคียน มีนางตะเคียนสถิตอยู่ ดังนั้นก่อนตัดต้นตะเคียนจะต้องตั้งศาลเพียงตา ทำพิธีเช่นไหว้ นางตะเคียน ที่สถิตประจำต้นตะเคียนต้นนั้น เพื่อขออนุญาตตัดและเชิญนางไม้ไปอยู่ด้วยเพื่อเป็นแม่ย่านางเรือ เหตุที่ใช้ต้นตะเคียนทำเรือยาว เพราะ ไม้ตะเคียน มีคุณสมบัติเป็นไม้เนื้อแข็ง ลอยน้ำ ไม้พุ่ง่าย และพุ่งน้ำได้ดี ไม้ตะเคียนที่นิยม ใช้ทำเรือยาวคือไม้ตะเคียนทอง เพราะผิวไม้จะมีสีเหลืองทอง โดยมักจะเลือก ต้นตะเคียนที่อยู่ริมห้วย และมีเงาทอดลงไปใต้น้ำหรือรากแช่น้ำ เพราะ เป็นไม้ ที่นางไม้ศรัทธาและเอ็นดูมาก เชื่อว่าจะนำโชคชัยชนะความสำเร็จมาสู่เรือได้ เมื่อขุดเป็นลำเรือ แล้วจึงทำพิธีตั้งชื่อเรือ เพื่อ เป็นมงคลนามตามคติความเชื่อของแต่ละ ลำ นิยมตั้งลำนำหน้า ด้วยคำว่าแม่หรือเจ้าแม่เพราะเชื่อกันว่าแม่ย่านางเรือเป็นผู้หญิง

ก่อนนำเรือลงน้ำในแต่ละฤดูกาลแข่งขันประจำปี พิธีเชิญเรือลงน้ำต้อง คุณกษัตริย์ยามดี จะทำพิธีบวงสรวงเช่นไหว้แม่ย่านางเรือที่ศาลเพียงตาประจำเรือ บริเวณโรงเก็บเรือ เพื่อความเป็นสิริมงคล แล้วจึงนำเรือลงน้ำ โดยพุ่งหัวเรือไปทางเหนือก่อนเป็นการเอาโชคชัย

บางลำอาจมีพิธีห่กล่อมแม่ย่านางก่อนลงน้ำ เมื่อถึงวันแข่งขันจะจัดเครื่องเช่น ไห้วแม่ย่านางเรือ เหมือนกับพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางของเรือประมง ได้แก่ บายศรี ผลไม้มังคุด อาทิ ก้อย มะพร้าว อ่อน ขนม ข้าว ไข่ น้ำ เหล้า ชูเทียน พวงมาลัยเช่น ไห้วแม่ย่านาง ซึ่งประดับตกแต่งโชนเรือ ด้วยผ้าหลายสี ตามโฉลกของแม่ย่านางเรือแต่ละลำที่บวงสรวงเลี้ยงทายเป็นที่แม่ย่านางชอบ ส่วนฝีพายเรือจะใส่เสื้อที่มีสีตามโฉลกสีของเรือตนเอง ก่อนจะลงนั่งในเรือฝีพายจะต้อง ทำความเคารพเรือและแม่ย่านางก่อนทุกครั้ง มีการไหว้ร้องเอาฤกษ์เอาชัย ก่อนนำเรือออกจากท่า น้ำ ไปร่วมการแข่งขันในแต่ละเที่ยวและทำความเคารพเมื่อจะลงจากเรือ ซึ่งเป็นความเชื่อที่ชาวประมง ปากน้ำปรางปฏิบัติสืบต่อกันมาจนปัจจุบัน

ตอนที่ 3 ความเชื่อที่เกี่ยวกับประมงในด้านอื่นๆ

3.1 ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์

3.1.1 กรมหลวงชุมพร

ศาลตั้งอยู่ในบริเวณหมู่บ้านปากน้ำปราง ซึ่งเป็นที่เคารพของชาวเดินเรือและชาวปากน้ำปราง บริเวณรอบๆศาลเป็นส่วนสาธารณะกว้างขวางติดกับชายหาดปรางบุรี และเป็นที่ยึดเหนี่ยวของกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ หรือพลเรือเอกพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ พระเจ้าลูกยาเธอในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ราชสกุลวงศ์ เป็นพระองค์ ที่ 28 ทรงพระนามเดิมว่าพระองค์เจ้าอาภากร เกียรติวงศ์ ประสูติในพระบรมมหาราชวัง เมื่อวันที่ 19 ธันวาคม พุทธศักราช 2423 เป็นพระลูกเจ้านายพระองค์ที่ 1 ในเจ้าจอมมารดาโหมด ธิดาเจ้าพระยาสุรวงษ์ วิวัฒน์ (วร บุนนาค) เมื่อพระชนม์มายุย่าง 13 พรรษา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระบรมชนกนาถ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เสด็จ ทรงศึกษาวิชาการที่ประเทศอังกฤษพร้อมกับพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งขณะนั้น ยศเป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้าชายมหาวชิราวุธ และได้เสด็จประทับศึกษาวิชาการเบื้องต้นร่วมกันจนถึงสมัย เมื่อจะทรงศึกษาวิชาการเฉพาะ พระองค์เสด็จในกรมฯจึงได้ทรงแยกไปศึกษาวิชาการทหารเรือ นับเป็นพระเจ้าลูกยาเธอพระองค์แรกของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ได้ทรงศึกษา วิชาการทหารเรือในต่างประเทศ

ระหว่างที่ทรงศึกษาวิชาการทหารเรืออยู่ที่ประเทศอังกฤษนั้น ได้ทรงแสดงความสามารถ ในการเดินเรือขณะเมื่อนักเรียนนายเรืออยู่ ประจวบกับเวลาที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสยุโรปเป็นครั้งแรกในพ.ศ.2440 เสด็จในกรมฯทรงขออนุญาตออกมารับเสด็จ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รับราชการตำแหน่งนักเรียนนายเรือ ในเรือพระที่นั่งมหาจักรี ภายในการบังคับบัญชาของกัปตันเรือพระที่นั่งและได้ทรงถือท้ายเรือ

พระที่นั่งมหาจักรีด้วยพระองค์เอง แสดงความสามารถให้ปรากฏแก่พระเนตร แล้วจึงโปรดเกล้าฯ ให้ทรงศึกษาวิชาการทหารเรือต่อไปทรงศึกษาในหลักสูตรชั้นสูงของโรงเรียนนายเรืออังกฤษ นับเวลาที่ได้ศึกษาอยู่ในราชนาวิกอังกฤษ 6 ปีเศษจึงได้เสด็จกลับประเทศไทยโดยทางเรือ และเข้ารับราชการทหารเรือ พระองค์ท่านได้ทรงแก้ไข ปรับปรุงระเบียบการในโรงเรียนนายเรือ ทรงเป็นครูสอนนักเรียนนายเรือ และริเริ่มการใช้ระบบการปกครองบังคับบัญชาตามระเบียบ การปกครองในเรือรบ นอกจากนี้ยังทรงจัดเพิ่มวิชาสำคัญสำหรับชาวเรือขึ้น เพื่อให้สำเร็จ การศึกษาและสามารถเดินเรือทางไกลในทะเลน้ำลึกได้คือวิชาดาราศาสตร์ ตรีโกณมิติ อุทกศาสตร์ การเดินเรือเรขาคณิต พีชคณิต เป็นต้น ในปีพ .ศ.2462 พระองค์ทรงเป็นผู้บังคับการเรือ โดยนำ เรือหลวงพระร่วงจากประเทศอังกฤษเข้ามายังกรุงเทพมหานคร นับเป็นครั้งแรกที่นายทหารเรือไทย เดินเรือได้ไกลข้ามทวีปซึ่งพระองค์ทรงเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงที่สำคัญ ทำให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นความสำคัญ และโปรดเกล้าฯพระราชทานพระราชวังเดิม ให้เป็นที่ตั้งของโรงเรียนนายเรือ เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ.2499 ทำให้กิจการทหารเรือ มีรากฐานมั่นคง นับตั้งแต่นั้นกองทัพอเรือจึงยึดถือวันดังกล่าวของทุกปีเป็นวันกองทัพเรือ จากการที่พระองค์ทรงเป็นนักยุทธศาสตร์ที่เล็งเห็นทางไกล

นอกจากพระองค์ทรงเป็นนักยุทธศาสตร์แล้ว ด้านการแพทย์พระองค์ทรงศึกษาค้นคว้า อย่างจริงจังและเสด็จไปรักษาโรคภัยไข้เจ็บให้กับประชาชนด้วยพระองค์เอง ไม่ว่าจะเป็นคนไทย หรือคนจีน จนกระทั่งชาวจีนย่านสำเพ็งมีความทราบซึ่งในพระกรุณาธิคุณและได้เรียก พระองค์ท่านว่า เตี่ย ซึ่งหมายถึง พ่อ ทำให้ในเวลาต่อมาทหารเรือได้เรียกพระองค์ว่า เสด็จเตี่ย สำหรับในหมู่คนไข้ชาวไทยที่พระองค์รักษานั้นมักจะเรียกขานนามพระองค์ว่า หมอพร และในวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ.2466 เวลา 11.40 น. พลเรือเอกพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ทรงประชวรและสิ้นพระชนม์ ในขณะที่ประทับอยู่ที่หาดทรายรี ปากน้ำ เมืองชุมพร ยังความ โศกเศร้ามาสู่บรรดาทหารเรือยิ่งนัก และปัจจุบันกองทัพเรือ ได้ยกย่องท่าน ได้เป็น องค์บิดาแห่งกองทัพเรือ ซึ่งนับเป็นการเทิดทูนพระเกียรติคุณอย่างสูงสุด เนื่องจากพระองค์ ได้ทรงนำความเจริญรุ่งเรืองมาสู่กองทัพเรือและประเทศชาติ โดยทรงวางรากฐานการบริหารงาน ของกองทัพเรือ ระเบียบวิธีปฏิบัติต่างๆ ภายในกองทัพเรือ จนทำให้ทัพเรือไทยมีความทันสมัย มาตรฐาน และความเจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับอารยประเทศมาจวบจนทุกวันนี้ พระองค์ท่าน เป็นที่เคารพของทหารเรือ ชาวประมงและประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะชาวประมงซึ่งกล่าวได้ว่า เรือประมงแทบทุกลำจะมีพระฉายาลักษณ์ของพระองค์ท่านไว้บูชาในเก๋งเรือ ด้วยทรงเป็นที่เคารพ ศรัทธายิ่ง แม้ว่าจะล่วงเลยสิ้นพระชนม์มาเป็นเวลานานแล้วก็ตาม แต่พระราชกรณียกิจ และคุณความดีของพระองค์ที่ทรงมีต่อประเทศชาตินั้นยังคงจารึกไว้ในความทรงจำของปวงชน

ชาวไทยอยู่อย่างมีสัมเลือน ความเลื่อมใสศรัทธาของชาวไทยที่มีต่อพระองค์นั้นจะเห็นได้จาก อนุสาวรีย์และศาลของพระองค์ที่มีอยู่มากมายทั่วประเทศกว่า 120 แห่ง และชาวประมงปากน้ำปราณ ก็เป็นหนึ่งในนั้นที่มีการตั้งศาลไว้สักการะพระองค์ก่อนการออกเรือ เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่เรือ

3.1.2 เจ้าแม่ทับทิมทอง

ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการทำมาหากินของชาวประมงปากน้ำปราณนั้น นอกเหนือจาก แม่ย่านางเรือแล้วยังมีความเชื่อในเรื่องของเจ้าแม่ทับทิมทอง ซึ่งมีประวัติการนับถือมาอย่างยาวนาน แล้วเช่นกัน คือเมื่อประมาณ 200 ปีมาแล้ว มีชายชราจากเมืองจินเดินทางโดยเรือสำเภามาเข้ามาในประเทศไทย ตามลายแทงสมบัติของเจ้าแม่ทับทิมทอง เมื่อมาถึงบริเวณเขาเจ้าแม่ทับทิมทองได้ ขึ้นไปบนภูเขาตามลายแทงที่ระบุไว้ พบไหใส่เงินจำนวน 2 ใบจึงได้สร้างศาลเจ้าแม่ทับทิม บนเขาเจ้านั้นเอง เมื่อสร้างเสร็จเรียบร้อยแล้วจึงเดินทางกลับไปเมืองจิน ต่อมาชาวประมง และชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงทราบถึงความศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าแม่ จึงเกิดศรัทธาและขอพร เจ้าแม่เพื่อให้การประมง ประสบความสำเร็จและมีความ อยู่เย็นเป็นสุข ทำให้ความศักดิ์ สิทธิ์ ในเจ้าแม่ทับทิมทองเป็นที่กล่าวขานกันไปทั่วทั้งหมู่บ้าน จึงมีการอัญเชิญ เจ้าแม่ทับทิมทอง ลงมาจากเขาเพื่อให้ชาวบ้านได้สักการะกัน ด้วยอภินิหารขณะที่ชาวบ้าน พ่อค้า ชาวประมง ได้อัญเชิญเจ้าแม่ทับทิมทองลงจากเขาโดยทางเรือไปประทับในหมู่บ้านเพื่อจัดงานเฉลิมฉลอง ก็จะมีทหารเอกซึ่งเป็นองครักษ์ของเจ้าแม่ซึ่งเป็นจระเข้ตัวใหญ่ตามมาส่งเจ้าแม่ตามลำคลอง ปากน้ำปราณ และ จระเข้ซึ่งเป็นทหารเอกของเจ้าแม่ทับทิมทองก็ไม่เคยทำอันตรายแก่ผู้ที่สัญจรไป มาแต่อย่างใด

ในสมัยก่อนการเดินทางโดยรถยนต์ไม่สะดวกจึงใช้เส้นทางคมนาคมทางน้ำ ซึ่งมีพ่อค้า แม่ค้าจากเมืองเก่าอำเภอปราณบุรีเข้ามาจำหน่าย ของในตำบลปากน้ำปราณ เมื่อมาถึงบริเวณ เขาเจ้าแม่ทับทิมทอง ถ้ามีพฤติกรรมที่ไม่ดีหรือแสดงความไม่เคารพ ก็จะเกิดเหตุทำให้เรือพลิกคว่ำ อีกทั้งบนเขาเจ้าแม่ทับทิมทอง จะมีบ่อน้ำจากธรรมชาติที่จัดสนิท ใส สะอาด อยู่บ่อหนึ่ง ชาวบ้านเชื่อกันว่าเป็นน้ำทิพย์ศักดิ์สิทธิ์ที่เจ้าแม่ทับทิมทองประทานให้กับ มนุษย์และผู้ที่น่าับถือ เจ้าแม่ทับทิมทองก็ได้ขึ้นไปดื่มกินกันซึ่งเชื่อว่าจะทำให้มีสุขภาพแข็งแรง

ต่อมาได้มีโรคห่าหรืออหิวาต กโรค ระบาดหนักในตำบลปากน้ำปราณ จึงอัญเชิญ เจ้าแม่ทับทิมทองลงมาจากเขาเพื่อช่วยชาวบ้านจนปลอดภัย หลังจากนั้นอัญเชิญเจ้าแม่ทับทิมทอง กลับขึ้นบนเขาตามเดิม ปราบภูว้ยกไม่ขึ้นจึงได้ร่วมกันจัดเฉลิมฉลองงานให้ จึง สามารถอัญเชิญ เจ้าแม่ทับทิมทอง ขึ้นเขาได้ ส่วนชาวประมงที่เลื่อมใสศรัทธาในอภินิหารของเจ้าแม่ทับทิมทองได้ พร้อมใจกันนำสัญลักษณ์ของเจ้าแม่ทับทิมทอง ซึ่งเป็นธงเจ้าแม่มีด้ามคันธงเป็นไม้รวก ติดเสากระโดงเรือในขณะที่ออกทะเลหาปลา เป็นการแสดงให้เห็นว่าเป็นลูกศิษย์ของเจ้าแม่ทับทิมทอง

ด้วยอภินิหาร ของเจ้าแม่ทับทิมทองจะช่วยปกป้องรักษาให้รอดปลอดภัยและทำกิจการประมง รุ่งเรืองยิ่ง ๆ ขึ้นไป

ศาลเจ้าแม่ทับทิมทองดั้งเดิมได้ชำรุดทรุดโทรมผุพังไปตามกาลเวลา บรรดาลูกศิษย์ พ่อค้า ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องได้ร่วมกันจัดศาลเจ้าแม่ทับทิมทองใหม่ โดยเริ่ม ดำเนินการก่อสร้างเมื่อปี พ.ศ.2536 และเสร็จสมบูรณ์เรียบร้อยเมื่อปี พ.ศ.2539 ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 บ้านท่าลาดกระดาน ตำบลปากน้ำปราณ อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งเป็นจุดชมวิว ของปากน้ำปราณที่สวยงามที่สุด

3.2 ความเชื่อเรื่องเคล็ดกลางและภูตผีปีศาจ

3.2.1 พิธีปล่อยเรือ

เป็น พิธี ที่คล้ายกับพิธี ปล่อยเรือ ของชาวเล ชาวประมงปากน้ำปราณจะจัดพิธีนี้ขึ้น ในช่วงต้นปีของทุกปี ซึ่งแล้วแต่ฤกษ์ยามและความสะดวกของชาวประมง เป็นพิธีที่ถือว่าสำคัญ และยังคงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน โดยชาวประมงจะจำลองเรือที่นำไปลอยขึ้นมา ซึ่งคนในชุมชน จะมีการนำตุ๊กตาที่ทำจากดินเหนียวแทนตัวเองเพื่อสะเดาะเคราะห์ให้ความโชคร้าย ไปกับตุ๊กตาดังนี้ และใส่ลงไปในเรือพร้อมกับเครื่องเซ่นไหว้ วัตถุประสงค์ในการ ปล่อยเรือ คือ เพื่อสะเดาะเคราะห์ให้ผีร้ายความเจ็บไข้ทั้งหลายทั้งปวงหายไป พร้อมกับเรือที่ปล่อยลงทะเล ประเพณีนี้ทำให้คนในชุมชนประมงมีการทำกิจกรรมทางสังคมและมีโอกาสได้มาพบปะสังสรรค์กัน ทำให้เกิดแรงยึดเหนี่ยวทางสังคม ทำให้เกิดความสามัคคีและดำรงวิถีชีวิตประมงที่คงเอกลักษณ์ไว้ ไม่ให้เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเกินไป

3.2.2 ความเชื่อเกี่ยวกับเคล็ดกลางต่างๆ

ซึ่งเป็นสิ่งที่ชาวประมงส่วนใหญ่ให้การยอมรับกันเพื่อป้องกันภัยพิบัติที่เกิดขึ้นแก่เรือ เช่น ห้ามผิวปากเมื่ออยู่กลางทะเล โดยเชื่อว่าเวลาอยู่ในทะเลอย่าผิวปาก เพราะจะเป็นการเรียกลม เรียกฝน หรือเวลาทานปลาอย่าผลิกตัวปลาเพื่อทานอีกซีกหนึ่ง ให้เลาะข้างปลาเอาแทน เพราะจะเป็นลางให้เรือคว่ำ และเวลาตกปลาตกลงคืนเห็นอะไรห้ามทัก เพราะเป็นการเรียกสิ่งไม่ดี ให้เข้าตัว เป็นต้น

3.2.3 ผีพราย

ผีพราย ซึ่ง เป็นผีที่ชาวประมงกลัวกันมาก เชื่อว่าเกิดจากวิญญาณของคนที่ยมน้ำตาย บริเวณนั้น และจะคอยทำอันตรายแก่ผู้คนที่ลงไป เล่น น้ำในบริเวณนั้น ดังนั้นบริเวณใด ที่มีคนเคยยมน้ำตาย ชาวประมงจะหลีกเลี่ยงที่จะหาสัตว์ทะเลบริเวณนั้น ผลที่ได้ก็คือ บริเวณนั้น จะเป็นพื้นที่ที่มีปลาอุดมสมบูรณ์เนื่องจากไม่มีใครกล้าเข้าไปรบกวน ในบางครั้งคติความเชื่อเรื่องผี ถูกมองว่าเป็นเรื่องเหลวไหล งดงามาย ไม่มีความเป็นวิทยาศาสตร์ แต่ในความเป็นจริงนั้น

ความเชื่อเรื่องผีก่อให้เกิดขนบธรรมเนียม ประเพณีประจำถิ่น ความคิดและภูมิปัญญา ในการแก้ไขปัญหาความอยู่รอดในการประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านบริเวณชายฝั่งทะเล ปากน้ำปราณ ความเชื่อเรื่องผีได้แสดงให้เห็นวิถีความคิดและภูมิปัญญาของชาวประมงปากน้ำปราณ ผีก่อให้เกิดข้อปฏิบัติชาวประมงปากน้ำปราณ ในการระมัดระวังการใช้ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน อย่างยั่งยืน เกิดการอนุรักษ์ธรรมชาติและที่อยู่ร่วมกันอย่างสมดุล ดังนั้น ผีพรายจึงเป็นกุศโลบาย แห่งภูมิปัญญาของชาวประมงชายฝั่งทะเลปากน้ำปราณ ที่จะทำหน้าที่ในการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนประมง

ตอนที่ 4 สัญลักษณ์และความหมายในพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือ

4.1 สัญลักษณ์และความหมายของสัญลักษณ์ในพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือ

สัญลักษณ์ในพิธีกรรม การบูชาแม่ย่านางเรือ	ความหมายของสัญลักษณ์ในพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือ
ผ้าสามสี	เป็นสิ่งที่สัญลักษณ์บอกให้รู้ว่าเรือลำใดมีแม่ย่านาง ซึ่งจะผูกด้วยผ้า สามสีที่หัวเรือตามลักษณะที่ดูมาของแต่ละลำ เพื่อเป็นการแต่งตัว ให้แม่ย่านาง
หมู	เป็นสัญลักษณ์ของ ความมั่งคั่ง ความอุดมสมบูรณ์ ด้วยความอ้วน ของตัวหมูสะท้อนถึงความกินคืออยู่ดี
ใบเงิน ใบทอง ใบนาค	เป็นสัญลักษณ์ของ ความ ของธาตุที่มีค่า นั่นก็คือ เงิน ทอง ทองแดง ซึ่งเป็นสิ่งมงคลในพิธี
ดอกดาวเรือง	เป็นสัญลักษณ์ มงคลเสริมชะตาชีวิตให้รุ่งเรืองเจริญก้าวหน้า ดอกดาวเรืองมี สีตั้งทองคำอร่ามเหลืองเรืองรองเป็นมงคลหนุนให้ มีเงินทอง
กล้วยไม้	กล้วยไม้จัดเป็นพันธุ์ไม้แห่งคุณธรรม ช่วยให้จิตใจสงบ สุขุม คับความร้อนในจิตใจให้เย็นลงได้ อีกทั้งยังมีความละเอียดรอบคอบ
ยอดทับทิม ผลทับทิม	ยอดหรือผลทับทิมเป็นสิ่งที่เป็นสิริมงคลที่ใช้พรมน้ำมนต์ และมีไว้ ติดตัวเพื่อคุ้มครองกันภัยจากภูตผีปีศาจ เปรียบเสมือนตัวแทนของ เจ้าแม่ทับทิมทองที่ชาวประมงให้การนับถือ ซึ่งเชื่อว่าเจ้าแม่ทับทิมทอง จะคอยปกป้องคุ้มครองลูกเรือให้อยู่รอดปลอดภัย

เงาะ	เปรียบเสมือนเจ้าเงาะในเรื่องสังข์ทอง ซึ่งมีความสามารถในการเรียกกุ้ง หอยปูปลาได้ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของเซนไหวที่สำคัญในการนำมาบูชาแม่ย่านางเรือ ที่ชาวประมงเชื่อว่าเป็นมงคลในพิธี
สับปะรด	เป็นผลไม้มงคล ที่นิยมนำมาไหว้ในพิธีบูชาแม่ย่านางเรือ เชื่อกันว่าจะทำให้เกิดความรอบคอบ รอบรู้ในสิ่งต่างๆ สายตากว้างไกล ประดุจตั้งสับปะรดที่มีดวงตาครบตัว ดังนั้นสับปะรดจึงเป็นผลไม้แห่งความมงคลที่เชื่อถือน่าเป็นตัวแทนแห่งความรอบคอบ รอบรู้ สายตากว้างไกล
กล้วย	เป็นผลไม้มงคลแห่งการแตกหน่อ แดกสาขา ซึ่งในธรรมชาติของต้นกล้วยนั้น สามารถแตกหน่อไปได้เรื่อยๆ โดยไม่มีวันจบ เช่นเดียวกับกล้วยเพียงหนึ่งเครือที่มีลูกเป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้กล้วยจึงเป็นผลไม้แห่งความมงคลที่เชื่อถือน่าเป็นตัวแทนแห่งการขยายสาขา กิจการ การมีบริวารมาก อีกความหมายนัยหนึ่งคือ การทำมาหากินจะได้เป็นเรื่องง่ายๆเหมือนปอกกล้วยเข้าปาก
แก้วมังกร	ให้ความหมายรุ่งเรือง มีอำนาจ มีวาสนา
ส้ม	หมายถึงความโชคดี ประสบแต่โชค และมงคลกับครอบครัวและตัวเอง
ขนมเม็คขนุน ยอดขนุน	ที่นิยมนำมาบูชาแม่ย่านางเรือก็เพราะมีชื่อที่เป็นความหมายที่ดี เพื่อหนุนบุญบารมีเงินทอง และให้มีคนเกื้อหนุนเงินทองในการดำเนินชีวิต ในหน้าที่การงานหรือ กิจการต่างๆที่ได้กระทำอยู่
ขนมชั้น	ขนมชั้น เป็นสัญลักษณ์ของการได้เลื่อนชั้น เลื่อนยศถาบรรดาศักดิ์ให้สูงส่งยิ่งขึ้นไป หรือการได้รับโชคหลายชั้น เป็นขนมไทยที่ถือเป็นขนมมงคลและเชื่อว่าจะต้องหยอดขนมชั้นให้ได้ 9 ชั้น เพราะเป็นเลขสิริมงคล หมายถึงความเจริญก้าวหน้า
ขนมทองหยิบ	เป็นสัญลักษณ์ของความมั่งคั่งร่ำรวย หยิบจับ การงาน สิ่งใดก็จะร่ำรวย มีเงินมีทอง สมดังชื่อ “ทองหยิบ” เป็นขนมมงคลชนิดหนึ่งมีลักษณะงดงามคล้ายดอกไม้สีทอง ต้องใช้ความสามารถและความพิถีพิถันเป็นอย่างมากในการประดิษฐ์ประคองจับกลีบให้มีความงดงามเหมือนกลีบดอกไม้
ทองหยอด	เป็นสัญลักษณ์ของ ความร่ำรวยมีเงินมีทองใช้จ่ายอย่างไม่รู้หมดสิ้น ประดุจให้ทองคำแก่กัน

ฝอยทอง	เป็นสัญลักษณ์ของความมั่นคงยืนยาวตลอดไป เป็นขนมในตระกูลทองที่มีลักษณะเป็นเส้น ถือเคล็ดกันว่าห้ามตัดขนมให้สั้นต้องปล่อยให้ยาวๆเพื่อความยั่งยืนตลอดไป
ขนมจัญอับ	เป็นขนมประเภทลูกกวาด ซึ่งเชื่อว่าจะเป็นตัวกวาดเงินกวาดทองเข้าสู่ตัว
ขนมต้มแดงต้มขาว	เป็นสัญลักษณ์ของการปิดเป่าสิ่งโชคร้าย ป้องกันสิ่งอัปมงคล
กระเทียม	มีนัยความหมายคือความทัดเทียม ชาวประมงเชื่อว่าจะทำให้การทำมาหากินมีความทัดเทียมกับผู้อื่น หากินคล่องไม่เป็นสองรองใคร
สาเก	หมายถึงการรักษาคุณงามความดี หรือโชคลาภไม่ให้เสื่อมถอย
ขนมถ้วยฟู	เป็นสัญลักษณ์ของความเจริญรุ่งเรืองเฟื่องฟู

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง พิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือในกลุ่มชาวประมงพื้นบ้าน ตำบลปากน้ำปราณ อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือ และความเชื่อที่เกี่ยวกับอาชีพประมง รวมทั้งศึกษาถึงสัญลักษณ์ในพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือในกลุ่มชาวประมงพื้นบ้าน ตำบลปากน้ำปราณ อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

ตอนที่ 1

แม่ย่านาง เป็นวิญญาณที่ติดมากับต้นไม้ที่เอามาทำเรือหรือผู้ทำเรือบวงสรวงเชื้อเชิญมา ซึ่งชาวประมงเชื่อกันว่าอาศัยสิงสถิตอยู่กับเรือบริเวณหัวเรือหรือ โชนเรือ เรียกกันว่า แม่ย่านางเรือ ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดบนเรือ

ผีแม่ย่านางเป็นผีที่มีคุณมากกว่าให้โทษแม่ย่านาง เรือแต่ละลำมีลักษณะที่ไม่เหมือนกัน บางลำมีลักษณะเป็นหญิงสาว บางลำเป็นหญิงวัยกลางคนถึงสูงวัยและบางลำก็เป็นเด็ก แต่งกายแบบไทยโบราณด้วยสีทับทิมสด ห่มสไบเฉียง

ความเชื่อเรื่องแม่ย่านางเรือ มีการ สืบทอดตั้งแต่บรรพบุรุษ มาจนถึงปัจจุบัน เพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ และเมื่อชาวประมงตำบลปากน้ำปราณออกเรือไปกลางทะเลจะมีข้อปฏิบัติที่ถูกเรือทุกคนต้องปฏิบัติตามกันอย่างเคร่งครัด เนื่องจากชาวประมงตำบลปากน้ำปราณเชื่อว่าการปฏิบัติตามความเชื่อ นี้เป็นสิ่ง ที่แม่ย่านางเรือต้องการซึ่งจะส่งผลให้ แม่ย่านาง เรือพึงพอใจ ซึ่ง ก็เป็นอุบาย ที่แฝงไว้เพื่อความปลอดภัยของคนที่อยู่ในเรือ เช่น ห้ามทะเลาะคำทอกัน ขณะอยู่ในเรือ ห้ามทำให้เรือสกปรก ห้ามดื่มสุราก่อนออกเรือหรือขณะอยู่บนเรือ ห้ามเล่นการพนัน ทุกชนิดบนเรือ ห้ามเสพสังวาสหรือร่วมเพศในเรือ ห้ามใส่รองเท้าในเรือ ห้ามเหยียบบริเวณหัวเรือ (โชนเรือ) ห้ามนำสิ่งของใดๆวางที่หัวเรือ ห้ามลบหลู่คู่มิ้นเรือลำอื่นๆ ห้ามลักขโมยของบนเรือ

ความเชื่ออื่นๆเกี่ยว วกกับแม่ย่านาง เรือ เช่น ถ้า ฝันเห็นแม่ย่านางหรือมีเสียงจิ้งหรีดร้อง ที่หัวเรือ มีความเชื่อกันว่าแม่ย่านางเรือมาเตือนภัยร้ายที่จะเกิดขึ้น หรือ หากมีการพบเจอศพ กลางทะเล ก็จะเบนหัวเรือออกและเดินเรือไปทางอื่น ทำเป็นไม่รู้ไม่เห็นและไม่พูดถึงกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและเรียกศพนั้นว่า ทอง เพื่อเป็นการแก้เคล็ด หรือ เมื่อมีการบนบานศาลกล่าว ซึ่งสิ่งที่บนบานนั้นก็จะเป็สิ่งทีแม่ย่านางเรือลำนั้นชอบ เพราะแม่ย่านางเรือแต่ละลำมีความชอบ

ที่ไม่เหมือนกัน และห้ามลืมนำเป็นอันดับแรกหากได้สนใจปรารถนา เพราะจะทำให้แม่ย่านางไม่พอใจและไม่ช่วยเหลืออีก

ตอนที่ 2

ชาวประมงปากน้ำปราณ เชื่อว่าหากให้ความเคารพนับถือและจัดพิธีกรรมเช่นไหว้แม่ย่านางเรือเป็นประจำ จะทำให้เจ้าของเรือและลูกเรือมีสวัสดิมงคลต่อการประกอบอาชีพ มีความสุขและปลอดภัย ทำให้มีโชคลาภ ถ้าไม่ทำเช่นนั้นจะมีความหายนะแก่ลำเรือของตน พิธีกรรมในการออกเรือครั้งแรกนี้ปฏิบัติกันมาอย่างเหนียวแน่นมาก จนกลายเป็นประเพณีอย่างหนึ่งของประมงไปแล้ว นอกจากนั้นยังมีการเช่นสรวงบูชาแม่ย่านางเรือในโอกาสต่างๆ เช่น ในโอกาสประสบความสำเร็จในการนำเรือออกทำกิจการต่างๆ ก่อนที่จะออกเรือ หรือตามความฝันและกลางบอกเหตุด้วย

แม่ย่านางเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่บนเรือ การเช่นสรวงบูชาแม่ย่านางเรือจึงกระทำในหลายโอกาส เช่น การตัดไม้ ไม้การสร้างเรือ ก่อนลงมือต่อเรือ จะมีการ อันเชิญแม่ย่านางขึ้นศาลเพียงตาเป็นการเช่นไหว้เพื่อขอขมานางไม้ก่อนที่จะนำมาทำประโยชน์ หรือการขึ้น โชนเรือ เนื่องจากชาวประมงถือว่าส่วนสำคัญของเรือคือ โชนหัวเรือ เพราะเป็นที่สถิตของแม่ย่านางเรือ มีหน้าที่ปกป้องรักษาเรือให้ปลอดภัยทั้งปวง และจะต้องมีพิธีกรรมบูชาแม่ย่านางก่อนการขึ้น โชนเรือ ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่สำคัญมากเพื่อเป็นการเอาฤกษ์เอาชัยก่อนการทำมาหากินด้วยเรือลำนี้ และในช่วงของ การเอาเรือลงน้ำวันแรก เป็นการ ทำพิธีเชิญแม่ย่านางมาเพื่อปกป้องรักษาเรือ ก่อนจะนำเรือลงน้ำ จะต้องจัดพิธีกรรมเชิญแม่ย่านางมาประจำลำเรือ เพื่อความเป็นสิริมงคลในการดำเนินธุรกิจในอนาคต และในช่วง ก่อนที่เรือจะออกจับปลาซึ่งจะมีพิธี เช่นไหว้ แม่ย่านางเรือ ทุกครั้งเมื่อชาวประมงจะออกเรือเพื่อจับปลาทุกน้ำ (การนับน้ำเริ่มนับตั้งแต่แรม 3 ค่ำ ถึงขึ้น 11 ค่ำเรียกว่า 1 น้ำ) เพื่อให้แม่ย่านางเรือช่วยคุ้มครองคนในเรือให้ปลอดภัยจากภัยอันตราย

ส่วนอุปกรณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือ ได้แก่ ดอกไม้ มงคล ใบไม้ ที่เป็นสิริมงคล อาหารคาว อาหารหวาน ผลไม้มงคล 5 อย่าง 7 อย่าง หรือ 9 อย่างก็ได้ นอกจากนี้ยังมีผลไม้มงคลอีกมากมายที่จัดแจงเพิ่มเติมตามฤดูกาลบ้าง ตามลักษณะความหมายที่เป็นนัยแสดงถึงความเป็นมงคลและมีสิ่งของที่ขาดไม่ได้ เช่น ผ้าสามสี บายศรี กระดาษเงิน กระดาษทอง เป็นต้น ทั้งนี้ เครื่องบูชาอาจมีมากกว่านี้หรือน้อยกว่านี้ก็ได้ขึ้นอยู่กับกำลังทรัพย์ของเจ้าของเรือและความชอบของแม่ย่านางเรือในแต่ละลำ

การประกอบพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือจะทำโดยเจ้าของเรือ ซึ่งมีขั้นตอนของพิธีกรรม โดยเริ่มจากการทำความสะอาดหัวเรือ จากนั้นก็นำผ้าสามสีมาผูกโพกกับโขนหัวเรือ นำแป้งหอมมาประพรม ปิดทองที่โขนเรือ และเอาพวงมาลัยหรือดอกไม้มาเหน็บ มาคล้องตามความต้องการ นำอาหารคาวหวาน และผลไม้ใส่ถาดและนำไปตั้งที่หัวเรือ กลางลำเรือ ท้ายเรือ แล้วจุดธูป 9 ดอก กล่าวคำอัญเชิญแม่ย่านาง บอكمแม่ย่านางตามความต้องการของผู้บูชา หลังจากบูชาแม่ย่านางเรือก็ จุดกระชายเงิน กระชายทอง และ พรมน้ำมนต์เพื่อเป็นสิริมงคล ต่อตนเองและผู้ร่วมทำพิธี เมื่อเสร็จแล้วปล่อยทิ้งไว้สักครู่และบอكمแม่ย่านางเพื่อขอนำของเช่น ไข่ ไปแจกจ่าย สุกท้ายจุดประทัดแล้วรีบเบี่ยงหัวเรือออกทะเล หรือจุดประทัดขณะให้นำเรือออกสู่ท้องทะเล

ความเชื่อเกี่ยวกับแม่ย่านางในปากน้ำปราณนั้น ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่เรือประมงเท่านั้น เพราะรวมไปถึงเรือยาวที่ใช้แข่งขันกันในช่วงทอดกฐินของตำบลปากน้ำปราณด้วย ในช่วงทอดกฐินของปากน้ำปราณเป็นช่วงที่มีลมมรสุมทำให้เรือประมงออกจากฝั่งไม่ได้ ด้วยเหตุนี้จึงมีการจัดกิจกรรมประเพณีแข่งเรือยาวขึ้น เพื่อสร้างความสามัคคีกัน ในชุมชนและใช้เวลาว่างในช่วงที่เรือติดมรสุมให้เป็นประโยชน์ ซึ่งเรือยาวเป็นเรือที่ขุดจากไม้ต้นเดียวตลอดทั้งลำ ไม้ที่นำมาขุดเรือยาวหรือเรือแข่ง ได้แก่ ไม้ตะเคียน ไม้ลำโรง ไม้มะหาด เป็นต้น แต่ส่วนใหญ่ นิยมเรือขุดจากไม้ตะเคียน ไม้ตะเคียนแต่โบราณนิยมนำมาขุดเรือยาว แต่โบราณเชื่อกันว่ามีนางไม้ หรือนางตะเคียนสถิตอยู่ เมื่อนำมาขุดเป็นเรือยาวก็จะเชิญนางไม้ ไปเป็นแม่ย่านางเรือด้วยเชื่อกันว่า จะนำชัยชนะและความสำเร็จมาให้

ตอนที่ 3

ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวประมงให้ความเคารพนับถือ ก็คือ เสด็จเตี้ยกรมหลวงชุมพร ซึ่งมีศาลตั้งอยู่ในบริเวณหมู่บ้านปากน้ำปราณ ซึ่งเป็นที่เคารพของชาวเดินเรือและชาวปากน้ำปราณ เป็นที่ประดิษฐานของกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ หรือพลเรือเอกพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ พระองค์ท่านเป็นที่เคารพของทหารเรือ ชาวประมงและประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะชาวประมงซึ่งกล่าวได้ว่าเรือประมงแทบทุกลำจะมีพระฉายาลักษณ์ของพระองค์ท่านไว้บูชาในเก๋งเรือด้วยทรงเป็นที่เคารพศรัทธายิ่ง แม้ว่าจะสิ้นพระชนม์มาเป็นเวลานานแล้ว แต่พระราชกรณียกิจและคุณความดีของพระองค์ที่ทรงมีต่อประเทศชาตินั้นยังคงจารึกไว้ในความทรงจำของปวงชนชาวไทยอยู่อย่างมิเสื่อมเลือน ความเลื่อมใสศรัทธาของชาวไทยที่มีต่อพระองค์นั้น จะเห็นได้จากอนุสาวรีย์และศาลของพระองค์ที่มีอยู่มากมายกว่า 120 แห่ง ทั่วประเทศ และชาวประมงปากน้ำปราณก็เป็นหนึ่งในนั้นที่มีการตั้งศาลไว้เพื่อสักการะพระองค์ ก่อนการออกเรือ เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่เรือตน

และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวประมงให้ความเคารพนับถืออีกอย่างหนึ่ง ก็คือ เจ้าแม่ทับทิมทอง เนื่องจาก ในสมัยก่อนการเดินทางโดยรถยนต์ไม่สะดวก จึงใช้เส้นทางคมนาคมทางน้ำ ซึ่งมีพ่อค้าแม่ค้าจากเมืองเก่าอำเภอปราณบุรีเข้ามาจำหน่าย ของในตำบลปากน้ำปราณ เมื่อมาถึงบริเวณเขาเจ้าแม่ทับทิมทอง ถ้ามี พุทธกรรม ที่ไม่ดีหรือแสดงความไม่เคารพ ก็จะเกิดเหตุทำให้เรือพลิกคว่ำ อีกทั้ง บนเขาเจ้าแม่ทับทิมทอง จะมีบ่อน้ำจากธรรมชาติที่จิตสนิท ไส สะอาด อยู่บ่อหนึ่ง ชาวบ้านเชื่อกันว่าเป็นน้ำทิพย์ศักดิ์สิทธิ์ที่เจ้าแม่ทับทิมทองประทานให้กับ มนุษย์และผู้ที่น่าบ่ือ เจ้าแม่ทับทิมทอง ก็ได้ขึ้นไปดื่มกินกัน ซึ่งเชื่อว่า จะทำให้มีสุขภาพแข็งแรง ส่วนชาวประมงที่เลื่อมใสศรัทธาในอภินิหารของเจ้าแม่ทับทิมทองได้พร้อมใจกันนำสัญลักษณ์ของเจ้าแม่ทับทิมทอง ซึ่งเป็นธงเจ้าแม่มีด้ามคันธงเป็น ไม้รวก ติดเสากระโดงเรือในขณะที่ออกทะเลหาปลา เป็นการแสดงให้เห็นว่าเป็นลูกศิษย์ของเจ้าแม่ทับทิมทอง ด้วยอภินิหารของเจ้าแม่ทับทิมทอง จะช่วยปกป้องรักษาให้รอดปลอดภัยและทำกิจการประมงรุ่งเรืองยิ่ง ๆ ขึ้นไป

นอกจากนี้ชาวประมงยังให้ความ ความเชื่อ ในเรื่องเคล็ดกลางและภูตผีปิศาจ อย่างเช่น พิธีปล่อยเรือ ซึ่งชาวประมงปากน้ำปราณจะจัดพิธีนี้ขึ้นในช่วงต้นปีของทุกปี โดยชาวประมง จะจำลองเรือที่นำไปลอยขึ้นมา ซึ่งจะมีการนำตุ๊กตาที่ทำจากดินเหนียวแทนตัวเองเพื่อสะเดาะห์เคราะห์ให้ความ โชคร้ายไปกับตุ๊กตาดังนี้ และใส่ลงไปในเรือพร้อมกับเครื่องเซ่นไหว้ วัตถุประสงค์ในการปล่อยเรือ คือ เพื่อสะเดาะห์เคราะห์ให้ร้ายความเจ็บไข้ทั้งหลายทั้งปวงหายไป พร้อมกับเรือที่ปล่อยลงทะเล และยังมีความเชื่อเกี่ยวกับเคล็ดกลางต่างๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่ชาวประมงส่วนใหญ่ให้การยอมรับกันเพื่อป้องกันภัยพิบัติที่เกิดขึ้นแก่เรือ เช่น ห้ามผิวปากเมื่ออยู่กลางทะเล โดยเชื่อว่าเวลาอยู่ในทะเลอย่าผิวปาก เพราะจะเป็นการเรียกลม เรียกฝน และเวลาตกปลากลางคืนเห็นอะไรห้ามทัก เพราะเป็นการเรียกสิ่งไม่ดีให้เข้าตัว เป็นต้น ความเชื่อ ในเรื่องภูตผีปิศาจ โดยเฉพาะ ผีพราย ซึ่งเป็นผีที่ชาวประมงกลัวกันมาก เชื่อว่าเกิดจากวิญญาณของคนที่ยมน้ำตาย บริเวณนั้น และจะคอยทำอันตรายแก่ผู้คนที่ลงไปนํ้าบริเวณนั้น ดังนั้นบริเวณใดที่มีคนเคยยมน้ำตาย ชาวประมงจะหลีกเลี่ยงที่จะหาสัตว์ทะเลบริเวณนั้น ผลที่ได้ก็คือ บริเวณนั้นจะเป็นที่ที่มีปลาอุดมสมบูรณ์เนื่องจากไม่มีใครกล้าเข้าไปรบกวณ ดังนั้น ผีพรายจึงเป็นกุศโลบายแห่งภูมิปัญญาของชาวประมงชายฝั่งทะเลปากน้ำปราณ ที่จะทำหน้าที่ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนประมง

ตอนที่ 4

สัญลักษณ์และความหมายของสัญลักษณ์ในพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือ ซึ่งเป็นสิ่งของหรืออุปกรณ์ต่างๆที่ใช้ประกอบในพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือ ที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญ

ในการนำสิ่งนั้นมาเป็นส่วนประกอบในพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือ ซึ่งเป็นกุศโลบายที่ดี สำหรับเจ้าของเรือในด้านจิตใจ อย่างเช่น

หมู ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของ ความมั่งคั่ง ความอุดมสมบูรณ์ ด้วยความอ้วนของตัวหมู สะท้อนถึงความกินดีอยู่ดี

เงาะ ซึ่งเปรียบเสมือนเจ้าเงาะในเรื่องสังข์ทอง ซึ่งมีความสามารถในการเรียกกุ้งหอยปูปลา ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของเช่นไหว้ที่สำคัญที่ชาวประมงเชื่อว่าเป็นมงคลในพิธี

ขนมทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง เป็นสัญลักษณ์ของ ความมั่งคั่งร่ำรวย มีเงินมีทอง สมดังชื่อของขนม

ขนมเม็คขนุน ที่นิยมนำมาบูชาแม่ย่านางเรือก็เพราะมีชื่อที่เป็นความหมายที่ดี เพื่อหนุนบุญ บารมีเงินทอง และให้มีคนเกื้อหนุนจุนเจือ ในการดำเนินชีวิตและในหน้าที่การงานหรือ กิจการต่างๆ ที่ได้กระทำอยู่

ยอดทับทิมหรือผลทับทิม เป็นสิ่งที่เป็นสิริมงคลที่ใช้พรมน้ำมนต์ และมีไว้ติดตัว เพื่อคุ้มครองกันภัยจากภูตผีปีศาจ เปรียบเสมือนตัวแทนของเจ้าแม่ทับทิมทองที่ชาวประมง ให้การนับถือ ซึ่งเชื่อว่าเจ้าแม่ทับทิมทองจะคอยปกป้องคุ้มครองลูกเรือให้อยู่รอดปลอดภัย

สับปะรด เป็นผลไม้มงคล ที่นิยมนำมาไหว้ในพิธีบูชาแม่ย่านางเรือ เชื่อกันว่า จะทำให้เกิดความรอบคอบ รอบรู้ สายตากว้างไกล ประดุจดังสับปะรดที่มีดวงตารอบตัว

กล้วย เป็นผลไม้มงคลแห่งการแตกหน่อ แดกสาขา เช่นเดียวกับกล้วยเพียงหนึ่งเครือ ที่มีลูกเป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้กล้วยจึงเป็นผลไม้แห่งความมงคลที่เชื่อถือว่าเป็นตัวแทน แห่งการขยายสาขา กิจการ การมีบริวารมาก อีกความหมายนัยหนึ่ง คือ การทำมาหากิน จะได้เป็นเรื่องง่ายๆเหมือนปอกกล้วย

ดอกดาวเรือง เป็นสัญลักษณ์ มงคลเสริมชะตาชีวิตให้รุ่งเรืองเจริญก้าวหน้า ดอกดาวเรือง มีสีดังทองคำร่วมเหลืองเรืองรองเป็นมงคลหนุนให้เงินทอง

อภิปรายผลการศึกษา

จากการศึกษาเรื่องพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือในกลุ่มชาวประมงพื้นบ้าน ตำบลปากน้ำปราณ อำเภอบรรณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ด้านสังคม

แม่ย่านาง มีส่วนที่จะสานความสัมพันธ์ของคนที่อยู่ร่วมกันในชุมชนให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น โดยปราศจากการแบ่งแยกทางเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ ทุกคนมีการทำกิจกรรมร่วมกันผลที่ได้ก็คือ

ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ปราศจากการแบ่งแยกทางเชื้อชาติและมีการพึ่งพาอาศัยกัน ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีให้เกิดขึ้นระหว่างคนในชุมชนประมง

อีกทั้งแม่ย่านางเรือยังมีส่วนทำให้ชุมชนประมงมีความเป็นเอกภาพ เนื่องจากชุมชนประมงมีบุคคลหลายเชื้อชาติเข้ามาอยู่ร่วมกัน จึงย่อมมีความแตกต่างของวัฒนธรรม แต่ในเมื่อมีความเชื่อในแม่ย่านางร่วมกันจึงทำให้รู้สึกว่าเป็นคนในชุมชนเดียวกันและพยายามที่จะปรับตัวเข้าหากัน สามารถทำกิจกรรมร่วมกันได้

2. ด้านจิตใจ

แม่ย่านางเรือถือเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางใจที่สำคัญของชาวประมงปากน้ำปราณ เพราะชาวประมงเป็นกลุ่มที่มักประสบกับปัญหาทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นปัญหาที่ชาวประมงหาทางออกได้ยากและไม่มีที่พึ่ง จึงมีการบนบานศาลกล่าวกับแม่ย่านาง เพื่อขอร้องให้แม่ย่านางช่วยเหลือและคลบ้นดาลให้ชาวประมงจับปลาได้มากขึ้นกว่าเดิม แม่ย่านางเรือจึงเป็นหนทางสุดท้ายที่ทำให้ชาวประมงเกิดกำลังใจในการทำมาหากิน และทุกคนก็รู้สึกว่าการที่ชาวประมงมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทำให้ชุมชนดำเนินไปอย่างราบรื่น ซึ่งสะท้อนออกมาจากความสัมพันธ์ทางสังคมและพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือ

3. ด้านพฤติกรรมของมนุษย์

แม่ย่านางมีส่วนในการควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ เมื่อชาวประมงอยู่ร่วมกันในเรือจะมีข้อห้ามต่างๆเพื่อปฏิบัติร่วมกัน เพราะเชื่อว่าการปฏิบัติตามความเชื่อนี้เป็นสิ่งที่แม่ย่านางเรือต้องการซึ่งจะส่งผลให้แม่ย่านางเรือพึงพอใจ ผลที่ได้ก็คือชาวประมงประพฤติตนเป็นคนดี มีความเสียสละ เห็นใจซึ่งกันและกัน และอยู่ร่วมกันในเรือได้อย่างสงบสุข

ในบางครั้งคติความเชื่อเรื่องผีถูกมองว่าเป็นเรื่องเหลวไหล งามาย ไม่มีความเป็นวิทยาศาสตร์ แต่ในความเป็นจริงนั้น ความเชื่อเรื่องผีก่อให้เกิดขนบธรรมเนียม ประเพณีประจำถิ่น ความคิด และภูมิปัญญาในการแก้ไขปัญหาความอยู่รอดในการประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน บริเวณชายฝั่งทะเลปากน้ำปราณ ความเชื่อเรื่องผีได้แสดงให้เห็นถึงวิถีความคิดและภูมิปัญญาของชาวประมงปากน้ำปราณ ผีก่อให้เกิดข้อปฏิบัติชาวประมงปากน้ำปราณ ในการระมัดระวังการใช้ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันอย่างยั่งยืน เกิดการอนุรักษ์ธรรมชาติและที่อยู่ร่วมกันอย่างสมดุล

ข้อเสนอแนะ

1. การพัฒนาชุมชน ชนบทให้เจริญขึ้น นักพัฒนา หรือภาครัฐ จำเป็น จะต้องคำนึงถึงระบบความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณีซึ่งเป็น บทบาทสำคัญต่อความเป็นอยู่ของ ชุมชนนั้น เพื่อให้ดำรงวิถีชีวิตที่คงเอกลักษณ์ไว้ไม่ให้เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเกินไป
2. ภาครัฐ ควรสนับสนุนประเพณี พิธีกรรมต่างๆที่มีความสำคัญของชุมชนนั้น เพราะประเพณี พิธีกรรมต่างๆถือเป็นเครื่องมือที่จะช่วยสร้างความสัมพันธ์ของชุมชนให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาถึง ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของชาวประมงพื้นบ้าน
2. ควรศึกษาถึงพิธีกรรมอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับอาชีพประมง เพื่อให้เข้าใจถึงวัฒนธรรมของชาวประมงพื้นบ้านมากยิ่งขึ้น

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

บรรณานุกรม

Richard Lawrence. **Unlock Your Psychic Powers** – ศาสตร์แห่งพลัง แปลโดยสมชายสัมฤทธิ์ทรัพย์.

กรุงเทพมหานคร: มาสเตอร์ พรินต์, 2542.

กล้า เกรียงไกร. **แก้คุณไสย กันของต่ำ**. ปทุมธานี : สำนักพิมพ์เพื่อนชาวบ้าน พ.ศ.2551, 224 หน้า

กิติ แก้วจำเริญ. **ยโงในสังคมไทย** ๕ ตำหนกฉบับสมบูรณ์ ๒ ศาสตร์ ๒ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. **วัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ของคนไทย**.

กรุงเทพฯ : พี.เอ. ลีฟวิ่ง, 2545. 409 หน้า

ฉัตรทิพย์ ๒ **นาคสุภณัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม** .กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

ชญานุช รุ่งกิจสวัสดิ์. **ความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพระราหู วัดสี่พระยา อำเภอนครชัยศรี**

จังหวัดนครปฐม. - - มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี, 2549. 81 หน้า

คนัย ไชโยธา. **ลัทธิ ศาสนา และระบบความเชื่อกับประเพณีนิยมในท้องถิ่น** . กรุงเทพมหานคร :

โอ.เอส. พรินต์ เฮาส์, 2538.

ทัศนีย์ ทานตวนิช. **คติชาวบ้าน**. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน, 2523

ธวัช ปุณโณทก. **วัฒนธรรมพื้นบ้าน: คติความเชื่อ**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย, 2528.

นภาพร นำเบญจพลและอมรรรัตน์ **จันทร์เพ็ญสว่าง, จิตวิทยาศาสนา และ ความเชื่อและความจริง**.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ กองทุนบีทราเวน, 2537.

นฤจร อธิธิจักรจรัส. **ความเชื่อในผีตางเวท ๒ มนต์ ๒ ของชาวนาไทยภาคเหนือ พุทธศาสนาในล้านนา**

ไทย. เชียงใหม่ ๒: บริษัทพัทธการพิมพ์ ๒ เชียงใหม่

ประชิด สุกณะพัฒน์. **วัฒนธรรมพื้นบ้านและประเพณีไทย**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ภูมิปัญญา, 2546.

264 หน้า

ประสาท อิศรปริดา และคณะ. **ความเชื่อและสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวอีสาน**. กาลสินธุ ๒ :

จิตภณ ๒ การพิมพ์ 518

พันธลักษณ์ และ บริษัทสำนักพิมพ์บ้านหนังสือ 19 จำกัด. **พิธีกรรม และ ความเชื่อ** . กรุงเทพฯ :

สำนักพิมพ์บ้านหนังสือ, 2548. 304 หน้า.

พระมหาประจักษ์ พนาลัย. การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านประเพณีความเชื่อ และพิธีกรรม
ของหอมเสนเรื่อน ในชุมชนชาวไทยทรงดำ อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร . นครปฐม :
สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ,
2551.

มณี พยอมยงค์. ความเชื่อของคนไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.

มูลนิธิรักไทย. ประมงพื้นบ้าน วิถีแห่งภูมิปัญญา . กรุงเทพฯ : เลค แอนด์ ฟาวด์เท่น พรินติ้ง,
2549. 84 หน้า

มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย . "แม่ย่านาง" สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 13.
กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย, 2542.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช สาขาวิชาศิลปศาสตร์ . ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย
(Beliefs and Religions in Thai Society). พิมพ์ครั้งที่ 5, นนทบุรี : สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2545.

มานิต มานิตเจริญ. พจนานุกรมใหม่ – ทันสมัยสุด. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การพิมพ์พระนคร,
2514.

บุษณา คนแรง และ สุชาดา บุญเปรม. ความเชื่อที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ของชาวบ้าน
ตำบลทัพหลวง อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม . -- มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขต
สารสนเทศเพชรบุรี, 2548. 159 หน้า

ยศ สันตสมบัติ . มนุษย์กับวัฒนธรรม . พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.

วิษณุ สังข์เงิน. วัฒนธรรมท้องถิ่นชาวประมงพื้นบ้าน บ้านเขาเต่า ตำบลหนองแก อำเภอหัวหิน
จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. -- มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี, 2549.

วินัย บุญลือ. ทูตทางวัฒนธรรมและการขง ซึ่งอำนาจเชิงสัญลักษณ์ ของชุมชนชาวปกากะญอ
เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ และนิภาวรรณ วิรัชนิภาวรรณ. การเข้ ้าทรงและ ึ่งทรง ความเชื่อ พิธีกรรม
และบทบาทที่มีต ึ่งสังคม กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ ึ่ง โอเดียนสโตร์, 2536

ศรีศักร วัลลิโภดม. เสียงสะท้อนจากหมู่บ้านประมง อ่าวปัตตานี. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเล็ก-ประไพ
วิริยะพันธุ์, 2550.

ศิราพร จิตะฐาน. ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย. เอกสารประกอบชุดวิชา 12304 หน ึ่ง ึ่ง ึ่ง 1-7
สาขาศิลปศาสตร์ ึ่ง มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2536

- เสถียรพงษ์ วรรณปก. **ผีसागคางคาง** .-- พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เรือนปัญญา , 2545. 232 หน้า.
- เสาวภา พรศิริพงษ์. **ชีวิตลูกเรือประมงอีสาน** . กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล, 2535.
- แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. **วัฒนธรรมในสังคมไทย** .-- พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548. 361 หน้า
- สนิท สัมครการ. **ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย วิเคราะห์เชิงสังคม -มานุษยวิทยา** . กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์, 2538
- สืบพงศ์ ธรรมชาติ. **ความเชื่อเกี่ยวกับลัทธิศาสนา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2538.
- สุวรรณ สดาอนันท์ และ เนื่องน้อย บุญเนตร. **คำ : ร่องรอยความคิด ความเชื่อไทย** .กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542. 377 หน้า
- สมปอง พิสิษฐ **พัฒนาศาสนาและความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผีของชาวบ้านน้ำใต้น้ำปางอำเภอแม่จิม จังหวัดน่าน** กรุงเทพฯ: สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527.
- อมรา พงศาพิชญ์. **วัฒนธรรมศาสนาและชาติพันธุ์:วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษย - วิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ 5, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

ภาคผนวก ก
แนวคำถามที่ใช้ในสัมภาษณ์

เรื่อง : พิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือในกลุ่มชาวประมงพื้นบ้าน ตำบลปากน้ำปราณ
อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

สัมภาษณ์วันที่ เดือน ปี พ.ศ.

ชื่อ อายุ ปี

อาชีพ ภูมิลำเนา

.....

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อในแม่ย่านางเรือ

1. ความเชื่อในแม่ย่านางเรือมีความเป็นมาอย่างไร

.....
.....
.....

2. ชาวประมงมีลักษณะความเชื่อในเรื่องแม่ย่านางเรืออย่างไร (ข้อปฏิบัติ, การบนบานศาลกล่าว)

.....
.....
.....

3. แม่ย่านางเรือมีความสำคัญอย่างไรกับอาชีพประมง

.....
.....
.....

4. ชาวประมงมีความเชื่อที่เกี่ยวกับประมงในด้านอื่นๆหรือไม่ อย่างไร

.....
.....
.....

ตอนที่ 2 ข้อมูลพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือ

1. พิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือ จะจัดในช่วงโอกาสใดบ้าง

2. อุปกรณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือมีอะไรบ้าง

3. ขั้นตอนของพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือเป็นอย่างไร

ตอนที่ 3 ข้อมูลของสิ่งของและความหมายของสิ่งของที่ใช้ในพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือ

1. อุปกรณ์หรือสิ่งของที่ใช้ในพิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือแต่ละอย่างนั้นมีความหมายอย่างไร

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

ภาคผนวก ข
รูปภาพประกอบการศึกษา

เรือประมงของตำบลปากน้ำปราณ

แม่ย่านางเรือตามความเชื่อของชาวประมง

พิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือ

พิธีกรรมการบูชาแม่ย่านางเรือ (ต่อ)

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวประมงให้ความเคารพนับถือ

ศาลเสด็จเตี้ย (กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์)

ศาลเจ้าแม่ทับทิมทอง (เขาเจ้าแม่ทับทิมทอง)

ผลงานวิ

ตรี

ศาลเจ้าแม่ทับทิมทอง (เขาเจ้าแม่ทับทิมทอง)

ผลงานวิจัยนักศึกษา ระดับปริญญาตรี

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ-สกุล นางสาวชญาณี ประกอบชาติ

วันเดือนปี เกิด 8 พฤษภาคม พ.ศ. 2530

ที่อยู่ 409/2 หมู่ 2 ตำบลปากน้ำปราณ อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ 77220

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2533 ระดับชั้นอนุบาลถึงระดับชั้นประถมศึกษา
โรงเรียนวิเศษศึกษา จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

พ.ศ. 2543 ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น
โรงเรียนวังไกลกังวล จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

พ.ศ.2546 ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย
โรงเรียนวังไกลกังวล จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

พ.ศ. 2549 ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิตมหาวิทยาลัยศิลปากร
คณะวิทยาการจัดการ สาขาวิชาการจัดการชุมชน

ชื่อ-สกุล นางสาวสุภาพร หมายมุ่ง

วันเดือนปี เกิด 30 มิถุนายน พ.ศ. 2531

ที่อยู่ 52 ซอยจันทน์ 43 แยก 30 แขวงบางโคล่ เขตบางคลองแหลม 10120

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2533 ระดับชั้นประถมศึกษา
โรงเรียนวรมงคล กรุงเทพมหานคร

พ.ศ. 2543 ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น
โรงเรียนวรมงคล กรุงเทพมหานคร

พ.ศ.2546 ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย
โรงเรียนนนทรีวิทยา กรุงเทพมหานคร

พ.ศ. 2549 ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิตมหาวิทยาลัยศิลปากร
คณะวิทยาการจัดการ สาขาวิชาการจัดการชุมชน